

Seese-Seese

CE1

Tolno

6

Deftere

1

DIWAD

Ce livret décodable a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation Nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Education Nationale

Seese-seese 6

Pulaar

2019

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce document y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées sur le site électronique suivant : <https://creativecommons.org/>

Loowdi deftere ndee

Danngal Goppaado 4

Bulukuntu, cofel keewngel peeje 16

Sammunnde e Wojere 28

Baaye 40

Danngal Goppaado

Wonnoo doo ko debbo gooto biyetenoodo Goppaado. Ko kanke tan laamdo oo joginoo bidfo guurdo. Nde o jibinaa haa woni balde jeedidi o inniraa Goppaado. Addi ndeen innde noon ko kala bidfo mo laamdo oo meedi dañde, ruttoto ko adii nde innatee. Joom suudu laamdo oo woownoo ko lelnude tiggu oo e les **bokki** ngonki hakkunde galle kii. Ko ki lekki 'Bokki mawki **maantiniiki**. Ko e les makki **jami-rooje** kala y'ettetenoo. Goppaado jibinaa haa dañi duubi keewdi waa-waani tawo yahde. Laamdo oo yidi dañande mo joom galle kono yiyaani hay gooto

Goppaado tolniima e reseede etee alaa joom galle. 'Buri heen haaw-naade fof ko bojji di o ñallata woyde kala nde kew wadi e wuro ngoo. Heewbe e wuro ina cikki ko waasde mo dañde joom galle ndee saabii dum.

Ñalawma gooto, Goppaado **ladi** haa les bokki kii, baggii e **foobre** ndee. Ko doon tan bohre saami leydi, Goppaado hocci nde waddi heen bojji. 'Bokki kii wi'i mo: "binngel am ko ngoyataa?" O holliti muusi mo ko ko bokki kii waasi bidɗo gooto koo o woyata.

Jaabawol ngol haawi bokki kii, sabu ki sikkatnoo ko ko yimbe bee njee-bii mo koo. Goppaado siftini wonde kala nde yimbe kawri e buubri makki, be ngonata ko e woocde **baramlefi** bokki kii.

Ngam fawtande Goppaado fawre mum ndee, bokki kii anndini mo wonde safrata mo tan ko dangal. Too yahataa too noon, maa o taw toon funeere mum wiyateende lekki **Bukki**. Goppaado wonndi e **jikke** jahdufo e ngaanuma. Bokki hebbitii wi'i mo: "bohre nde koccu-daa ndee, so a fusii dum, maa taw heen bibbe. **Bidfo** heen kala, so a ñaagiima heen ko njiid-daa maa Alla jaabo duwaaw maa.

Yettu heen bidfo gooto, nduwo-daa heen haajumaa mbele ada ummoo njahaa."

E heewde makko nehdi, Goppaado yetti e bibbe hee gootel, ñaagii Alla ummina dum. O nantii e lekki kii ngam **etaade** ummaade. O ummii o darii, o fawi koyngal gootal, o fawti ngala, tan o yahi.

Goppaado weltii, yetti bokki kii no feewi, dannii. O yejjitaani bit-torde bohre nde. Nde o ari e yahde ndee, baramlefi bokki kii ngoni e dillude elle gondi e duwanaade mo.

Nde yahi haa o hebi nder dulndu, o hawri e sammaba gaynaako ina yiiloo ko jawdi mum ñaami. **Yooro** ngo wadii haa ndiyam heewaani, **pudi** dii cadti. Oon sahaa hawri ko ndunngu ina heedii, yimbe ina keblanoo demal. Won demoowo gooto wonnoo e gollude ngesa mum ha sumori ladde nde.

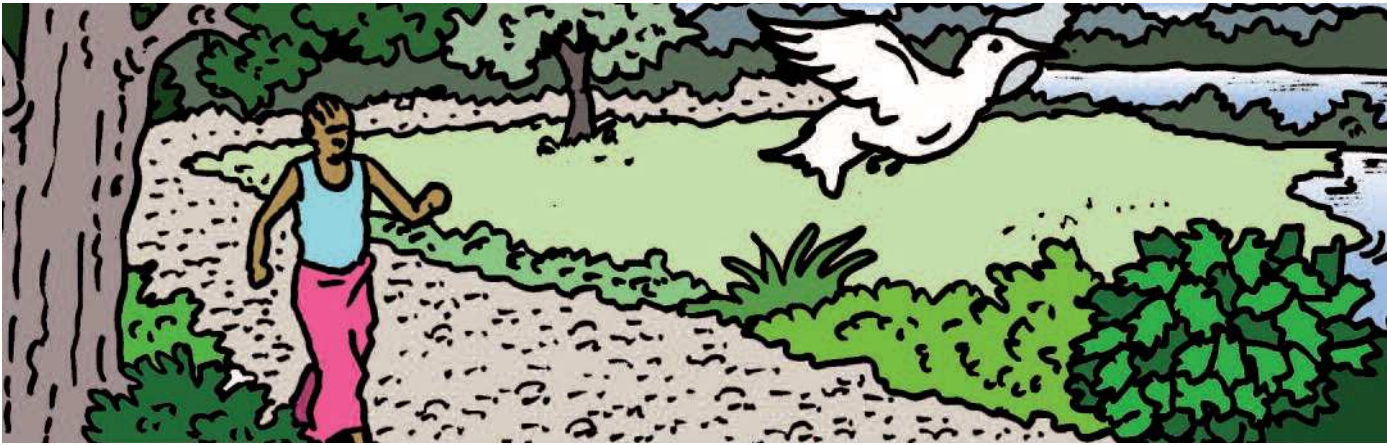
Goppaado yetti e bibbe bohre nde gootel, ñaagii heen, cumu ngu dartii. Goppaado yeewtidi e mabbe e no ladde foti reenireede ruttii **waggini** be loorde ledde so ndonngu tobii.

Ko doon Goppaado jokki laawol mum ina yaha. O yahi ko juuti haa o yanti **laabi celi**. O aani sabu o anndaa hol laawol nawata mo to wuro lekki bukki. Ko doon jaabi noddii mo: "binngel am to njahataa?".

Goppaado wi'i: "njiilatoo-mi ko wuro lekki bukki. Mi yahii haa mi tam-pii."

Jaabi kii wi'i mo:" hoccu e bibbe am be yabre benndunde muccaa sabu ada foti heyɗude." Nde o ñaami heen seeda tan **ɗoyngol** ferii mo. E nder **ɗoyngol** hee, o **hoyɗi** debbo nayeejo ina holla mo laawol, tottori mo horde waɗnde bibbe ledde

E ngool koydol, debbo oo anndinii Goppaado wonde omo foti aawde biibbe ledde dee so **naange fudi**. So o wadii duum, Kala ko woni e ladde nde wontat **jeyi** makko. Ko do debbo oo weedi mo horde ndee tan o fini. Goppaado feerti giti yi'i sonndu yoodndu ina tiimi e mum ina **weeya**. O giddi o darii, o rewi e sonndu nduu. E laawol ngol tobo heewngo hebtii mo.

O duhii e les lekki ngooti haa siilti o jokki laawol haa o hawri e maayo. O yaltini binngel gootel e bohre ndee, o ñaagi yoo Alla taccin mo maayo ngoo. O werli gite makko yeeso, o yi'i laana ina taccina rewbe, be njolni mo.

Laana kaa yahi haa hakkunde maayo, ka woni e naatnude ndiyam. Be naamnii innde makko, o wi'i be ko Goppaado. Ko doon be **njaaki**, gooto kala ina wulla sabu **kulol**. Be njidi fewjude no be mberlorii mo e ndiyam dam. Gooto e mabbe wi'i yoo **gawyoowo** oo takko noral ngal be njippina mo. Goppaado yettii kadi bidfo gooto e bohre nde, ñaagii yoo Alla taccin dum maayo ngoo. O weddi bidfo oo e ndiyam, dum wonti **ngaadaaka**, ka taciini mo. Ngaadaaka kaa naamniimo to o fa'i, o wi'i o fa'i ko wuro lekki bukki kono o fudfiima tampude."

Ngaadaaka kaa wi'i mo:"So a yahii haa yeeso, maa hawru e puccu, naw maa wuro lekki bokki."

Nde Goppaado taccata maayo ngo tawi futuro yonii. O yetti bolol **ooñingol**, omo wondi e heege, nomka e tampere.

O sooyinii pucci ndaneewu ina lelii e hakkunde laawol. Nde o ballii ngu tan, puccu nguu ummi darii. O haawaa, puccu ngu wi'i mo: " **mboomri** to njahataa oo waktu? 'Do, kala meeddo rewde do dañii **cadeele**."

Goppaado wi'i mo, "ko to wuro too njahat mi, sabu mbido foti hawrude e lekki bukki. Puccu nguu naamnii mo hol nuldo mo toon.

Goppaado haaltani mo do rewi. **Balndu puccu ngu dogi**, ngu nawi mo toon.

Puccu ngu jusii haa tolnii e makko, wi'i mo yoo ṅabbu. Be mbaali njahde jamma oo kala, puccu ngu woni e **firtande** mo kala ko be kawri e laawol ngol.

Nde fajiri yoni, be njottii wuro woto ina woni e **caadngol**. Ko ladde sukkunde, niḅḅinnde taarii wuro ngoo. Yimbe wuro ngo teertii be teerto mawngo, ebe njima, ebe ngama.

Joom wuro ngoo, hono lekki Bukki, Lekki bukki, yamiri yoo nayi **kirse** kodo oo **hottiree**. Lekki bukki anndini be wonnde kodo oo ko biy laamdo. Omo foti rokkeede teddundal, o rokkee hurum laabdo.

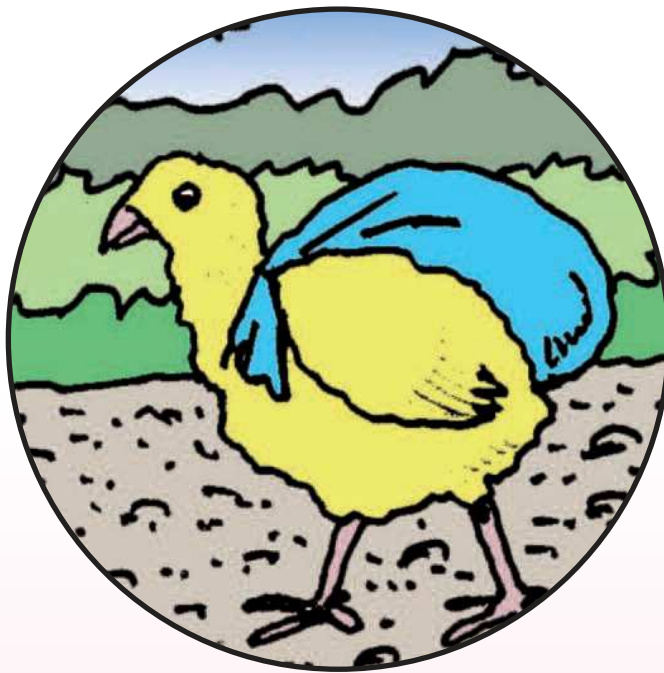
Ko doon yimbe wuro ngoo puɗɗii koɗungu mumen. ʼBe njiilii **dammuli** keewɗi, be'i e baali e na'i. Yimbe kala boornii comci joodɗi. Kono **ñaantungal** Goppaado ngal buri maantinaade. Omo boornii cakkaji kanje e kaalis, ñaayɗe dime, jawe, paɗe mukke e comci cañaadi. Ko doon be totti mo joodorde laamɗo, o joodii e hakkunde e tawtooreede kullon ladde kon kala. Waɗi be mawnide mo noon, ko anndude wonde laamu ko e dokke Alla jeyaa. Hay gooto fotaani fijirde ɗum. Kala pi-jiroowo ɗum wayi kono **tulminoowoo** jeyi **joomiraado** ni.

Nde koɗunngu nguu gasi, Goppaado yamiri yoo ko heddinoo e biɓɓe bohre nde aawe, ngam wuro ngoo barkina.

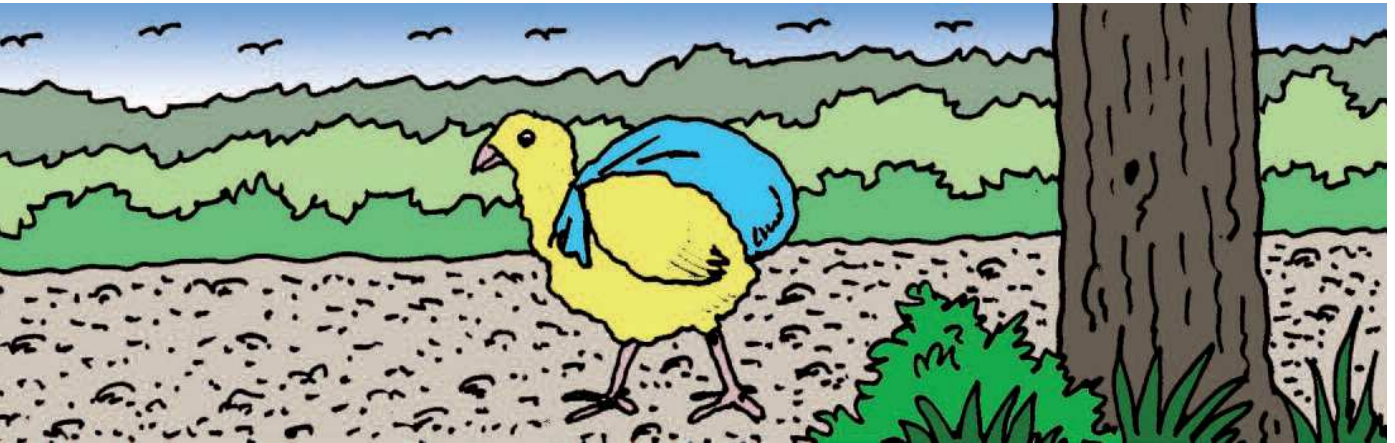
Naamne

- 1 hol ko wadi Goppaado ina woya sahaa kala?
- 2 Hol mo waggini mo danngal?
- 3 hol peeje o bami haa o yalti e cafeelee de o hawri dee?
- 4 Hol ko miji-daa e danngal Goppaado ngal?

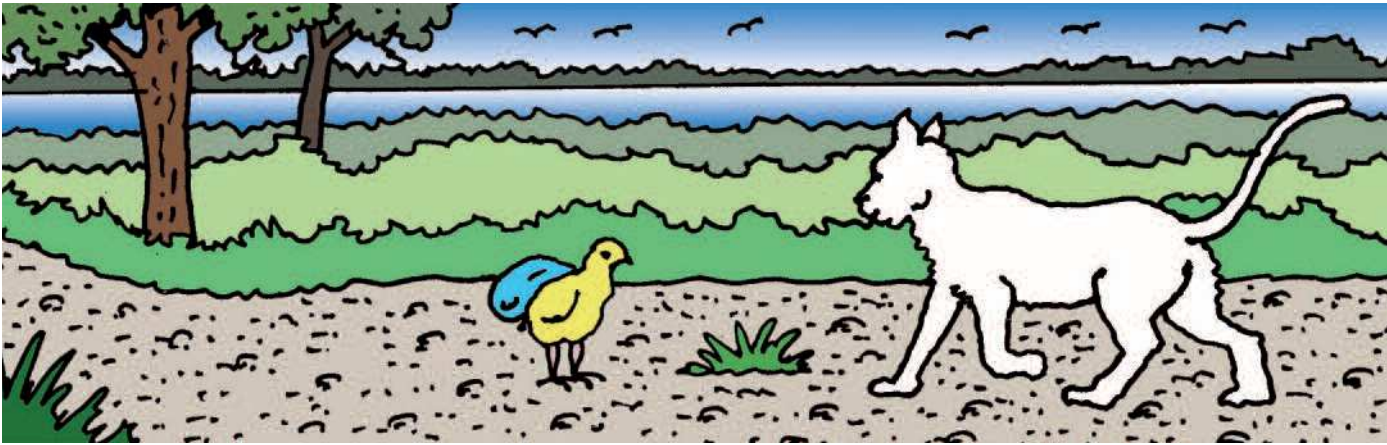
Bulukuntu, cofel keewngel peeje

Bulukuntu, cofel keewngel peeje

Bulukuntu ko **cofel** wonnoo. Cofel ngel ina famɗi, ko ngel okosel, toko ñillel. Kono alaa ko buri ngel yoyɗe. **Goranam**, nde ngel toccinaa haa ngel dañi balɗe jeetati tan ngel woni baaye. Yumma maggel e baaba maggel **njalti aduna** sabu heege. Saabii ɗuum noon ko laamɗo salinoo yobɗe saak **makkaari** ndi ñamlinoo ɓe. Nde ngel mawni nde, ngel haalanaa no ɗum yahri. Ko ɗuum wadi ngel felliti yahde to laamɗo. Nawata ngel toon noon ko o yobnoyaade ñamaande nde. Kono ngel faamii wonde ɗum weebataa

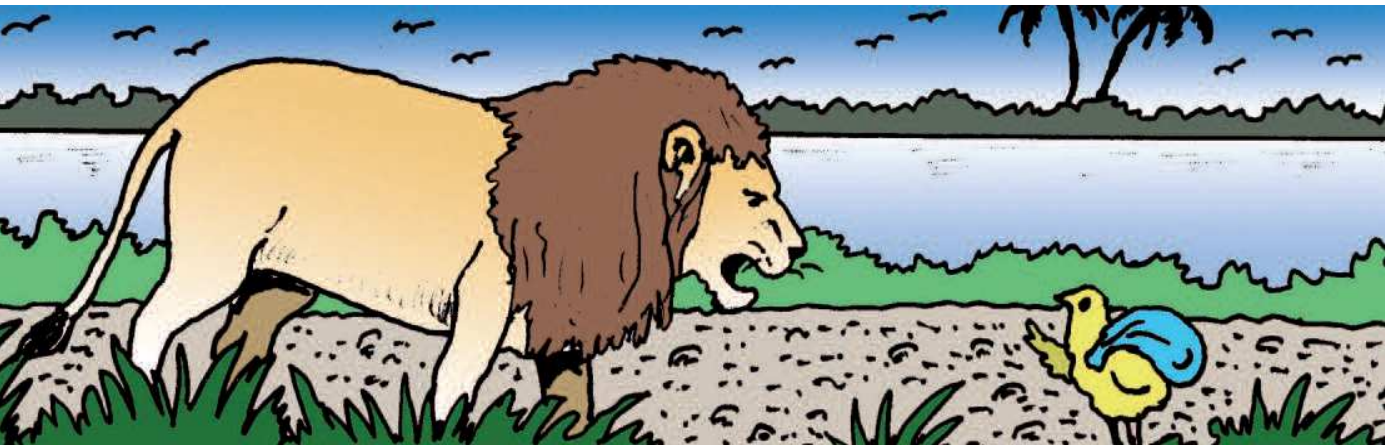
Nde ngel ari e yaahde to laamɗo too, ngel **fergitii** e jullaare haa o ɗebi yande. Ngel dartii ngel wi'i, e konngol gondungol e nehdi e ted-dungol:

-Yaafo mi dey **jullaare**, mi yiyaano ma.

- Mi yaafiima ma e bernde buubnde sabu ada nanndi mi e cofel kirowel jodgingel fayiida. Haalan am to njahataa aan **pamarel** ngel?

-Mbido yaha to laamɗo mbele yoba mi ko joganii mi ko.

Jullaare ndee wi'i mo njahden. Ko doon tan jullaare **waylii** haa foti e kudol almet. Bulukuntu hocci mo wadi e sasa mum. Cofel ngel jokki laawol mum.

Bulukuntu yahi haa yeeso hawri e **ullundi**. Ndu woni e miijaade wonde ndu dañii ko ndu ñaami:

-Aahaa! mi dañii teewu keccu **daadngu**.

O jaabii mo:

-Alaa miin mi wonaa ñaamdu maa sabu mi fayaani mi daataani.

-Han?ullundu nduu jaabii mo, mbele mbido waawi anndude ko cofel yahata subaka law?

-Njahat mi ko to laamdo yobnoyaade **ñamaande** am.

-Wadde njahden na waawi mi heba toon ko moyyi e am.

Ullundu nduu waylii haa foti e **abbere** gawri.

Bulukuntu hocci mo wadi e sasa mum. Cofel jokki laawol mum kadi

Ko doon tan fowru **felti** wi'i ngel:

-Cofel to njahataa ada **taaɓoo ɗee laayɗe**?

-Njahat-mi ko to laamɗo ngam yobnaade ñamaande booynde.

Fowru wi'i yoo ɓe njahdu. Foru nduu ne ina ɗaminii maa wood ko ɗaɗi toon.

Fowru waylilii haa foti no abbere maaro.

Bulukuntu hocci mo naatni e sasa mum. Ngel **moyli**, ngel jokki laawol.

Bulukuntu ina waɗa yaɓɓa legoo e nder ladde. Sahaa fof ngel wona e ñuuɗde les jimɗi **jurminiidi**. Miiɗo maggel woni tan ko ɗaɓɓude peeje no ngel ɗaɗiri e oo laamɗo bonɗo.

Bulukuntu **fotti** kadi e **mbaroodi taktakri**. Ngel woni e siññude kulol.

Mbaroodi ndi naamnii mo:

-Aan kam cofel to njahataa e ngol bolol **jayngol**?

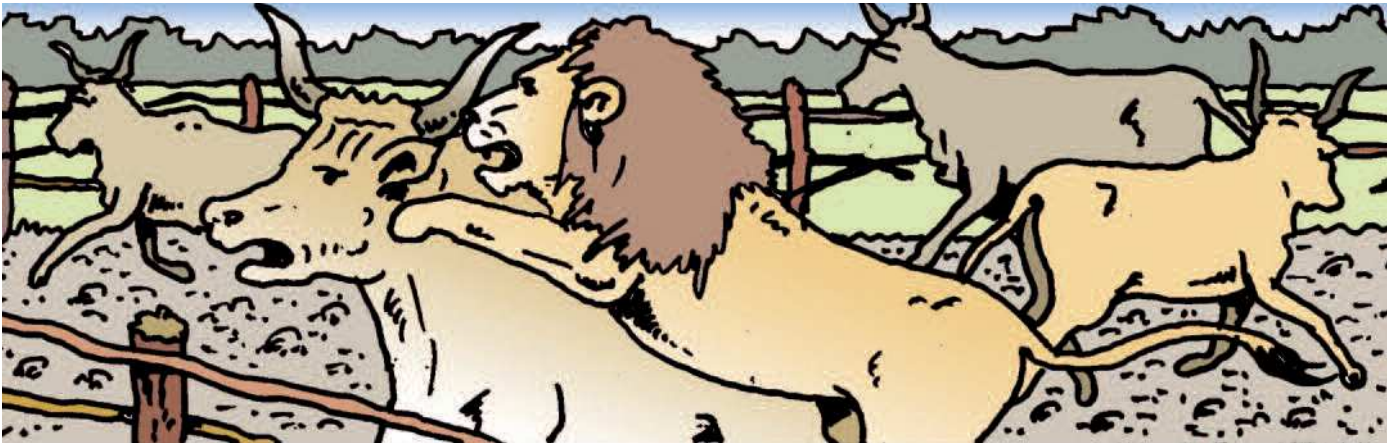
Cofel **jaabii** wi'i: "njahat-mi ko to laamɗo mbele ina yoba mi ñamaade am."

Mbaroodi ndii naamnii mo no ñamaande ndee yahri, ngel haalani ndi.

Mbaroodi wi'i yoo ɓe njahdu.

Mbaroodi waylii haa foti e abbere poobaar.

Bulukuntu hocci mo waɗi mo e sasa mum. Cofel jokki laawol mum ina ñuuña.

Bulukuntu yahi ko juuti soynii ñiiwa. E ba ñaay'a haa ba tolnii cofel.

Ba yurmii ngel ba wi'i mo:

-Cofel, mbele to njahataa too wodɗaani dey?

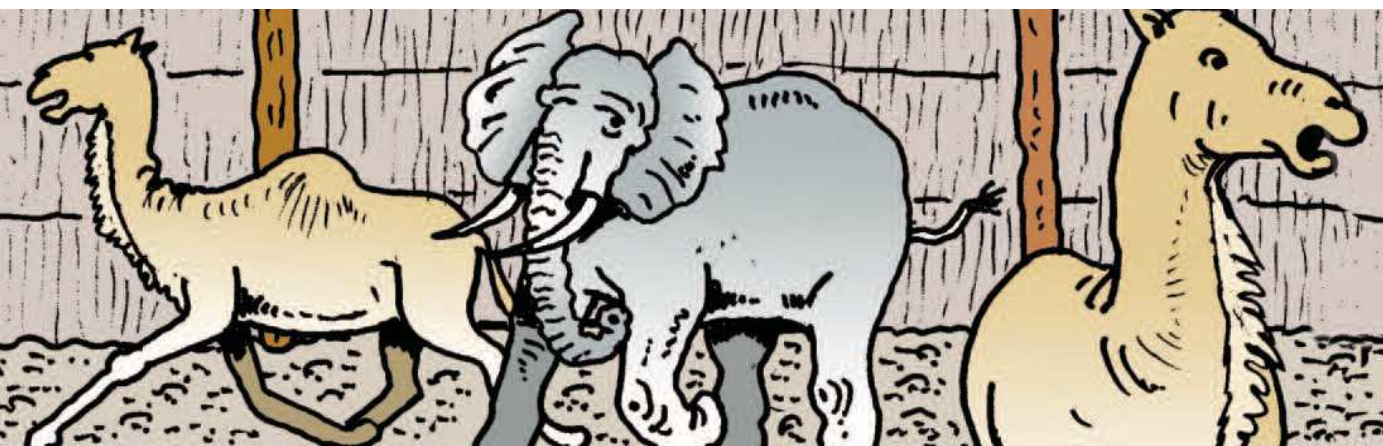
- Alaa, ko to laamɗo njahat mi ngam yobnoyaade ñamaande joganii
mi ko booyi.

-Cofel cikku-ɗaa maa heb ndeen ñamaande. A reenotaako gila won-
taani **dañaaani dañoraa**.

-Mbido mi yaha tan sabu **pellitɗo aanaani**.

-Tawde ko noon, cofel a ɗalat njahden.

Cofel wi'i mo njahen.

Cofel **fawtii** e laawol, fotti e **jaambaaro** gooto, oon wi'i mo:

-Cofel to njahataa aan e sasa maa **mawdo**?

-Njahat mi ko to laamdo ngam addoyde ko joganii mi?

-Aan ada y'enkitii dey, ngondu-daa ko wonde peeleele.

-Pellitdo aanaani, jaabaaro, haaju hollaama Alla.

Jaambaaro oo wi'i mo tawde ko noon yoo be njahdu.

Cofel wi'i mo yoo be njah.

Jaambaaro oo wayli haa tolni e abbere **ñebbe**. Bulukuntu hocci naatni e sasa mum.

Ko ndeen o yotii wuro laamdo.

Nde yimbe wuro ngoo cooyni cofel ngel ina ara tan, be ndiiri me njaabani laamdo ngam haalande dum. Be kolliti laamdo oo wonde cofel arii yobnaade saak makkaari ndi laamdo ñamlinoo.

Laamdo bondo oo wi'i be:

-Pasnee ndiyam **nguldam** jaw, njuppon e maggel. So ngel maayii, wuro ngoo wontaa yobde ngel. Nde binngel laamdo **dewel** balewel reedu ngel nani duum tan, woni e fobbude ene farfarta. Ngel wi'i ko kanngel yuppata ndiyam nguldam dam e cofel. O yamiri yoo be ngulnu ndiyam dam. O ummi omo roondii lahal **keewngal** del ndiyam nguldam o yaabani cofel. O waddi heen **heñaare** burtunde.

Nde cofel sooyinii suka debbo oo ina ara, ngel huli haa ngel waɗti **siñ-ñude**. E deeyɗe nge hakkille, ngel jogii miiɗo wullude ngam yiilaade faabu:

-Jullaare ar faabo mi. Jullaare yaltiri noon e sasa he, waylii haa fotti no fotnoo. O fergiti suka debbo oo yani. Ndiyam ngulɗam o **roondinoo** ɗam rufi e makko o **sumi**.

Yimɓe wuro ngoo ngaani no feewi. Tan gooto e maɓɓe w'i:

-Ngudden cofel ngel e nder nguunu gertoode. Maa ɗe **ciko** mo haa o maaya

E ngol kam mi sikkaani so engel daɗa

Laamɗo yamiri yoo **faawru** mooftudu ngalu ngu uddite. Ko heen ɓe njobi Bulukuntu saak makkaari mo laamɗo ñamlinoo.

Ko doon cofel runtii tawde haaju mum humtiima .

Cofel yaltiri noon wuro ngoo ina hoota cuudi mumen. Nde ngel yahi haa ngel **teeli** ladde ngel woni e fooftaade. Cofel annda woni ko e fewjaneede. Caggal maggel, yimbe kala ina kaawaa hol no cofel boc-citorii. Lamɗo yamiri yo yimbe **ngabbo** ngel mbele ebe cakkana ngel feere. O yamiri yoo ɓe mbar ngel, ɓe keɓta **ndonu** nguu. Wuro ngoo fof dilli gooto kala ina yidi wonde baroowo cofel ngell.

Naamne

- 1 Hol ko addani cofel nge yahde galle laamdo?
- 2 Tottir sifaaji didi di cofel ngel jogii?
- 3 Hol no cefel ngel wadi haa yahdi e kullon ladde kon?
- 4 Tottu miiho maa e laamdo oo?

Sammunnde e Wojere

Sammunnde e Wojere

E oon ñalawma Sammunde e Wojere ko ñannodinoobe. Be potti ko e laawol gooto kala haalani goddo oo to yahata. Ko noon be paamiri wonde ko kambe ndendi nokku mo tiindii. Ko e laawol ngol Wojere wi'i sehil mum:

- **Musiddo** am, ma mi weltotono so anndii innde maa.

-Miin? innde am ko Sammunde. Aan noon hol innde maa?

- Miin? Mbido wi'ee ko **kodo**.

Be **njokki** laawol mabbe ebe njaha.

Sammunnde e Wojere **koortiima** sabu laawol ngol na juuti no feewi. E ngol laawol, oto alaa, saretaaji keewaani.

Ko dūm wadī nde ɓe njottii ndee, ɓe ñaagi dō ɓe **njippi** e ko ɓe ñaami.

Ɓe mbismaa, ɓe njippinaa. Nde yahi haa kikiide, **baɗiɗoowo Alla** gooto addani ɓe lahal haa heewi maaro e teewu ɓennduko.

Baɗiɗoowo Alla oo fawi lahal ngal e leydi, wi'i:

- Ko joom wuro ngo neldi hobbe ɓee ngal lahal maaro.

Sammunde yidi ñaamde kono Wojere **girñitii** wi'i:

-Koo maaro wonaa aan addanaa dūm. Ko kodo oo jeyi ko, ko miin addanaa. Mbiɗo sikki joom wuro oo ko jejjitdō maa.

Sammunnde heddodii e heege mum. Pecce jamma, heege ngee tam-pini mo o ummii o ɓoornii comci **jahdiido** makko.

Sammunnde naatoyi e ngesa **ɓadiiba**, o ñaami toon faataata e makka haa reedu nduu heewi. O mooytorii seese o leltii ellee wonaa kanƙo yaltunoo.

Gite mbeeti, yimbe wuro tawi ngesa mumen ina **ñaayaa**. ʼBe ceki no feewi, ɓe njahi suudu **ɗanniyaŋkoobe** ɗiɗo ɓe, ebe njammbita.

-Ko ɓee hobbe bonbe ngujji en.

Wojere giddiri noon e ɗongol ummii.

- Sehil am ko ɗii gulaali ngoni?

-Sammunnde fini jabii: "so Alla mi anndaa ko kewi. ʼBee yimbe mbeltaaki etee ko aan sabii ɗum. Ko haala kodo oo tan ɓe kaalata

Joom wuro ngoo noddɔ yahdiibe dɔdo be. Nde o yi'i comci Wojere ina moddi leydi tan, o sikki ko **kañum** wadi dee golle bonde.

O hucciti e Sammunnde o wi'ii dɔm:

- Sammunnde, haal no foti **cabbi** sehil maa oon **haani** fiyeede?

-Sammunnde jaabii: ina waawi wasde heewde, piyee mo cabbi tee-medde dɔdi tan.

Sammunde weltii ina sikka jooni Wojere larbee cabbi muusɔi. Wojere faami ko pewjanaado, alaa e sago sakka feere.

Ko dɔon Wojere wi'i joom wuro oo: hade mon fawde e am **kuugal**, mbido ñaaagi noddon ñaawobe. Joom wuru anndi ko dɔm goonga, yahdi e miiɔ ngoo. O neli gooto e sukaaɓe makko yoo noddoy ñaawobe.

Nde ñaawoobe be njottii, Wojere ñaagii yoo be njarne ko ina tuutna be ko be ñaamnoo koo.

Ko wojere adii yarde, tuuti maaro e teewu. Sammunde natti waawde jogaade hoore mum sabu majaani ko wadi. Nde etee addu peeje godde kono ñaawoobe bee njabaani. Nde Sammunnde **woobi** tan, lesdi ndii heew del faataata et gabbe makka.

- Kodo, haal no foti cabbi sehil maa oo hani fiyeede?

- Cabbi teemedde tati tan na yona.

Caggal nde be **lappi** Sammunnde cabbi haa daati, be **ndiiwi** yahdiibe bee wuro ngoo.

Ko Sammunnde adii yaltude wuro hawri waylube o wi'i be:

"**Almuudo** am nana ara caggal, hoore ndee na wadi bifirde didi, mi rokki on de."

Nde Wojere yottii waylube bee noddii dum:

-Hee! almuudo ar gaay!

-Hol ko sabii odon noddami?

-Ko ceerno maa rokki min **bifirde** ngonde e hoore maa dee.

- Miin mi alaa hay ceerno gooto dewoowo doo.

-Dum fof ko haala heewa tan, ar gaay min yetta bifirde amen.

-Kono noon dum wanaa bifirde, ko noppi am.

Wojere haalii haa tampi kono hadaani **wayluɓe** biftaade noppi dii nawi.

Ngam **yoftaade**, Woojere arditoyii jahdiido mum. O hawri e sukaaɓe **raddoyooɓe**, o wi'i ɓe:

Baylo am nana ara caggal ina wammbi kure laaɓe am, mi rokki on de.

Nde Sammunnde yottii, sukaaɓe ɓee noddi dum.

-Hee! hee! ar gaay!

-Hol ko noddir-don mi.

- ko **kaliifa** maa rokki min kure laaÑe gonde e hakkunde keeci maa kii.

- kono noon ñum wonaa kure laaÑe ko **cette** am.

O wullii haa o tammpi kono hañaani sukaabe bee **duggitde** **cette** ñee nawi.

Sammun jaaki no feewi kono faami ñum ko feere Wojere.

Kono sammunnde maayaani. O wirtii jahdiido makko baleejo reedu oo.

O hawri e raddoobe boje. O **maandini** ñe ñe ndartii. O anndini raddoobe ñe wonde Wojere nana caggal ara.

Sammunnde wi'i be: "so o feltii tan on kebtintu mo. Ko sehilaabe mon tay'i noppi di o **boccitorii** dumen."

Raddoobe be cuudii e **sofoyuru**. Booyani wojere wirtii. Kambe kala be yeewondiri.

'Be ngoni e wadde berde didi kono be tawi noppi dii tay'aaka.

Ko dum wadi be dali ndeen benni. Sammunnde jogii kulhuli hade mabbe **jaawondirde** nde e jahdiido makko oo. Raddoobe bee kep-paani. Ebena njoodii tan ebe meeroo Wojere. Saha kala kullel wirtoo. 'Be ngidda be ndaroo, kadi be njoodtoo be tawa wonaa kanjo.

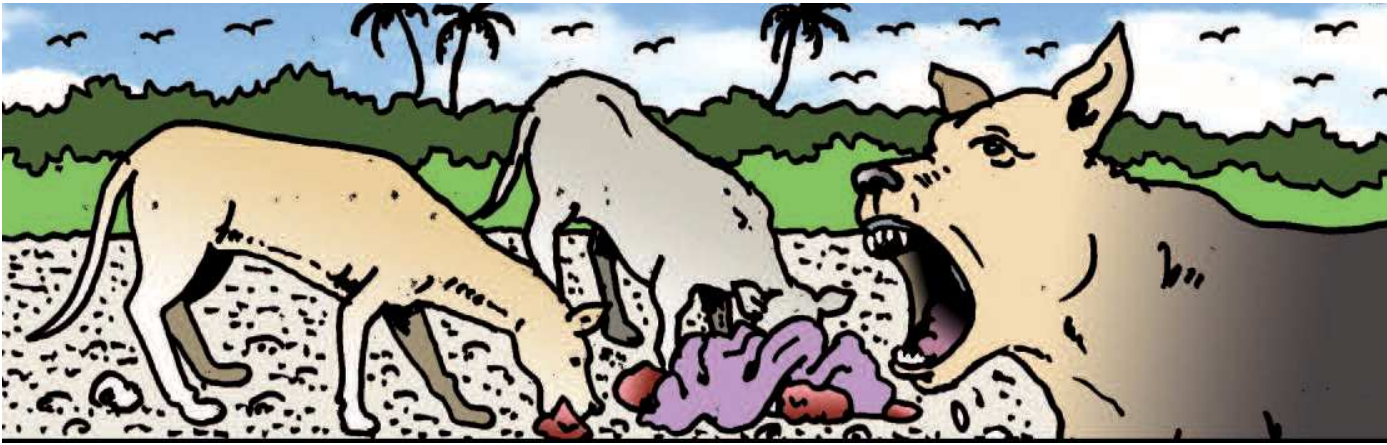

E nder sahaa dabbo wojere felti. Omo yah, omo wayi no tiindii-ɗo e mabbe nii. Omo tampi no feewi. O ñaamaani, o yaraani fawtii heen o wondi e yeeweende. Sammunde sooyinii mo tan wi'i bernde mum : "Eey kay, ko kanke, hannde mi holla mo ko miin buri mo peeje."

Nde wojere yottii, raddoobe be njani e mum mbari ɗum.

Ko ɗoon Sammunde joodii miijtii, hakkille makko yahii e to o rewdu-noo e Wojere fof. E yiannde makko, ko hakke makko yani e Wojere. Gila e fudɗoode Wojere haɗi mo ñaamde tawi omo heyɗi. Sabu joom wuro

ngoo rokkino be maaro, Wojere ñaami woppi mo.

Sammunnde fawi heen: "ñalnde heen mi haalii haa tampu mi kono haɗaani mo ñaamde fof. O haɗaani doon, o renndini mi e sukaabe raddoynoobe ɗuggiti ngiyon am. Miin ne kay won wayluɓe ndenndin-mi-mo haa bee tay'i noppi makko. Mi welitinooma e ko ɓe njoftanii kam koo. Nanngunoo-mi tan ko kaŋko tooɗi mi. Kono noon mi anndaa fof ko jari ɗum."

Ko doon o miiɗi mbele so neɗɗo tooɗii ma ina jari aɗa teftoo ɗum.

Ko e oon sahaa dawaadi cooyinii mo. Tawde woni o natti jogaade giye e ɓalndu makko, ɗi njani e makko, ɗi cilkiti mo.

Pulaar noon wi'i bone ficcat laaci yoo reente.

Naamne

- 1 hol bonanndeeji mbadi e laawol ngol? Hol wadbe dum?
- 2 hol ko wadi Wojere wi'de ko kodo oo jeyi maaro koo?
- 3 Hol sahaa sammunnde e Wojere pudfi danngal ngal?
(subaka, kikiide walla jamma)
- 4 hol ko neddo waawi janngude e ngal jahdigal?

Baaye

Baaye

Faarmata ko baaye guurdunoodo e **nawlum** yummum, gonnoodo lemmbel baaba makko. Faarmata meedaa dadde e liggeey galle muusdo. O meedaa dadde kadi e yattooji e piggat. Duum fof noon ko nawlum yumma makko oo fawi mo dum. Pennda, binngel baaba makko ngel alaa ko wadata so wonaa dardartude ina fija.

Kala nde faarmata dañi boccitaade, o yahat genaale, o juuroo **ya-naande** neene makko omo woaya. Baaba makko ko goorko mo alaa konngol wonnoo.

So joom suudu makko ina fiyatnoo Faarmata o suusaano naatde hakkunde maɓɓe. Sabu joom suudu makko oo furotono mo so yidi naatde hakkunde maɓɓe.

Ñalawma gooto, caggal nde faarmata ñalli gollude haa kikiide, o tampi haa o yejjiti lawyude horde wootere. Nde joom suudu baaba makko tini dum tan, seki haa **funjinii**, fi'i mo, tottiti mo horde ndee. Ko doon o wi'i mo: "yah lawyoy horde ndee to maayo ndayaan jooni jooni

Baaye oo etii naamnaade mo hol to maayo ndaayan heedi.

Debbo oo wi'i mo yoo ummo doon, ruttii **yeryi** mo o yalti galle oo.

Ko doon Faarmata yiiloyi maayo ndaayan e jamma hee. **'Bernde makko boni**, o woni e woyde kiisdi. Caggal yahi ko ina wona balde e banndum, o dartii e les Jaabi ngooti **cammoowi** hoore mum. Cukalel ngel jusii salmini lekki kii salminaango teddungo. Lekki kii naamnii mo: "Binngel am to njahataa aan tan e oo jamma **ni66o?**

O jaabii: "Ko nawlum neene am baleejo reedu nuli mi maayo ndaayan yo lawfooy ndee horde." Jaabi kii ñaaganii mo dum: "kala to kuccu-
daa, yoo Alla won Ballo."

Faarmata yahi ko juuti no feewi. O hawri e na'i dīdī ina ndiddondira e barme maaro defoowo hoore mum. Kala nde o hawri e maɓɓe, o **dic-coto** o salmina ɓe. ʼBe teddini mo, ɓe ndokki mo nagge e **lonngere** maaro welko. Faarmata yahi balɗe tati, hawri e debbo nayeejo. Omo joodi e sara sudu huɗo wonndu e nokku jaajɗo. O salmini mo salmini naango wondungo e nehdi e teddungal.

Debbo nayeejo o naamnii mo: "Binngel am to njahataa e ndee **yoInde** an tan?"

O jaabii: "Ko nawlum neene am **ɓaleejo reedu** nuli mi maayo ndaayan yo mi lawyoy ndee horde."

Nayeejo oo jaabii: "Ko ɗoo woni maayo ndaayan."

Ko miin woni yummum kullon kon kala. O beydi heen o o wi'i: " ko dɔo woni cuudi makkon." O wi'i mo yoo faw horde makko nde o unana mo **abbere** gawri o wada hiraande. O fuddii unde tan, wowru heewi del conndi. Ko **womre** wootere conndi tan be cuurtini ngam wadde lac-ciri. Nde be kirtii haa gasi, nayeejoo oo wallini Faarmata les leeso. O tottori mo mesalal cewngal, o wadɗi heen jamirooje.

O wi'i : "So sukaaɓe am bee leliima, hono kullon kon no paamirtaa, **njuwirabe** gooto gooto, mbaɗaa seese noon. So duum wadɗi ma be cikku ko feluuji, bde bura yaawde ummaade."

Booyaani tan kullon ladde kon ngarti. Ko fowru adii artude woni **sun-naade**.

Ndu wi'i: "Miin dey teewu nedɗo ina uura mi dɔo."

Nayeejo **jaaki** wi'i mo: "Teewu neddo? Fowru doo dey ko miin tan woni doo neddo! So wonaa tawi ko jiddo ñaamde mi."

-Fowru wi'i mo: alaa koy neene, mi yidaani naaamde ma, mi tooñete tan.

Yummum kullon kon wi'i: "Moyyii. Jooni mikkon am leloyo-dee."

Faarmata gondo les leeso oo, ina yuwira kullon kon gooto gooto no nayeejo oo wi'iri nii. Kono nde weetata, kullon kon kala njippii leeso ina ngoytoo wonde **ñakki** kadii dumen daanaade.

Hade gite laabde tawi faarmata **feewjani** nayeejo oo **kacitaari** nde fudfi yahde layoyde horde mum.

Nde faarmata ari e **hootde** ndee, Yummum kullon kon totti mo boccoode joyi. 'Boccoonde heen kala o haalani mo nokku mo o foti **fusde** dum. O wi'i mo hade makko fusde boccoonde yo o yim. Ko nii jimol ngol lelorii: mi woyii yeeweende, woy **yeeweende**. E nder boccoonde dee, ko yimbe, rewbe e worbe, e dimaadi njaltata heen."

Tagooje Alla godde ina ngondi e jawdi keewndi njaltii e boccoode dee. Ngaluuji di hay gooto waawaa betde ina ngondi e jawdi ndariindi keewndi yalti heen. 'Dum woni kaawis no feewi. Kala kaalananoode dum adan jabataano. Ngaal dental kala yahdi e baaye oo duusi mo haa nder wuro maɓbe. Nde Faarmata yotti o yahi to nawlum neene makko oo, o toti dum horde lawyaande nde. 'Duum haawi oon no feewi.

Nawlum neene makko baleejo reedu oo yi'i baaye oo na wondi e dental mawngal.

Bee ne ndeena kisal makko, heddiibe bee ina ndoodanii mo **ngaluuji** di. Doon e doon nawlum neene makko oo noddii Pennda furii dum:

-Aan Ko a debbo feñaa. Yeew oo mo firtaani hay huunde ko addi ko!

O weedii mo horde o wi'i mo:

-**Tulmin** horde ndee jooni jooni njahaa lawfooyaa dum maayo ndaayan.

Pennda yahi balde tati, wirtii **duldi e beeli** di oyo wirtinoo dii, hono no baaye oo wadirnoo nii.

Kikiide gooto o ari e lekki jaabi cammowi hoore mum ki. O salminaani nii, o woni e wullude omo fobba kelle, o wi'i:

-Woy heege yoo! wonaa ko njibinaami ko. Mi meedaa yi'de lekki jaabi ina samma hoore mum.

‘Dum dey so mi haaltanii dum yimbe galle amen be mbiyata ko wonaa **goonga**.

Jaaabi kii **Huɗi** mo koddi bonndi. Ki wi'i mo: "kala to tiindi-ɗaa, hoto bure Alla tiindo toon.

O yahi balɗe tati. O hawri e nayi ɗiɗi ina ndiddondira e barme maaro defoowo hoore mum. Nde Pennda yi'i dum ndee beydii Jaakde. O wi'i so o hootii maa o **haaltan** dum yimbe galle maɓɓe. Pennda yahi kadi balɗe ɗiɗi nde yotti galle yummum kullon ladde kon.

-Hee debbo nayeejo mbele aɗa waawi haalande mi ɗo maayo ndaayaan heedi.

-Ko ɗoo woni maayo ndaayaan, minngel am. Ko miin woni yummum kullon ladde kon kala. Hol ko wonnoo koyɗe maa?

-Miin, ngar mi ko lawyude horde nde neene am totti mi.

Nayeejo oo defni mo lacciri hiraande. O leeli no feewi ko adii nde omo defta.

Nde ɓe kirtii haa ɓe ngasni yummum kullon kon totti mo mesalal **cewngal**. O wi'i mo yoo lelo les leeso too. Nayeejo oo yamiri mo yoo yuwir kullon kon seese. O wadira gooto gooto noon, o adoro fowru. Fowru fudɗi daanaade ina **hara**. Ko doon suka debbo yuwi mo mesalal ngal haa hebi **yiyal**. Fowru diwi e leeso haa dow, keeci kii ina wadi y'iyaam, ndu yalti suudu ndu. E sahaa dabbɓo, kullon kon kala njaltiri gooto gooto ndewi heen.

Gila **salaatu**, Pennda yahi lawyoyde horde mum.

Nde o arti e galle hee, yummum kullon kon totti mo boccoode joyi. O faamini mo no wadirtee.

Pennda **waklitii** ina hoota, fawii e laawol juutngol. Nde o ari e naatde dulndu nde, o fudfdii yimde "mi woyi yeeweende, woy yeeweende"!

Kono too fotnoo fusde boccoonde adannde ndee o miiyii:

Hol ko wadi nayeejo o yidi mi fudfdoroo ndee mi waasa fudfdoraade ndeya?

O yimti, o fusi boccoonde **joyaɓere** nde. Kullon **ñaadkon** kon kala njalti taarii mo, ñaami mo. Alaa ko kon ngoppi e makko so wonaa bernde nde. Hay **dutal** yidɗaa.

Sonndu bistii dum diwi ko wofdi ina yima: "cukalel njahnongel maayo ndaayan, bernde mum nani..."

Nde sonndu nduu tolnii wuro maɓɓe, ko doon ndu **sammuni** bernde nde. Dum yani ko nder horde debbo baleejo reedu oo tawi ina **yer-wotonoo** lacciri.

Naamne

- 1 Hol ko nawnoo Faarmata maayo ndaayan?
- 2 Ndo o neli Faarmata maayo ndaayaan ndee,
hol ko anniyinoo heen?
- 3 Nde o neli Pennde maayo ndaayaan nde hol ko wonnoo
anniya makko?
- 4 Hol ko neddo waawi janngode e ngol tinndol?

Seese-Seese

CE1

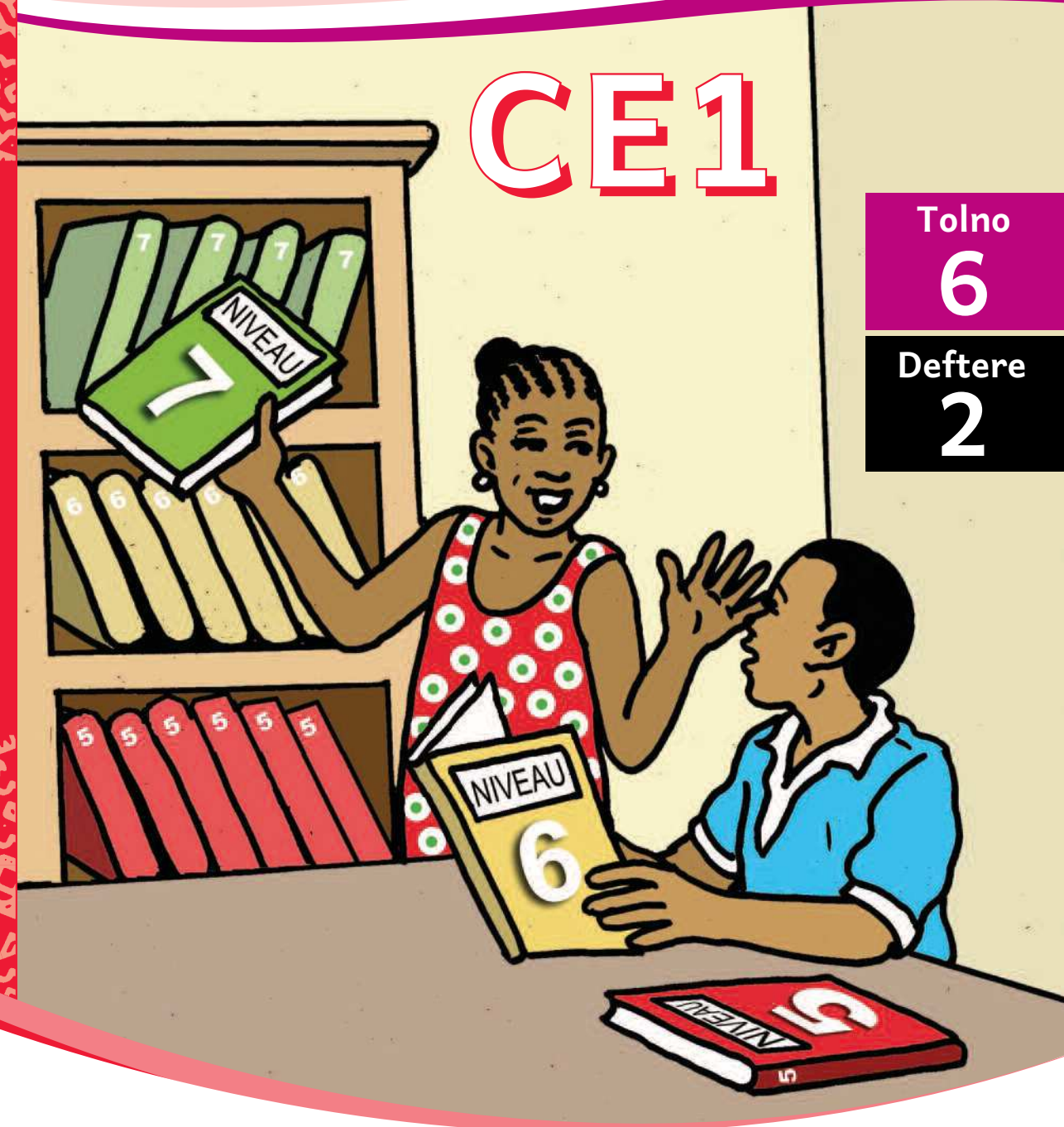
Tolno

6

Deftere

2

POLAR

Ce livret décodable a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation Nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Education Nationale

Seese-seese 6

Pulaar

2019

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce document y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées sur le site électronique suivant : <https://creativecommons.org/>

Loowdi deftere ndee

Kanje Baru 4

Danngal Waandu e Sanngalde..... 16

Ndakaaru 28

Waabilire 42

Kanɓe Baru

Baru ko demowo kodɗo gurel Jibaa. Koo gaamɗo, jidɗo jawdi kono o yidɗa tampude. **Ndunngu** badiima, te o suwaa **heblude** ngesa makko. Ñalawma gooto o yahii haa nder ladde, omo haalto.

-Eskey miin, hol to ndañat mi kanɓe tawa mi tampaani. Doon e doon o nani **diiraango** wondungo e henndu mawndu. O yeccitii, o yi'i jinne kulɓiniido. Jinne o jogii ko mba'di nedɗo, omo wadi **gallaadi** e hoore e gite mawɗe kuɓɓooje. Kulol nanngi Baru; o aani.

Baru woni e siññude, ina yeewa no dadndiri **fittaandu** mum.

‘Booyaani, jinne oo wi’i mo:

-Baru, ko ndari-ɗaa ɗoo koo fof mi nanii aɗa haalto. Haalan am ko njid-ɗaa.

Baru jaabii:

-Miin ko kanje keewɗo njid-mi tawa mi liggaaki.

Jinne oo jaabii:

-Maa mi rokke kanje haa njone-ɗaa. Kono maa ɗum artoy e **besngu** maa. Kala biɗɗo mo njibin-ɗaa maa ardu **ferɗere** kanje e banndu mum. Deen **maale**, alaa baawɗo ittude demen.

Miiɗto no feewi e ko kaalan maami koo.

Jinne oo wi'i Baru:

- Maa heew kanje dey, kono a dañataa **mbelamma** aduna.

Baru woondi wonde ko kanje tan yidi etee alaa ko jaranaani dūm.

Doon tan jinne oo waɗi mes, majjiri mo. Baru taabi laayɗe hooti galle

mum. E laawol ngol, o woni **emijtaade**: "dañɗo kanje kay mette mum

nduntimaama." Nde o yottii galle makko ndee, o tawi e nder suudu

makko, wakannde heewnde del kanje. Baru weltii no feewi, heñii

moofti wakannde ndee to juuɗe njottotaako. O joodii e ndow leeso

makko, omo miiɗoo nguurndam mbeldam dam o **jogori** wuurde.

Baru mahi galle joodfo mo yimbe kala kaalata haala mum e nder gurel Jibaa. O soodi dimaadi e na'i keewdi. O soodani rewbe makko comci joodfi. Mo cooyni-daa heen fof daande mum ina **delka** kanje. Sahaa kala, o hirs **ngaari**, o nodda welnere e galle makko. Kala kaalando mo haaju mum o gantina. O yejjitii tampere nde o wuurnoo. So o woni e nder dingiral, o holla **giyiraa**be makko ko kanko buri dumen jawdi. So o wonii e nder yimbe, kala kaalfo o **janndila** dum.

Nde yahi haa woni lewru, debbo **jeewo** oo funii biɓɓe diɗo. **Punaado** gooto oo ardi e feryere kanje e yi'tere bannge ñaamo. Punaado keddiido oo dañi e gite mum diɗi kala ferjere kanje. E ndabɓa, gooto oo woni **ɗokko**, keddiido oo woni gumɗo.

Ko yontere tan fawii heen, jombaajo makko **heɓtii**. Ngeel binngel jibidinaa e nofru kala feryere kanje. O wonti paho sabu noppi cuukkudi. Baru dañi ko muusi dum no feewi. Berde ndee boni sabu o waawaa safrude biɓɓe makko.

Sukaabe heddiibe ɓe o daŋi ɓee lala ngari ko ɓalli mumen ina mbaɗi perye kanje butte. Baaba maɓɓe Baru waɗii heen jawdi keewndi ngam safrude ɓe kono **laataaki**. Fibir-baaji mo o haalanaa fof o yeewoyaa ɗum. O tottu maa jawdi, kono hay gooto e maɓɓe waa-waani humtude haaju oo. Gooto e sukaabe ɓee ina jogii maande mawnde e keeci ina haɗa ɗum **ajjaade**. Suka godɗo oo, perye kanje puɗi ko e **ɓernde koyngal** ina haɗa ɗum yahde. Dewo oon suka, ina jogii haayre kanje e folon junngo nano ngoo. Duum haɗi mo hofde junngo ngoo. **Kodda** gorko oo, ñaayre nana faŋjinii e tiinde mum haa yiɗi buurnude yi'tere ndee.

Ñalawma gooto, Baru ina joodii e hakkunde galle mum, rewbe makko ina taarii mo. **Lemmbel** oo yontaa ina wada ataaya. Barlaade nde o defirta nde ligguraa ko kanje. Caggal nde be njari lowwol, miñiiko debbo biyateedo Aysata yottii. Yeewtere nde beydii **jirwude**. Booyaani, sukaabe makko fijoynoobe bee naatti galle. O huc-citi e mabbe o yi'i maale mabbe dee tan banndu ndu dogi. Baru turi, woni e woyde. Miijo ngoo **duri**, o miiyii ko jinne oo wi'inoo mo, o fuddii **nimsude**.

Baru dogi rutti nder ladde. O joodi e dow **waande** omo woya daande dow. Omo wulla omo **haaltoo** ellee kaangaado. To tol-nii-daa kala a nanat daande makko, omo wiya: "wooy am, mi lorlii sukaaɓe am sabu jawdi. Mi bonnii aduna ɓesngu am. Hol lomtotoodo mi jonngo so mi nattii waawde? Kamɓe fof ko ɓe **ustoraabe terɗe**. So mi waawno tottude jawdi am ndii fof ngam ɓiɓɓe am ɓee celle, maa mi waɗatno dum. Kala cafroowo gondo e **faɓnde** nde hee, mi yahii toon.

O joodii haa booyi, o nani **diiraango** ummiingo e waande nde o joodii ndee. Tagoodi mawndi darii e yeeso makko. Ndi wi'i "Baru, ko miin jinne, mi yurmiima-ma. 'Dum doo fof mi haalaniino ma kono ngardin-**daa** yidde maa. Rutto galle maa, maa mi **walle**. Sukaabe maa bee fof ma mi fawtan be pawe gonde e balli mabbe dii. Wumbe bee maa mi feertu gite mabbe. **Woofdube** bee maa njahru koyde mumen. Kono noon Baru, maa mi hebtu kanje maa oo fof.

Baru ruttii galle mum, tawi sukaaɓe ɓee fof cellii. Kono noon o taw-
taani toon hay **abbere** kanɓe. Sukaabe ɓee fof ndutti e sagooji
mumen. ʼBe njogii semmbe e **mbaawka**. Ko doon tan Baru wi'i yoo ɓe
ndutto gese ɓe liggoyoo. Tobo ngoo heewi; ngasa Baru ba fof barkini.
Nde ndunngu ngu huubi, Baru e sukaaɓe mum **coñi** gawri keewndi. O
yaltini heen asakal, o wuurni heen ɓesngu makko haa heddii. Gila
ndeen haa jooni, Baru faami wonde jawdi **aade** ko cellal.

Naamne

1. Hol ko Baru yi'i to ladde too?
2. Hol ko hollirta wonde baru ko galo jooni?
3. Hol ko wadi sukaabe Baru bee kala ngustoraa terde?
4. Mbele ada sikki jawdi tan yoni ngam hebde mbelemma aduna?

Danngal Waandu e Sanngalde

‘Danngal Waandu e Sanngalde

Wadiino ñalawma gooto, Waandu e sanngalde ina **dannadoo**. Be pini gila gertoode na **njogga**, be kacitii lacceejee maɓbe haa be kaari. Gooto kala yetti **kaɓirde** mum, be pawii e laawol. Be kawri e laabi celi, be calmondiri. Gooto kala haalani godɗo oo innde mum.

Ko doon Waandu, e caaysayaagal mum, wi'i kañum ko kodo woni innde mum. Sanngalde noon, haalani Waandu innde mum **tigirigi**. Caggal duum, sehilaabe diɗo hesbe bee pokkiti pa'i wuro ina wiye Ariweltoo.

Kambe diɗo kala be mbeltii. Gooto kala wi'i dañii jahdiido jeewtudo dum e laawol ngol.

E laawol ngol, ɓe ngoni e yeewtude yeewtere welnde sanni. Gooto e ɓaɓɓe kala ina haalana godɗo oo **nguurndam** mum. E laawol ngol, ɓe mbirtiima gure keewɗe. Nde ɓe mbirtii wuro adiingo ngoo, ɓe nji'i weendu mawndu, sukaaɓe ina heen lootoo. Nde ɓe ɓenni ngoon wuru, ɓe keɓi dulndu mawndu. Ledɗe keewɗe na tawee heen: gawde, koyle, **ɓowɗe**, nammaade, e ko nanndi heen. Nde ɓe njotti Ariweltoo, ɓe nji'i na'i ooroynoodi ina njofa e gedduuji mumen, gaynaako ina reggini di. Ko e oon sahaa, naange nge woni e **mutde**. Sukaabe fijoynoobe ngarti nder wuro ina ndiddondira e **borti**. Rewɓe teenoynoobe ina naatta wuro ina ndoondi bahe ledɗe.

Be jahi ko juuti haa njottii Ariwelto e be ngondi e tampere maɓɓe. Joom wuro ngoo **jaɓɓii** be. O totti be jippunde e ndiyam ko be lootorii haa be laaba. Nde be pooftii seeda, afo joom wuru ngoo addani be bool maara e teewu. O fawi bool oo e hakkunde suudu nduu, o wi'i be:

-Ko joom wuro ngoo neldi hobbe bee nguu **kodungu**.

Sanngalde ummii yidi naatnude junngo mum, kono Waandu wi'i mo:

-Koo maaro wonaa ko maa. O wi'i ko hobbe bee njey dum. Ma taw joom wuro oo ko **jejjitdo** ma. Wojere ñaami haa **noli** yiye, woppi sehil mum waldi reedu meeru.

Sanngalde waaldi reedu mehru, heege findini dūm pecce jamma. O ummii, o boornii comci Waandu o yahi gese gonde caggal wuro dee. Sanngalde ñaami toon ñebbe e ñammbi haa bernde mum buubi. O **mooytii** seese o leltii. Nde yimbe pini, wuro ngoo tawi gese dee ko **ñaayaade**. Be ceki, be yetti **cabbi** be pa'i to hobbe bee ebe ndukaka, ebe mbi'a;

-Ko bee hobbe bonbe **ñaayi** gese men.

Waandu gididi e doyingol ina wondi e kulol. O finndini sehil makko Sanngalde. Kambe diido kala be njalti boowal.

Waandu naamnii sehil mum ko kewi. Sanngalde wi'i mo: "yimbe wuro ngo ko **mettinbe**, be mbi'i ko kodo oo bonni gese mabbe dee hanke jamma. Yah haaldu e mabbe tawde ko aan wiyatee kodo."

Nde waandu yalti suudu be nji'i comci mum ina moddi leydi. Wuro ngoo fof **nanondiri** ko Waandu woni gujjo mumen. Be naamnii sehil makko Sanngalde, no foti cabbi be poti fi'de Waandu. Sanngalde jaa-bii be: "cabbi teemedde didi tan na yona."

Kono Waandu wi'i joom wuro ngoo: "hade mon fi'de mi, nodde **ñaawoobe** bee".

Joom wuro ngoo wi'i be, o haalii goonga, mbaɗen seese. O neli koda makko oo noddoyi ñaawoobe be, kambe fof be kawri **dingiral**.

Nde ñaaawooɓe ɓee njotti e dingiral ngal, dental ngal kala joodii ina hedoo. Waandu ummii darii wi'i ɓe so on njidii anndude goonga oo, njarnee min ko **tuutnata**. Joom wuru ngoo neli yoo adane ndiyam **baaji**. Ko Waandu adii yarde, o tuuti, gabbe maaro caami. Sanngalde woobi heen, tuuti ñebbe et ñammbi. Ñaawooɓe ɓee mbi'i ɓe, gujjo mon nani. Yimme wuro ngoo naamnii kodo oo no foti **cabbi** Sanngalde foti fiyeede. Waandu wi'i ɓe cabbi teemedde tati. Yimɓe wuro ngoo lappi Sanngalde haa banndu nduu fof **tacciti** y'iyyam. Nde ɓe pari, ɓe njaltini kamɓe diɗo fof wuro ngoo.

Ko Sanngalde adii yaltude wuro ngo ina wondi e mette. Omo miiɗoo hol no o waɗata ha o yooɓtoo **gacce** e mette de Waandu fawi mo.

Booytaani tan o hawri e **bileejo** ina njogii, o wi'i ɗum: "won Waandu arata caggal, ustan ndu laaci mayru sabu ina tampini ndu."

Nde Waandu yettii , bileejo oo sorti laɓi mum gibii ɗum.

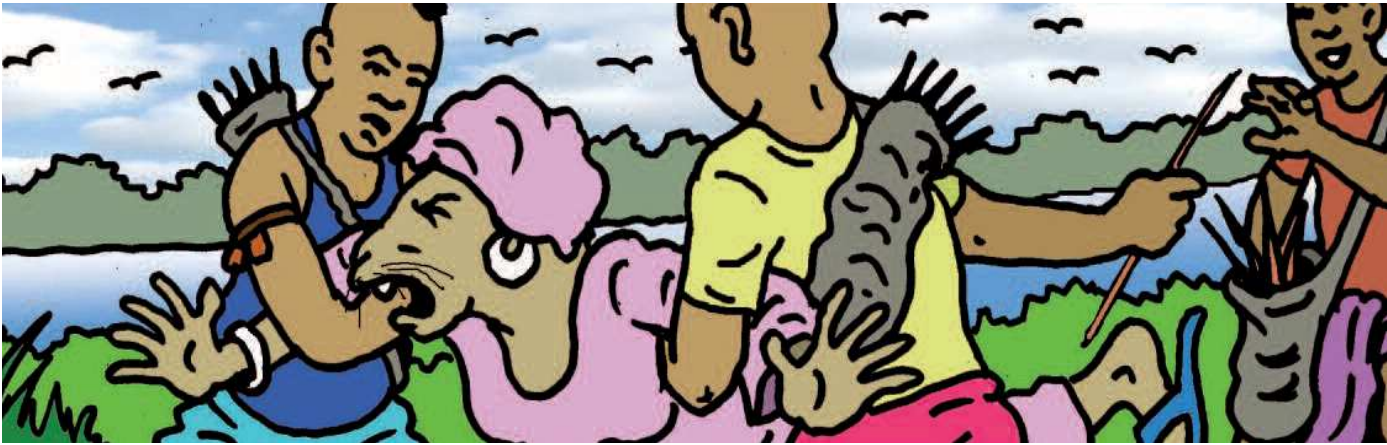
Waandu huli, naamnii ko ɗum woni.

Bileejo oo habri mo wonde won dewɗo ɗoo naane wi'i yoo ustane laaci makko kii ina tampin mo.

Waandu wi'i o haalaani goonga, oon ko **gaño** mum tan.

Waandu wullii ha tampi kono haɗaani bileejo oo tayɗe laaci kii.

Waandu jokki laawol kañum e laacel mum **gurmel**.

Ngam waawde yoobtaade, Waandu **heñii** arditoyii sehil mum. O hawri e sukaaɓe radoyoobe nder ladde. O wi'i ɓe:

-Baylo am gooto nana ara cagal am, omo **wammbi** kure laaɓe, mi rokki on ɗe.

Nde Sanngalde yottii, sukaaɓe ɓee noddi mo.

-Hee! ar gaay.

-Hol ko wo woni?

Sukaabe ɓee mbi'i mo: "ko **njaatige** maa birtiido ɗoo jooni oo rokki min kure laaɓe ɗe mbammbu-ɗaa ɗee.

Sanngalde yeddi haa tampi, wi'i ɓe ɗum wonaa kure laɓe. O anndinii ɓe wonde ko e banndu makko ɗum jeyaa, kono sukaaɓe ɓee kedaaki mo. ʼBe turi mo, ɓe piyi mo haa o forti, ɓe ngitti **cette** makko ɗee fof. Sanngalde heddi nguru bolu.

Nde Sanngalde wadi feere haa bocciti sukaaɓe ɓe, ko ndeen o dogi haa o arditii Waandu . O hawri e raddooɓe. O wi'i ɓe:

-Waandu nana ara caggal am. Oɗon mbaawi **heɓtinirde** mo no weebi. Laaci kii ko tayki. Hoto o boccito on.

Raddooɓe ɓee cuudii e nder **cofoyyi**. Booyaani Waandu yottii. Raddooɓe ɓee njani ne makko, pi'i mo sawru o yani. ʼBe tawi ndu doon ɓe mbari ndu. ʼBe kutti mo, ɓe loowi teewu e nder **sasaaji** maɓɓe.

Nde raddooɓe ɓee njanata e Waandu, Sanngalde ina suudinoɔ e sofoɣuru, ina yeeɓa. Ko nde ɓe mbari ndu nde o yaltidi omo weltii. Sanngal fudɗii leewaade sikki yoftiima.

Ndeke won ɗo **pobbi** ngonnoo e sara makko ina ndadda mo kanko ne. Pobbi ɗii ina mooytoo ngam hirɓude mo. Sanngalde jokki ina ama, ina holla weltaare mum.

Pobbi ɗi njani e dow makko ina ɗata. E oon sahaa, Sanngalde nattii jogaade cette ko ina daɗndira hoore mun. Pobbi ɗii **njinngi** mo, tayi ɓannu nduu fof, o maayi. ɗi ñaami mo haa ɗi ɗoli yeiyi dee.

Ko hebi Sanngalde e Wojere ko waɗi Pulaar wi'de: Kala ko **tonngu** dasi, artirta ko koyɗe joomum.

Naamne

- 1 Hol fottuɓe ngam yahdude Ariweltoo?
- 2 Hol ko waɗ Wojere ñaami woppi jahdiido mum?
- 3 Hol ko waɗi Sanngalde boornii comci Wojere nde yahata gese ndee.
- 4 Hol no nji'ru-ɗaa cehilaagal Wojere e Sanngalde ?

Ndakaaru

Ndakaaru

Woni duubi dīdī ko Hawo e Hammadi na mbinndondira e Eduwaar e Misel. Ñalawma gooto, tawi ɓe naatii e guurte mawɗe ɗee, Aali, na-woowo nelde oo, adanii ɓe **bataake**. Sukaabe ɓee njahi to yummum en, ɓe njanngi bataake oo e yeeso makko, ɓe tawi **Sabaabu** ko belɗo. Misel en ko ko mbismii ɓe ngam ɓe njilloo ɗumen Ndakaaru haa guurte mawɗe ɗe ngasa. Sukaabe ɓe meedaa yahde laamorgo leydi Senegaal, ko ɗuum wadi ɓe mbeltii.

Nde neene maɓɓe hedii ɓe haa ɓe **njoofni**, o wi'i ɓe, yoo ɓe kaalan baaba maɓɓe.

Nde baaba Haaruna ummitii jamaa, sukaabe ɓee kaalani mo kabaaru oo. O weltii heen, o wi'i ɓe yo ɓe ngoppu o haalda heen e neene maɓɓe. Sukkaabe ɓee ina keppa anndude ko **jinnaabe** maɓɓe njamirta. So tawi ɓe caliima, hol no sehilaabe maɓɓe ɓee paamirta ɗum? Hol no mbawirta muɗe waasde yahde Ndakaaru?

Hannde ko **nguleeki** muuski wadi e falnde ndee. Won e colli di, njiila haa ina njana e leydi. Cikkataa naange ngee ko ko buri **badaade**. Wuro ngoo fof na woytoo nguleeki kii.

Ko hannde kikiide jinnaabe sukaabe bee kaalata ko pelliti **ɗanngal** Ndakaaru ngal.

Neene Kuro e baaba Haaruuna njippiima, be ngottiima haa be **kaljiti**. Joom galle oo wi'i joom suudu mum: "so en pooftiima seeda njeewten e bataake sukaabe bee". Joom suudu oo jaabii mo: Eey, baaba !

pot-ɗen ko haaldude e mabbe, ngannden ko be njaabatoo sehilaabe mabbe. Neene Kuro kam ko jurmiido sukaabe e. Omo huli Ndakaaru sabu koo nanata e kabaruuji ko. Miijo makko ko fadde haa yeeso nde be puɗɗoo yahde wuro teeru to. Baaba haaruuna deeyni hakkille makko, wi'i mo mbido anndi jinnaabe Misel en etee mbido hoolii be. Ina laabi mo maa be ndeen sukaabe bee haa ko hulatee heen ko wadata.

Caggal nde joom galle oo yeewtidi e joom suudu mum haa gasni, be nanodniri e konngol. Sukaabe bee yoo njilloyo kono ngonataa toon haa guurte dee ngasa. Nde takkusaan yoni haa baaba Haaruuna juuli, o noddi sukaabe bee nder suudu makko. Hammadi ronkitii hay daraade sabu hulde salaneede yahdu ndu.

Baaba Haaruuna anndini be wonde neene mabbe jabii be **kodoyoo** Eduwaar en. Nde yamiroore ndee yani tan, sukaabe bee ndiwi be **kiw-londiri**, be tooti baaba oo junngo, be njetti dum. Ko noon be ndogi be marboyii e neene mabbe ebe njima: "Ndakaaru neenooy am, Ndakaaru". Neene mabbe wi'i yo be pudfo **heblaade** gila e jooni. O wi'i be: "Odon poti **waynaade** banndiraabe pewjane don njettordi. Goggo mon wuuri ina waawi rokkude on miijo e ko foti soodeede sabu Luuma sakkal oo ko baawo-janngo."

Janngo e mum tan, sukaaɓe ɓee mbinndi jaabawol mumen, njahi posto ngam neldude ɓataake oo. **Ñiibirde** posto oo ko nokku jaajɗo joodɗo. Ko **mahdi** kesiri, pentiraandi goobu daneejo. E yeeso huɓeere nde, ina wadi **alluwal** mawngal ina winndaa innde ñiibirde nde. Nde sukaaɓe ɓee naati nder, ɓe tawi toon rewɓe e worɓe ina ndaɗi e yeeso kontuwaar hee. ʼBe ko ɓatakeeji mumen neldata, heddiibe ɓee ko aranɓe maandaaji walla neldooɓe bagaas.

Sukaabe ɓee naamnii haa kollaa to ɓe poti yahde. Nde ɓe ndaɗi haa ɓe njotti, ɓe coodi **timmbere**, ɓe ɗakki e ɓataake hee. Nde ɓe ngasni ɓe njahi to bakannde ɓatakeeji nde, ɓe corni heen ɓataake ɓaɓɓe. Eɓe ɗaminii, maa sehilaabe maɓɓe keɓ mo ɗo e balɗe ɗiɗi. Nde sukaaɓe ɓe ngarti wuro, ɓe njippi e oto tan ɓe cooyinii sehilaabe maɓɓe Saada e Binta. Saada e Binta kaalanii ɓe hol to ɓe ngummii, ɓe kaalani ɓe kabaaru oo, ɓe mbaynorii ɓe.

Ñalawma alet hannde oo, neene Kuro ko neldo sukaaɓe ɓee yoo mbaynayoo. O wi'i yoo ɓe njah to goggo maɓɓe pennda, gorgol maɓɓe Madiina e to Kaawɓe Sammba.

Kala heen galle mo neene maɓɓe wagginnooɓe, ɓe njottima doon ɓe tintini yahdu ɓaɓɓe. Do ɓe njahnoo heen kala, ɓe ndokkaama duwaaw, ɓe tottaa njettordi. Kaaw maɓɓe Sammba rokkiɓe ko gertoode didi, **gorgilaɓe** maɓɓe ɓee ndokki ɓe kaalis. Goggo maɓɓe Pennda yeewtidi e maɓɓe ko yowitii e laawol Ndakaaru, waajii ɓe, reentini ɓe. O **waggini** ɓe yoo ɓe njogo nehdi e horum e galle mo ɓe payi oo. O rokkiɓe aadi ñalnde alarba ngam yahdude e ɓaɓɓe to **luuma** Sakkal. Maa ɓe mbaaw dañde toon comci kesi, paɗe e saakuuji kesi. Maa ɓe mbaaw timmitinorde nelde maɓɓe. Goggo maɓɓe Pennda ko nedɗo moyɓo **ngannduɗo aduna**

Ko alarba luuma Sakkal waɗata. Gila fajiri gogo Pennda arani sukaabe bee hade kaar jahoowo toon oo **6 occitaade**.

Nde ɓe njotti Sakkal ndee tawi ko luuma oo fudiima heewde yimɓe, soodoobe bee nana mbaɗa yah-ngartaa. Yeeyoobe bee ina njima, na ngama ngam foodde soodoobe bee. Luuma oo na jirwi no feewi, gu-laali e luukaali ngasataa. Yimɓe bee na ngummoo e **jookli** taariidi Sakkal di kala. Njeeyguuji keewɗi na ngoodi doo : gaweeji e biɓɓe leɗɗe, **jawdi ndariindi**, comci e bagiiji, kabirɗe, ekn.

Goggo Pennda e sukaabe mum njotti tan coynii suka debbo jeeyoowo comci. Suka debbo oo nana fobɓa, na yima, ina **manta** moyɓere njeegu mum. Goggo Pennda salmondiri e makko ha joofni, joofii mo comci worɓe e rewɓe di o liggi. Suka debbo oo heɓni mo, ɓe kaaldi haa ɓe kawri, sukaabe bee ndañii kala ko njiilotonoo e comci.

Hawo dañi ko robbooji dīdī. Robbo googto ko bulaajo baɗɗo **diidi da-neeje**. Keddiifo oo ko boneejo baɗɗo pate daneeye. Hammadi kam ko simisaaji dīdī, pantalonaaji dīdī e piliweer gooto goggo makko soodani mo. Simisaaji dīi e pantalonaaji dīi na njahdi etee na poti rip e Hammadi. Ko piloweer oo tan ɗebi burde mo seeda.

Paɗe ɗee e saakuuji dī, gorgol maɓɓe soodoyi ɗum ko to suka gorko godɗo, dabbo, coftudo, caɗo lamɗam. Kaŋko e goggo Pennda ɓe nganndondirii ko ɓooyi. Kamɓe njanngidi ekkol, kono suka gorko oo ko njeeygu tan yidnoo. Caggal nde ɓe calmondiri, ɓe ngiirti bayraadi, goggo Pennda **suɓanii** sukaabe ɓee paɗe e saakuuji joodɗi. Kaaldigal ngal juutaani sabu **teddungal** ngonngal hakkunde maɓɓe.

Nde ɓe ngarti wuro, goggo Pennda holli neene Kuro ko ɓe coodi koo. Nde o haalani mo ko ɓe no foti coodi dɗum, o haawa kadi no miɗiiko oo waawri kaaldigal.

Jooni ina wayi no fof timmii, alaa ko heddi so wonaa Hawo mooroo, Hammadi femmboo. Ko Raamata, sehil gogga Pennda foti **moorde** Hawo. Hammadi noon, yahata ko to Demmba **pemmbowo** oo. Neene makko na reentina mo wonde hoto o femmbo pemmbi maɓɓe kaawniidɗi dɗii; yoo fof fot.

Comci maɓɓe nguppanoona haa paasaa. Neene Kuro feewnani ɓe **mburaake** e beɗe gawri.

Gertoode e jaawle ɗe ɓe poti naworde ɗe, baaba Haruuna nana **ɲammina** ɗe e nder nguunu. Goggo Pennda soodanii ɓe biyee e oreer dogowo hakkunde Sakkal e Ndakaaru.

Kaar o yetti Yaman ko waktuuji jeedidɗi subaka.

Ko aset hannde oo Goggo Pennda nawata sukaaɓe ɓee. Oreer oo um-moto Yaman ko waktuuji jeedidɗi pawɗi hojamaaji cappande tati. Ko subaka law sukaaɓe ɓee pini keblɗi. Nde kaar yottii nde tawi ko eɓe ndarii kamɓe e goggo maɓɓe.

So a yi'i ɓe, a **heɓtintaa** ɓe nii. Hawo ɓoornii ko robbo mum boɗeejo mo soodananoo luuma too, omo moori jubbi jooɗɗi baɗaadi ñaayɗe ɗelkooje. Paɗe makko ɓaleeje ɗee ne njooɗi etee na njahdi e koo ɓoornii koo. Hammadi noon ɓoornii ko comci mum juuldunoo taaske ɗi. Ko **dolokke** gondudo e tuuba mbasenɗan eejo. Daande dolokke ko ko **daaminiraa** gaarawol oolol. O waddi heen paɗe mukke ɗe baaba Haaruuna sodannoo mo to Sammba sakke.

Nde amparantiiji di ḡabbini bagaas oo haa pari, baaba Haaruuna rokki duwaaw, be **mbaynondiri** e neene mabbe. Be njol haa be njoodii tan, oto oo duñi **huccani** Ndakaaru. Neene Kuro darii doon ko juuti ina sooynoo haa oto oo heltoyi nde o fuddii fokkitde.

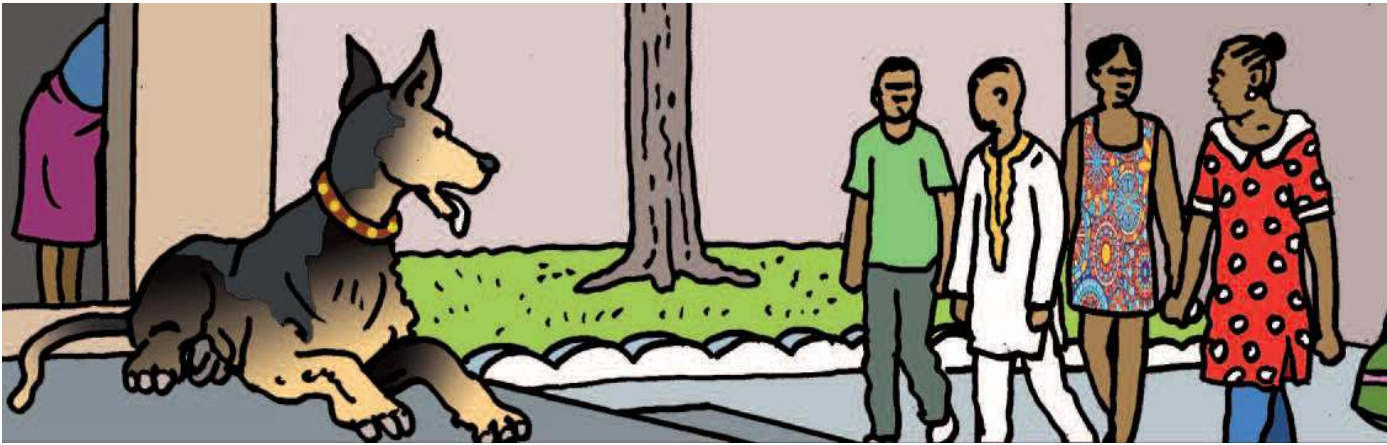
Jooni noon, alaa ko sukaabe be njiyata so wonaa Ndakaaru. Goggo mabbe nana haalana be inde gure de be mbirtatoo kam e nokkuuji dowludi dii. Hammadi na yeewa ledde deggondirde dee, ede mba'i no dagooje nii. Oto oo na doga tan ebe beydoo wodfude wodfude Yaman, berde mabbe pudfii heccidde. Hawo nii fuddinooma rufde gondi kono o wadii feere ha hay gooto yiyaani mo. Hammadi na yeeba besngu waandu ina foodindira **dennde**. Oto oo dogi haa booyi, Hawo daanii, goggo makko lelni mo e dow mum. Hammadi noon kala ko be mbirtii ko anndaa, naamnoto gorgilaado oo, o janngii ko heewi e danngal ngal.

Ko nde ɓe njoti jamñaayɔ nde Hawo fini, wayi no koyɗoowo nii.

Kuɓeeje kese ɗee, pomuuji ɗii e otooji keewɗi ɗii kaawii mo. O ummii o yeewi gorgilaado, oon moosi woni e faamnude mo. Ebe bura **ɓal-laade** laamorgo leydi ndii tan, sukaaɓe ɓee ina beydoo haaweede. Ebe laaba wonde maa ɓe ndañ ko ɓe **kaaltoyi** so ɓe kooti wuro. Nde ɓe naati gaaras Boomaresee, Hammadi soynii Eduwaar e baaba mum ina ndarii e damal ngal. ʼBe kalaniino baaba Haaruna wonde maa ɓe njabɓo ɓe. Hade maɓɓe yottaade, ɓe noddii gorgilaado oo ko ina wona laabi joyi. Nde ɓe njippii, Eduwaar e baaba mum tawti ɓe, ɓe **njaɓɓondiri**, ɓe payi damal gaaraas too.

Nde ɓe njalti, ɓe naatni багаас oo e oto baaba mum Eduwar ɓe kucci Mermoos. Laawol ngol ɓe ndewi ngol, waɗii haa Ndakaaru beydii haawde sukaaɓe ɓee.

Otoo oo dogi seeda kadi, be njottii Mermoos, galle Eduwaar en.

Sukaabe be ina njeeba no galle oo wayi yoodde nii. Ko huɓeere ra-neere jogiinde **jimme**. E damal galle ngal, ebe tutii heen leɗɗe kokko tokoose ina ngonndi e fuloraaji cukkuɗi. Nde be naati nder galle oo, ko Misel e yummum njabbii be, mbismii be. Seele, rawaandu maɓɓe nduu, fudɗii **wofde**, Eduwaar hartii ndu, ndu deyyi e ndu yeewa hobbe bee.

Sooyru nani e nder kippu mum ina sirka ellee jabbatoonu hobbe. Nde be naati e saal hee, sukaabe bee buri dañde kaawisa sabu njoodndam. Fotooje e taabe joodde na ciŋki nder saal oo. Bale ɗee ina ñaantiraa nate joodde. Tele mawɗo nana heedi bannge ñaamo ina ballii ko nanndi e seen misik

Naamne

- 1 Hol to Hammadi e Hawo njahata e hol kon nawi ɓe too?
- 2 Mbele ko baaba Haaruna tan y'etti yamirrore jahgol sukaaɓe ɓe? Hol ko hollirta ko kaal-ɗaa koo?
- 3 Hol ko wadi neene kuro resndude sukaaɓe ɓee goggo mumen Pennda?
- 4 Hol ko woni miiɗo maa e ko neene Kuro wasiyii sukaaɓe ɓee koo ? Laɓɓitin jaabawol maa.

Waabilire

Waabilire

Hannde janngetaake, sukaaɓe ɓee nana mbada fukubal to **dingiral** ene ndiddondira. Asamaan **niɓɓidii**, betti yimɓe, ɓalwi kurum, henndu doolnundu wutti, wuudi, ndu ummini punndi haa suɗɗi wuro ngoo. Ndiwri ndi fof dogi yiiloyii **cabbuli** mu'en. Henndu nduu ina dil-lina leɗɗe, na sammina cate majje, baramlefi na caakoo. Nguleeki ɓeydii wi'i jaw. Jawdi wuro ndi ina wulla, hakkunde kuunaali e meenaali, **kullel** heen kala ina dog'a yilaade to ɗuhii. E oon sahaa rewɓe ummiibe luuma Pete, na telloo e oto nawnoodo ɓe. Moni kala ina etoo dadɗe ndiyam ɗam. Henndu nduu majjinii ngaynanteeri Yoro. Omo dog'a banngeeji fof ngam renndinde ndi kadi. Giyaali asamaan na nanee to woɗɗi ellee unngaango mbaroodi, eɗi njahdi e maje tay'nooje ɓerde. Ellee hay gooto heddaaki e laabi ɗii, yimɓe fof ɗuhoyii e nder galleeji.

Nde henndu ustii, baade ndiyam gadane puɗɗii toɓɓitde. ʼBoyaani tan tobo beydii, leydi ndii heewi ndiyam woni e **walwatude**. Laabi ɗii kala keewi ndiyam. Sammba e goomu mum mbaɗii feere haa boccitii jingnaabe mumen. Ebe **puñcinoo** e mbeelon no **mbaakon** nii. Ebe diwa ebe **ndoyyoo**. Saha kala ebe mbaɗa baydi yagga. Won e maɓɓe ɓe hay gooto waawaa heɓtinde. Yoga e maɓɓe jeese mu'en mbayliima haa kulbinii no bondo ɗari nii. Aysata, parwudo njaayɓe oo, wi'i hay gooto daɗataa ɗum. Omo wayi tan no ñewre wootere e nder barme. Wutte e wudere oolde o boorninoo, na moddi makke haa hawri.

Nde goggo Cillo tini wonde Sammba alaa to suudu sukaaɓe, o yɛɓti **parayseewal**. O diirani dingiral ngam yiiloyaade mo.

Nde o sooyinii sukaaɓe ɓee ta, o wulli o **eewnii** ɓe.

- ‘Dum mi haɗii on ɗum laabi limti-litindi. Kon mbeelon huunde kala ina wona heen. Oɗon mbaawi heɓde heen kala ñawu. Ngoppee pijirlooji mon ɗii ndewon ɗoo **njofoyon**! Aan Aysata, so en njettiima galle maa anndu haaju maa alaa heen. Nde Aysata nani haala neene mum tan yoori daande woyi. O roondii juude o yaabani galle. ‘Dum fof ko sobde tan naatni mi heen. Caggal hannde mi fellitii, ma mi **ɗowto** konngol jignaado.

Nde juurti haa woni waktu e feccere, tobo ngoo fuddii ustaade, ina wisa. Colli dīi e gertoode dee ngoni fortude **bibje** na pid̄doo. Edī **cirka** edī noddondira. Kenal buubkal woni e wifde. 'Buubol ngol fuddii. Yimbe fof tinii wonde nguleeki burtuki kii **eggii**. Ella oo tan, woni ko henndu nduu e ndiyam dam mbonnii ko heewi e wuro hee. Feccere e jeere ndee heewi del ndiyam. Ko e oon bannge yeeyooḅe lid̄di bee joodotonoo. **Hooreejo** maḅbe oo, Jeynaba Jallo wi'iibe wonde be eggat palaas o haa Sappoor pompiyee'en mbecca ndiyam dam. Ko ndeen feere be bamdi hade god̄dum.

Yimbe wuro ngoo fof pibii anniya wallude be haa be ngegga

Sappoor pompiyee'en njetti ko subka law. 'Be ngaddi kamiyoŋaaji loode mawde dīdi ngam **ñedde** ndiyam dam. Heen dīdo e maɓɓe ko rewɓe. Gooto, oo ko njool ɓaleejo, joom ɓanndu seeda, keddiido oo ko **naawo**, cewdo mo gite butte daneeje.

Ellee ko kanɗo ardii ɓe, sabu so o haalii, heddiibe ɓe gonata ko wi'de: "Eeyi seef"! 'Be naatnii rakolaaji dīi e ndiyam dam, ɓe kuɓɓi masiŋ pompe oo, ɓe puɗɗi foodde ndiyam dam. To neddo do woni kala ina nana **iidaango** majji. 'Booyaani tan ndiyam fudɗi ustaade. Joom wuro ngoo y'eewi Jeynaba, moosi, o wi'i mbo "a jaaraama."

Nde ndiyam dham **hors**i, gardiido sappoor pompiyee'en totti joom wuro kayitaaji e kudol. Joom wuro siifi dī, o yetti ɓe, ɓe kuɓɓi otooji maɓɓe, ɓe njahi ladde. Sappoor en ɓee ko fotɓe teddineede.

Bonannde tobo ngoo haadaani tan e jeere ndee. **Sakkeetaaji** baaba Demmba fof njanii. Baaba Demmba ko boofdufo. Koyngal makko tayi ko e aksidaa. Ko o jafdo hoddiro Alla.

Boofdugol makko hadaani mo yahde gese walla nehde jawdi makko e toppitaade besngu makko. Kanke e joom suudu makko koddi. Bidfo makko debbo gooto ina jannga iniwersitee. Rawane bidfo gorko gooto naatii soldataagal. Sukaabe wuro ngoo fof ndarii darnde tiidnde ngam wallude mo. Be ngummii subaka law, be ndarniti **doosde** dee fof, be kabbi sakkeet oo, hade **alansaraa** yonde. Nde be ngasni, joom suudu baaba Demmba rokkiye ñiiri kosam kam e kinkilibaa. Baaba Demmba yetti be, duwii yo be ndutto to galleeji mabbe e jam.

Godɗo mo tobo ngoo tampini ko Yero mo ñalel mum heddii ladde haa jooni. Ngeel ñalel noddirtee ko Jarga, ko kanngel buri yoodde etee ngel dañani tawo lebbi jeetati. Ko kanngel buri yoodde e ñalon kon fof. Engel haari, nguru nguu ranwi tall, wadi pate baleeje. Raabi, binngel Yero tokosel, ko Jarga tan yidi. O jabaani hay wottaade, o wi'i tan ko **alaa e sago** sehil makko arta.

Yero waawataa yiiloyaade Jarga tawo sabu tobo muusngo ngoo. Nde tobo **siilti**, o naati laade kanke e miñiiko Siley. So ñale ngee waalii ladde tan, **pobbi** kirtoo nge. No buri woddiroyde e nder ladde kala, bernde Yero ina beydoo ñawde. Be mbirtii baangel ina weelta e cate lekki **nawde**. Nde gaynaako e miñum benni tan saay-saay oo weddiibe aalundere ñaami ndee. Siley ruttii fa'i e maggel tan ngel majji. Yero wi'i yoo Siley yaawno sabu jooni naange muta.

Yero e miñum njettiima jooni sara weendu mawndu, hay gooto waa-waa nande sabu **njaakaali** paabi. **Boynaaru** nani yara oya bannge. Yero'en njettii do ndu woni e yarde doo tan ndu dogi, ndu naati e ladde. Siley wi'i Yero njahen yeewen Jarga to hudo mawko to. O miihi wonde Jarga ina waawi waalde nder ete hay gooto waawa dum yi'de. Doon tan portaabal yero soni, o nootii joom suudu makko Raamata. Oon wi'i: Ngoppee njiilaw oo hankadi, Jaarga feeñii, nani humaa galle Saalif Seen. Saalif wi'i ñalel ngel naatno ko e nammbu makko. Ko ndeen Yero'en nduttii, pa'i galle Saalif. Nde be njettii be tawi Jarga ina humaa e **manngowi** e hakkunde galle hee. Nde Jarga yi'i joomum fudfii **huunde** ina foodtoo. Ellee ngel yidi ko tayde boggol ngol.

Nde be njettii galle Saalif be calmondiri, o bismii be. Galle oo ko jaajdo, keedo ledde baddo **kubeeje** didi **kuccondirde**, mangowi mawki ina e hakkunde galle hee. Hade yeewtere ndee fuddaade Saalif noddi joom suudu mum Diboora e dow teeyre yoo ar tawtooree. Saalif haalanii be, e der yeewtere deeynde, yoodnde ko ñale ngee bonni e nammbu mum. Ngel yul sakket oo, ngel ñaami lekkon manngo **tuta-nookon**, bonni keddiikon kon. O beydi heen wonde kullel anndaa ndiga, ko joom mum foti dum reende hade lorde goddo. Saalif joofni haala mum tan, Diboora yebti konngol, haali ko yoodi.

Yero yebti konngol, weltanii Saalif kam e joom suudu mum Diboora. On ndeeynii hakkillaji amen, on njaabborii min yeewtere newiinde. Nde dum fof benni, o yaafnii Saalif, o anndini mo wonde ko kanke tooñi. Kono o woondi wonde o anndaa hol no Jaarga wadi haa heddii caggal nde be kootata galle.

Nde be ngaccirondiri hakke, be nduwi, Saalif totti Yero Jaarga, nawi galle mum.

Dille jahduɗe e waabiliire ndee koliirii ko heewi e geɗe wuro ngoo. Ngoo wuro, siinci ngo ko seerereeɓe ɓee. Ngo dañii ko duubi teemedere. Fari Seen siinci ɗo ko adii nde Fari Soh ina tawta mo kañum e e koreeji mum.

‘Be koddi kodgol njoodngol.

Ko ɗii galleeji ɗiɗi njibini teemedere e noogaas galle ngondo e wuro ngoo hannde.

Ballondiral e jukkere endam wonde e wuro hee feeñii e fannuuji keewɗi. Nde yeeyooɓe liɗɗi ɓe eggata ndee ɓe teelaani. Nde baaba Demmba darnitta sakket mum, sukaaɓe wuro ngoo mballii mo haa o weltii no feewi.

Ko waɗi hakkunde Saalif e Yero ko e jam tan sakkitii. Wuro ngoo woni yeru moyɗo.

Gonndugol joodngol, jam duumiido kam e ballondiral ngoni kisal wuro ngoo.

Naamne

- 1 ko joli wuro Fari en ?
- 2 hol be joljole dee buri tampinnde?
- 3 Hol ko wadi nde sappoor en ngasni ndee, kuccani ladde?
- 4 Hol ko janngu-daa e ndee winndannde e no yimbe poti hodiinde?

Seese-Seese

CE1

Tolno

6

Deftere

3

DIWAD

Ce livret décodable a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation Nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Education Nationale

Seese-seese 6

Pulaar

2019

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce document y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées sur le site électronique suivant : <https://creativecommons.org/>

Loowdi deftere ndee

Demmba e Bojel.....	4
Daddoowo, Wojere e Nooroo.....	15
Gure punondiraade	26
Nehdi taaniraado	39

Demmba e Bojel

Bojel ko kullel **yoyngel** keewngel peeje. Kono heen sahaaji hakkille maggel ina fuunta ngel.

Wadiino ñalawma gooto Bojel yahi ngesa baaba Jeeri ina wujja. Nde ɓe nanngi mo, ɓe kumi mo e koyngal, ɓe kaɓɓi e lekki, hoore nde ina **weelta**. O naati ko e wilde nde o annda fof no o yaltirta. O woniri noon haa fowru tawi mo doon e kaan ngonka.

-Ah! **musidɗo** am, **yoyre** maa majjiri hannde. Hannde kala ko meedno-ɗaa wadde mi, maa mi yofto.

Bojel huli no feewi woni dadɗude peeje.

Ko nii o tawiri mo: omo hofii no **sammunde**, o leltini noppi dīi e ɓanndu, omo siñña.

Haa goree ellee wonaa bojel ganndiranoodo yoye e tinde hoore mum.
E ɗum yurmininoo no feewi. E oon tuma o ñaagii fowru, e konngudi **jurminiidi**, yo wallu mo.

-Ah! kaaw Dembayal, musidɗo am moyɗo oo, njurumdeero oo, mbido anndi a **teftotaako** mi tooñanngeeji am.

-Elle nan mi ko yaafo, par ko laakara mbaltoytaa hannde.

-Musidɗo am yurmo mi hoto faw am ko ɓur-mi hulde koo dey.

-Hol ko ɓur-ɗaa hulde? posone, walla jeynge, walla labi.

-Tiidno hoto weddo mi e huɗo **sukkuko**, ko ɗuum warnoo taani am

-Aah! ko dūum woni ko bur-don hulde? A jaaraama nde nganndin-daa mi dūm.

-Musidɗo am, dadɗu am e deen leebte, mbido anndi ko a moyɗo.

-Faam noon dūum ko kul-daa, ko heen mberloto-maa-mi.

Bojel hiiwtii woni e woyde, kono hadaani Dembayal **wammbi** mo nawi mo to huɗo koo buri Sukkude too.

Fowru yetti tan wi'i:

-Oo dɔo nokku cukkuɗo maa moyɗu e maa no feewi.

-Oo nokku ina **hulɓinii** no feewi, to **yurmeende** maa ndee heedi? Hoto ɗal am e ndee nibbere, yi'de dūm tan addanii kam banndu muusooru.

Fowru wi'i mo, alaa e **sago**, to a yiɗaa too ko toon njahataa.

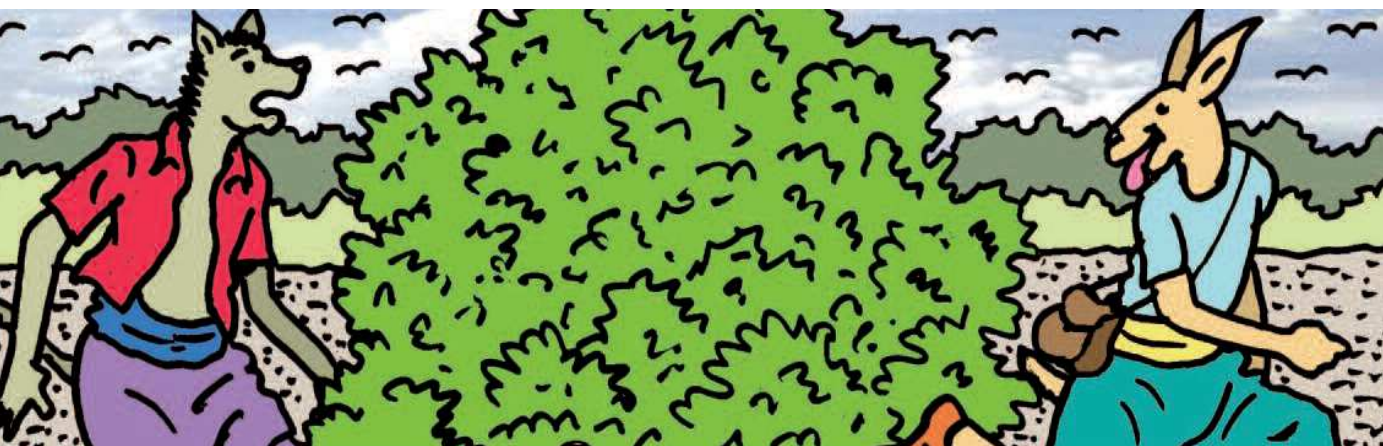
Ko doon tan Fowru **balli** noppi bojel juutdi di, o weddii dum to hudo koo buri sukkude to. Ngam hollirde **weltaare** mum, Fowru yahdini heen jaleede.

Nde Bojel memi leydi tan anndi **dadii**, doon o wi'i Fowru a jaaraama, o majji e ladde.

Bojel darni noppi, dillini laaci, fuddii ina majja ina feeña e nder hudo. Fowru anndi Bojel **fuuntii** dum kadi. O nati fedeendu o ficci, o fuddi miijaade hol no o waɗata haa o jagga Bojel kadi. O ruttii to joom ngesa baa ngam anndinde dum wonde saaysaay oo bocciima.

-Jooni hol feere bamatee?

-So wonaa yiilaade mo tan.

Baaba Jeeri naji e golle Bojel:

-Hol no o wadi haa o **boccitii**?

-Ko yoy're makko mawnde nde o **huutorii** haa o fuunti mi.

-Hol ko njid-daa haalde doon? hol no dum yahri?

-Kanko dey o **yurmikini** tan haa kabbit-moi-mo. O fuuntiri mi ko omo huli ladde sukkunde, **niɓɓidnde** heewnde huɗo. Miin ne, ngam yidde yoftaade, mberliimi mo do o buri hulde doo. Ndeke ko fuunti bolo wonnoo, ko nii o boccitorii, o waddi heen omo daayna mi.

-Aan kam Demmba hol no dum waawi hebirde ma? Aan haa jooni a finaani peeje oo saaysaay. Ko o yidi koo, ko duum o wi'i omo huli.

-Jooni kay haala gasi, y'eewen dadɗude peeje no njaggir-ɗen mo kadi. Ko goonga nii weebataa, kono so en denndinii peeje men, mbido sikki ma en **paw e makko junngo**.

Ko ɗoon baaba Jeeri noddɗi ɓesngu mum, debbo heen e gorko ngam yiiloyaade Bojel. Ko Demmba ardii ngam hollude ɓe to weddinoo mo too. Nde ɓe njottii e nokku hee, ɓe **cooynaaki** ni ko nanndi e Bojel. Haɗaani ɓe carondiri e ladde ndee, gooto kala **ɓami** laawol mum. ɓe ñalli yiilaade haa hiiri hay **huunde** ɓe njiyaani. Janngo mum, Neene Aysata, joom suudu baaba Jeeri, fotti e waandu naamnii ɗum. Ndu anndinin mo wonde Bojel fotaani wodɗude ɗoo sabu ɓe **calmondirii** ko ɓooyaani.

Ko doon neene Aysata noddii heddiibe bee ngam be tiindoo to waandu **joofii** be too. Nde be njahi seeda, be nani woodi ko dilli be cikki ko Bojel kono be tawi ko **jihre**. Nde yahi haa booyi, Fowru woni e wullude ina noddii Bojel: Bojel! Bojel!, to ngon-daa?

‘Biy joom ngesa baa yeey’ii Fowru wi’i dum:

-Hol no njiilorto-daa saay saay ba’do no Bojel nii ada **eeroo** dum? Ko dum wadi o seerataa e funtude ma.

-Wollaay wonaa dum nii, ko anniya mo njoginoo mi fawde mo junngo oo tan mawni. ‘Do be kaalata doo, Bojel woddaani doon, kono omo **nuddinii** tan. ‘Be njirlii e ladde haa be tampi be njiyaani hay dara. ‘Be ndenndini tampere, heege, nomka e mette. Hol ko buri dum mettude?

Baaba jeeri sekani Dembayal haa woni e **reentinde** mo sabu **welsindaare** makkko. O wi'i mo: mi rokkiima balde dīdī, ngaddaa mo walla mi faw maa ko o njogornoo faweede koo.

Fowru jaaki no feewi sabu siftorde no tawrunoo Bojel ina weela e lekki nii. Ko doon o dogi o fayi weende, o anniyii fadde toon Bojel haa ara. E miijo makko, kala do bojel woni, maa ar yarde hade **naange mutde**. Ko toon o ñalli, omo wondi e jaakre, tampere e gacce. Ko nde o yidi hootde ndee o sooyinii Bojel ina tellorii oya bannge. O diiri o raanani mo, Bojel wi'i pureet majji e nder dulndu. Demmba fawi juude o hoore sabu **ngaanuma**.

Demmba hiiwtii woyi, hakkille oo yahi e ko fadi mo ko tawi saabii
ɗuum ko **juuta noppi**. Nde **lajal** ngal yonti, Dembal rutti to baaba
Jeeri ngam nawde hoore mum. Nde o yottii ko ɗum o wi'i:

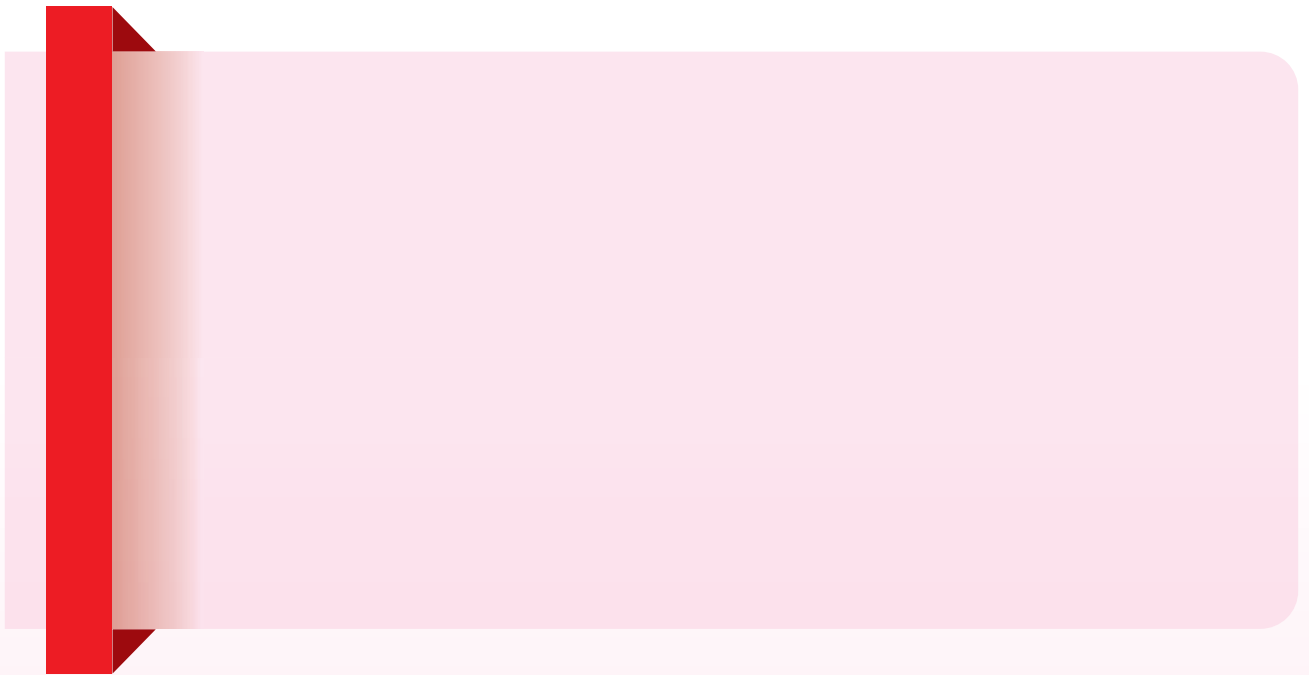
-Tawde mi ronkii addude Bojel, jooni ko mbele-ɗaa kala pawaa kam.
Baaba Jeeri **teeldi** e ɓesngu mum naamni gooto kala miijo mum heen.
‘Bee mbi'i yoo yaltine wuro ngoo, ɓeya mbi'i yoo fawe alamaan. Gooto
e maɓɓe wi'i yoo yaafe sabu o **ɗalaani** Bojel e sago makko etee o ñaa-
maani ñebbe ɗe. Tawde ko ɓuri heewde jaggi ko yo o yaltine wuro,
baaba Jeeri wi'i yo o yaltu wuro ngo. ‘Do o wi'ata yoo Dembayal nodde
tan, ɓe coynii ɗum ina yahra bannge ina ara.

Nde Fowru yottii, **yurmikinii**. Jidnoodo yoo **yaafe** oo, woyii seeda. Hade baaba Jeeri haalde fawre nde, Bojel yottii. Hay gooto addaani mo, ko kanke addi hoore makko caggal nde o miiptii no feewi. Ko dūm wi'i baaba Jeeri: Demmba wadaani hay huunde, fof ko miin. Alla wadii hakkillaaji ko **burondirdi**. Ko dūum saabii kala dō min kawri mi wadnat mo ko feewaani.

Tuugnaade e haalde be goonga, baaba Jeeri yaafii be kambii dīdō kala. Dembayal e Bojel ngonti dō ngonnoo, be mbeldataa kono be ceerta-
taa.

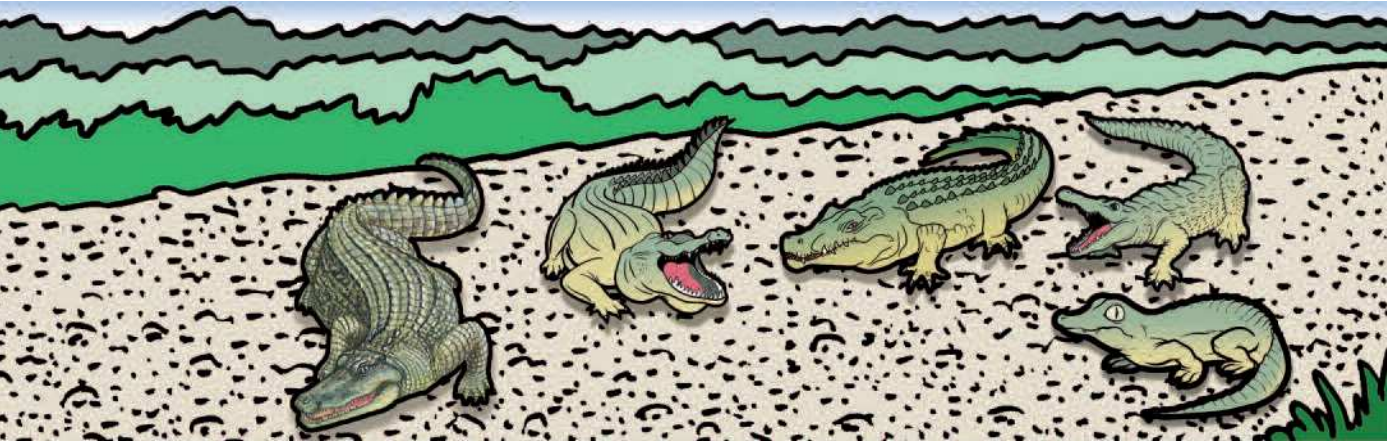
Naamne

Daddoowo, Wojere e Nooroo

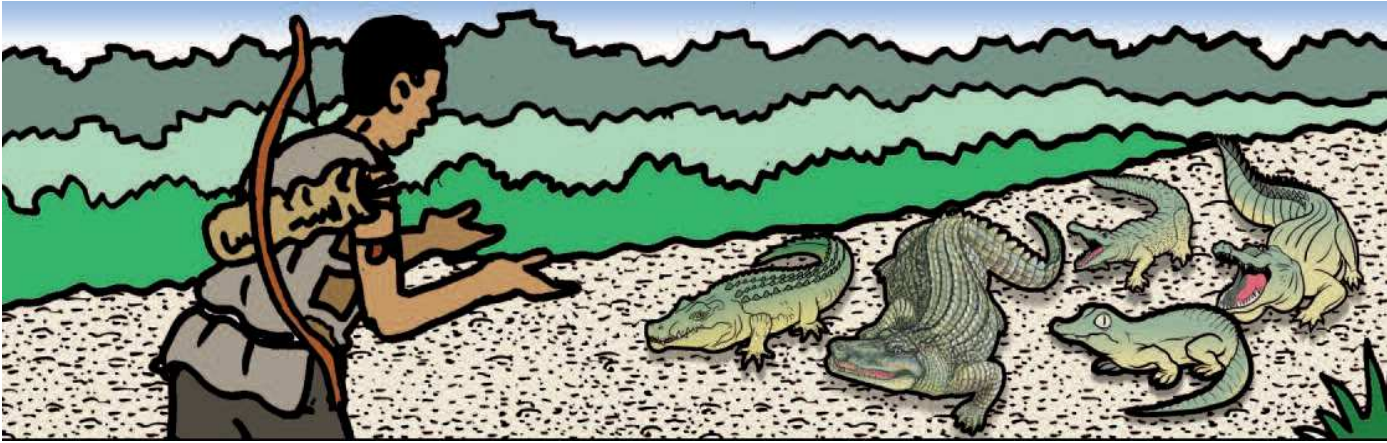

Daddoowo, Wojere e Nooroo

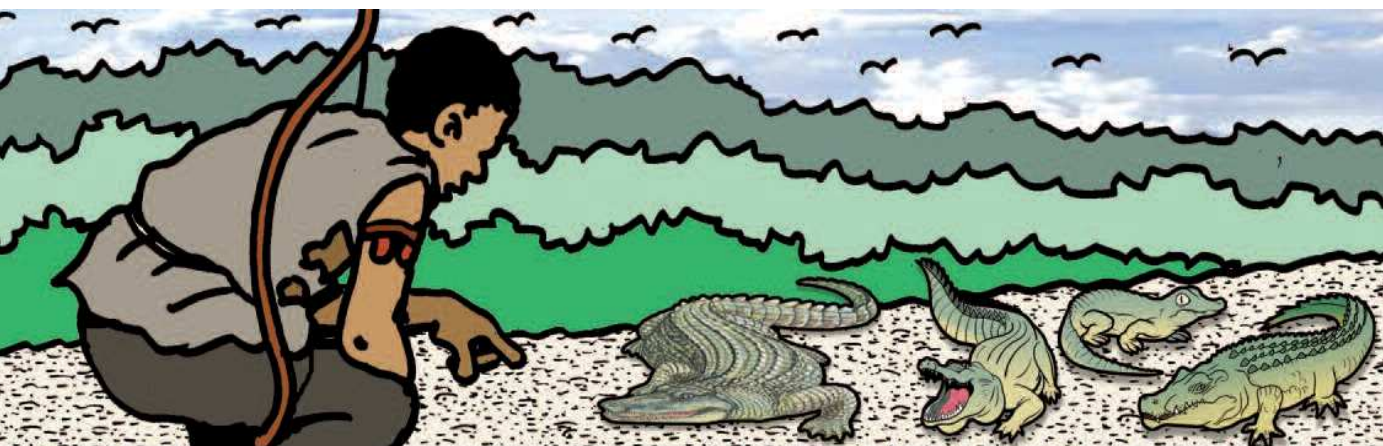
Meediino wadde ñalawma gooto e nder ñalni e ñalaade, **Nooro** e biɓɓe mum keeydi **kaadtudi**. Be njoodi ko ina wona yontere ɓe ñaamaani. O felliti yaltude weendu ndu ngam yiiloyaade ko o ñaami. Oon sahaa hawri ko e **ceedu**, **diyɓe** dee njippii puɗɗii wofɗude. Heddi noodi dii na ɲaaba kude tan ina leha sabu heege muusnge. Heege nge ina haalee joofaani, domka ari fawtii heen haa keeceeje majji njoori koŋ.

Goranam, jeeɓe majji kolliri muusalla kiisɗo e jaakre. ʼBesngu nooroo wuuri bojjii etee o alanaa ɗum feere. ʼDum wadi o yejjiti hoore makko. Woyi mo tan ko dañde feere no o hebiri nguura.

Ko oon sahaad**addoowo** gooto yottii wi'i: "aan nooroo hol no mbaad-
daa haa ndiyam dam woddir ma nii?"

O jaabii mo: ko mi jahndotonoodo miin e besngu am. Ceedu naatii,
ndiyam maayo dam **bippiti** mi tinaani. Jooni noon mbido wondi e
heege musnge miin e besngu am. Min tampii, min lorlii e njiilaw peeje
. So tawi ko goonga tan halaatee, so a wallii min e peeje mi **6amat**.
Ko enen ndenndi ladde ndee etee mbido anndi **laa6-ndeeraagu ma**.
Gila dawaa dawi, a meedaa fewjude ko feewaani. Yanti heen kadi, ko
e leñol mawngol njeye-daa. Wadde wad mbaawka maa, sabu yontii.

Ko doon daddoowo fawi kabirde mum. Ko goonga nii o majjani wonde nooroo ko **jamfante**, kono o darii e wallude dum. Nooro kam nana jokki e ñaagaade e yelaade ballal daddoowo oo. Daaddowo jabii wallude mo so tawii omo rakka sukaabe e jawdi mum jam so ngarii yarde walla lootaade.

Nooro woondi e **pittaali** besngu mum wonde wontaa tampinde jawdi makko e mesngu makko. O fawi heen "hoto sikkitaare wonane heen". Daddoowo jaabii: "nooroo, jaasre maa ndee hay gooto humpaaka dum, kono wad feere tan haa ndeenaa konngol maa. Tabitin ko kaal-ɗaa ko mbele mbaasaa hersude so en pottii janngo". Nooro hesɗitini **woondoore** mum. O woondi e yanaande makko, maa o wad koo hunii ko. Daddoowo oo jaɓi ko o wi'i koo.

Caggal duum, daddoowo oo dabbi kabirde. O **boli** baaji **nammaadi**, o **sañi** heen boggol, o anniyii nawtude nooro e besngu mum to maayo. Nde o joofni, o fawondir mikkon nooro kon e dow makko, o habbi kon ha woni wahre. O roondii kon omo yaabani maayo. Ndaw ngonngal teddungal, besngu **kuubngu** e dow hoore neddo gooto. E laawol ngol, daddoowo oo na yima ina wiya: mbele Alla besngu am dada e bone nooroo. Be ngontaa hulde hay huunde so ebe njara walla ebe lootoo e maayo ngoo. Ko doon o yabbiti kimmirde, o tiindii maayo. Nooroo nana miiyoo wonde heege e ngaanuma mum ngasii, ko hannde fof laabata. Ko daddoowo oo yahata ko fof, nooroo na memmboo na yeewa so tawii alaa e bibbe hee tebbitiido.

Nde daddoowo yettii maayo, juuwi haa hebi **wuddu**. Kono nooroo oo wi'i yo o beydo yahde nder seeda. Nde ndiyam dam hebi mo e **balabe**, o wi'i doo moyyi. Ko doon daddowo oo jippini nooroo e besngu mum. O haabbiti be tan, be taari mo, be ngoni e fi'de mo **dorli**. Jamfa nana yida naatde, nooroo nana fuddoo wultaade. Ko doon daddowo naamnii mo ko joli e hol ko woni anniya makko.

Nooroo balli daddoowoo oo **ñuumbanii** dum: "hedto mi no moyyi musiddo am, ada mawni, ada fayi. Ada anndi ko jid-mi haalde. Heege amen muusnge ngee, min mbaawaa daldude ma nii tan ada yahra noon."

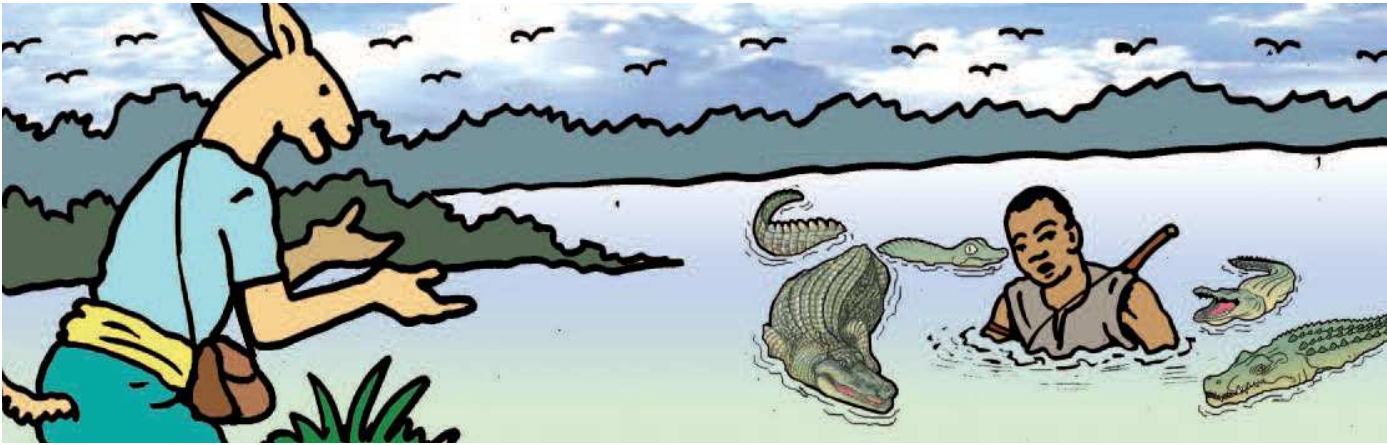

Nooroo fudfdii **woogde gable** mum, ene siña naiiye mum **ceeɓde**. O anniyii ko ñaamde daddowo oo e ɓesngu mum caggal nde oon yaltini ɓe e caɗeele. Ko ɗoon daddowo anndi nooroo darii ko darnde jamfaade mo.

Miin e mon gila subaka haa jooni, woni miiɗo mon tan ko safrirde mi heege mon, kon jamfanteeɓe. Mi faamii Huunde kam, kala jiilotoodo diimaajo haa yotti nooro yoo nanngu tiida. Kono noon, **janngo wonaa hiraande walla bottari, kono ina jari ɓetorde**. Doon tan gacce nanngi nooro. O anndini mo jooni o ñaamataa mo so wonaa ɓe ñaaa-wee. Mbele ñaawde ɓee ina joori weebde? So wonaa paden haa ngannden to ɗum wattinta.

Nde ɓe ngasnata haalde tan puccu tellii kam e pooyɗam mum sabu heege. Wadde ko kanke woni ñaawoowo gadano oo. Nooroo wi'i mo hade makko yarde yoo ñaaw ko o tawi ɗoo koo. Caggal nde o haaltani ngu no yahri, puccu wi'i ina yahdi e miiɗo nooroo ngoo. O wi'i : "Ooɗoo alaa yurmeende feewde e jawdi ndi, haa teenɗi noon e minen, y'eew pooyɗam am ɗam." Ngam tiidɗinde ɗo o jaggi ɗoo, nooro wi'i yoo ɓe cabbo ñaawoowo godɗo. Hakkille daddoowo fudɗii artude. 'Booytaani mbabba yettii ina fooyi, banndu mum ina wadi tayande. 'Be kabri ba ko joli, o wi'i: "Hol ko pad-ɗon e ñaamde oo? Oo ko bonɗo mo toppittaako jawdi, anndaa so wonaa rimdude haa tedde ina fiya."

Hade mbabba joofnude, wojere juuta noppi yortii ina rabbbini laacel. Ko doon tan nooroo yettini mo haala kaa ngam o rokka ñaawoore makko. Wojere naamnii hol no daddoowo oo wadi haa addi doo nooroo e besngu mum e ndii teddeendi.

Nooro wi'i: "ko daddoowo **wammbi** biɓɓe am, haɓɓi min haa tiidi roondi min. So haalde goonga, ko noon o **juuwiri** haa do. Wojere wi'ii: "aan e besngu maa kala o **moobondiri** on, hol no duum waawi wonirde?"

- Alla ina seedii o **yi'ii koode ñalawma** hade makko yettinde min doo. Wojere wi'i: hade am waawde ñaawde on, alaa e sago ndewton do ndewno-don.

Doon taan daddoowo oo, haɓɓi nooro e besngu mum haa tiidi nawti ɓe to ittunoo ɓe.

Ellee daddowo oo woni ko e dadɗe e peeje nooroo.

Ndewen tan haa nganden to dum jogori yuumtude.

Nde o yettini be toon tan, wojere wi'i daddoowo oo:

"gorko moyyo, ko kaal-daa e oo teewu keewdo?"

Daddoowo o jabii wojere:" haala maa kaa dey firti ko kodde am ndufii e kosam am."

Ko mbaɗan-mo-mi koo fof, anniya makko wonnoo ko ñaade mi, kono anniya jogori ko hootde e joom mum. Ko noon daddoowo roondorii nooroo e biɓbi mum yaɓani wuro ina wondi wojere. Be njotti wuro tan, woodi kabruɗo mo wonde musiiba ina joli e besngu makko. Daddoowo oo heɓbittii wi'i yaaw e am, hol ko kewi galle am.

O wi'i mo: "ko biye debbo ñaw bonɗo hoɗii. Ko ñawu kaawniignu sabu be mbi'i ko leeɓi wojere tan safrata ngu. Daddoowo oo wi'i:" waɗde njetten Alla baɗɗuɗo en e wojere. Daddoowo oo yamiri yoo dawaadi ɗii kumte didda wojere.

Nde wojere faami wonde daddoowo woni ko e fewjande dūm tan **feewnitii**. O wi'i musid̄do makko oo: ko nii nduttirtaa-mi **teddungal**. Nganndu-mi, so wonaano miin, nooroo hirto maa. E oon sahaa da-waadī dii njootii, wojere furtii dogi majji e **ladde Allaa e jeereende**. Ko toon o anndinoyi koreeji makkon kullon ladde wonde, ko nooroo boni koo fof, ko daddoowo buri jaasde.

Daddoowo oo yobaani **moyfere** nde ñamlanoo nde. Ko gila ndeen wojere harmini wallude ned̄do. Dum wadi mo kaawis kono o wasiyii koreeji makko kala, yoo corto haa laaba e gede ned̄do. Ko doon binngel daddoowo oo rewi waasi fittaandu mum sabu waasde safaara.

Naamne

- 1 hol gadiido ñaawde hakkunde daddoowo e nooroo?
- 2 Hol feere wojere bami haa dadndi daddoowo oo e peeje nooroo?
- 3 hol no foti ñaawoobe nooro hedii?
- 4 hol no paamir-daa ngol daarol?

Gure punondiraade

Gure punondiraade

Gorkaajo Bahbaho oo ko kilifa mawdo kodnoodoo e wuro ganni **dow-lungo** wi'eteengo Lummbol e nder Fuuta. Alla rokkiino mo innde e leydi njaajndi. Alla rokkiino mo kadi besngu keewngu timmungu. Joom suudu makko bi'eteedo Kumba oo ko debbo peewdo, kimmirdo. Omo heewi teddungal kadi ko o daridoo. Nde be ndesondiri, boyaani tan be njibidini funeebe: Aadama e Hawwa , gorko e debbo. Jinnaabe mabbe nehi be e goonga e **ndimaagu**. Be meeda **luurondirde**, yimbe fof nganndiri be dooftaade kilifa haa no Aadama woniri sagata, Hawwo wonni mboomri. Nalawma gooto, jinnaabe mabbe mbi'i yo be kaaldu, be ngonna gootum etee hoto be **kumpondir** hay sahaa gooto. Boytaani, Hawwa woni e heblanaade dewgal mum. O yahi to wuro wooto wonngo sara hirnaange Lummbol.

Nde duubi keewdi **ɓenni**, Aadama ɓesnii no feewi, funeere makko Hawwa ne ɓesngu mum mawni. 'Besnguuji maɓɓe ina njaahondira, ina mballondira. Gure maɓɓe diɗi ɗee kala ina nganndi kakkunde maɓɓe haa ko gooto fof ina yiɗi ñemmbude ɓe. Hade jinnaabe maɓɓe **wir-naade**, ɓe ndenndini ɓesnguuji diɗi ɗii kala, debbo e gorgo, suka e mawɗo. Gorkaajo oo yetti konngol wi'i: "**Ñiiɓee** e kawral, tawa saha kala oɗon kawra kaaldon". Maama maɓɓe Kummba siftinori ɓe nafoore kawral gasni, fawi heen: "Hoto mbonne ngalu mon, hoto **nja-wandire**". Lewru tan fawii heen maamiraado oo saŋkii. 'Be ngonndi e sunaare mawnde. Wuro ngoo heewi tep hoɓɓe e banndiraaɓe

Kalifaabe tawtoranoobe jonnde ndee njamiri yo o wuro heen kala wad batu. Nde weeti, joom wuro noddɔ batu denndindo **gomuuji** sukaabe rewbe e worbe kamen e pelle kewde to dinngiral. Yimbe kala kawri toon, ina famdi luutaado. Nde o yetti gonngol, o labbini punondiral gonngal hakkunde wuro ngoo e Lummbol. Sukaabe bee kollirii darnde mumen e dum. Kono, Mayram e jibel mberlii naamne jowitiide e nafoore **punondiral** ngaal. Ceerno, almaami oo wi'i be punondiral wonni nangonndiral kakkunde gure ngam gollodaade e nafondirde. Nennee, hooreejo rewbe bee beydi heen wonde ngal punondiral ina beyda semmbe rewbe bee. Aali gumdo oo e jeynaba layowo oo mbi'i punondiral ngaal ina waawi rentinnde jogiibe cadeele to bannge **terde**. Gooto kala ina yidhi hollirde nafoore ponondiral ngal jogii. Duum firti ko wuro ngoo kala ina pellitani jokkondiral ngal.

Nde yeewtere ndee joofi woodi do be **tonngondiri**. Nde weti, joom wuro ngoo noddii kala ngardiido goomu. Be **keblii** ngam habbude saretaaji feewde Siiñcaan. Kala mo be mbirtii e laawol ngool hollitabe wonde dum ina feewi. Nde be njetti, be tawi wuro ngoo no diidorinoo ina sabbii be. Debbo e gorko, suka e mawdo ina **tertii** beteerto ngo hono mum alaa .

Nde be calmini haa be **kaljiti**, joom wuro ngoo, hono neene Hawwaa bismii be, siftini be nanonndiral kakkunde gure didi dee. Kodungu addaa be teddiniraa. Leece mbertaa haa peewi, joodorde pawaa. Baaba Muusa, joom wuro Lummbol yetti konngol, salmini, holli wel-taare mum. O wi'li ndeedo jonnde sabaabu mum ko yidde yeewtidde e punonndiral ngaal.

Gure dīdi dēe nanondiri e ñalawma mo dē mawninta punondirgal ngal. Ko ñalawma mawdo wonata sabu gure dīdi denndufe dēe ko gure cosaan. Yimbe mum ina ndaraani dūm sabu ko e nder balde tati dūm kewata. Kala wuro tottiri kaalis kewdo ngam ñaamde ndee e yarde ndee ina yona. Wuro heen kala haaltidi ngam heblanaade ñalawma mawdo oo. Ñalawma oo jooni heeda, wuro kala iĩntii. Sukaabe ngaddi sisuuji, basuuji, bawdi e kala ko yahdata heen. Joom gure en be, neene Hawwa e baaba Demmba **eeriinoma** jom gure saraaji dēe kambe e **jaayndiyaŋkooŋe bee**. Joodaanido laamu nguu kam e ho-reejo dudal ngal e meer wuro ngoo ina **tijja**. Rewbe bee coodi bagiiji nanndudi, be moriimo jubbi cosaan, be kabbi **cuudaari** maŋbe. Sukaabe bee ne nanndidini comci, eba keblanoo lammba e ngamri e jimdi.

Ko aseet woni ñalawma padetenoodo oo. ko ñande heen mawningol ponondiral ngal foti fudfaade. Subaka law, yimbe Lummbol **fotbeyiilde** golle gadiide dee, pawu sisuuji jondi to dinngiral too. Goomu jogiido ñalgu nguu hirsu ngaari, addi saakuuji maaro e ko yahdata heen. Bawdi dii **tunngii**,rajo ngoo **yeynii**, yimbe pudfiima yaltude. Sincaanaabe, debbo e gorko ñaantiima, njoli e saretaaji mumen. Kummba boorniima robbo mum. O yeetti beeke e makko. Sammba kañum boorni **doloke** mum jurtiido. Neene Hawwaa siftini be ngol do konngol: "Njahdee e nehdi, kolle yaajeende, kadi nguddite berde mon".

Nde wakkutuuji sappo **keedi**, Sincaannaabe njolli e dingiral hee. Oto neene Hawwaa ina **koorna**, jolbe e saretaaji dii ina pobba. Gawlo oo yeeyni daande dow e rajo ngoo: "Sinncannaabe ngari, yo well". Bawdi dii **cerkiti**, amoobe bee mba'i no murtube ni, yimbe kala ina pobba. E oon saha, halifaabe bee gummii, teertii be, njabbii be, mbis-mii be. Neene Hawwaa e baaba Demmba nanngondiri juude, njirlii dinngiral ngaal ngam **teentinde** punondiral ngal. Awluube bee ina njettabe, yimbe bee ina pobba, ina ngama. Nde be kaljiti yirlaade e salminde dental ngal, be njoodii. Boyaani tan jodaaniido laamu nguu yetti. Omo reggondiri e debbo deenoowo kisal makko.

Gooto kala rutti e jonnde mum. Huunde ndee arti deeyi. Jaayn-
diyanjkoobe bee totta siisuuji, njoodii ina yeewa. Gawlo oo yetti konn-
gol. O wi'i: "Mbido ñaagi on nde kettoto-don, ndeeyon, hay gooto
hoto had yimbe nanondirde". O holliri no ñalawma oo **lelnira**. O ann-
dini be caggal nde Almaami duwii, Demmba maa yettu konngol. Ayda,
suka Siñcaanaajo oo, Faarmata **meer** diwaan oo e jodaaniido laamu
nguu ndewata heen. **Welneere** ina lommbi e kakkunde haalulaaji dñi:
bawdi, jimdi e kollirgol gedde ganni.

Nde dum gasi, almaami yamiri yo gooto kala duwo e diine mum.
Baaba Demmba salmini, bismi hobbe bee, holliri **welamma** mum e pu-
nondiral hakkunde gure dñi dee. Nde o lelñi konngol, o yetti Lumm-
bolnaabe e halifaaabe mum kala

Yettunoobe konngol bee kala kaalii nafoore punondiral ngaal. Meer oo holliri weltaare mum, anndiniibe ma o **nanngan** be. Saabii duum noon ko omo faami nafoore ndee. Joodaanido laamu nguu yetti gure didi dee fof. O holliri wonde ebe poti **ñemmbeede**. Ko e yeeso makko joom gure didi dee tabitini punondiral ngaal. Be nduttondiri teddungal e yeeso yimbe kala. Sincaannaabe ndokki Lummbolnaabe horde yoodnde **maantinnde** jamm e bambaare. Lummbolnaabe ndokki Siñcannaabe wuderee **sañaande** hollirnde kisal e beydaare. Yimbe bee pobbii. Ko doon sukaabe gure didi dee naati e dinngiral ngaal ngam wafde mogo pewdo e punondiral ngal.

Dental ngal hawri e ñalnde aset ngam yeeɓde lammba mawka. Kelel suukara, mbiru Lummbol e Perjel lamdam mbiru Siñcaan poti sipirde.

Hade waktuuji na'i yonde, tawii lammba kaa heewi yeeboobe. Kala mbiru, **njinngoobe** mum ina boorni wutte baddo foto mum. Leelaani , Perjel lamdam feeñi, bawdi ñii **cerkiti**. O wonie geewaade, **surgaaji** makko ndewi heen. Omo boornii ndaala, o haddi wuderee sañaande. O fawi heen lohi kewdi, omo juurtoo kosaam. O yirlai dinngiral ngal, omo ama haa o yotti to piyoowoo **mbaggu** oo. Oon honngani mo, o feewi to hebloorde makko. O fadi haa ɓe noddee hakkunde

Naamne

- 1 Nde hawwaa resaa siñcaan ndee hol no Aadama wadi?
- 2 Hol no gure dīdī dēe mbadi haa ndarni punondiral ngal?
- 3 Hol ko renndini gure dīdī dēe haa punondiral ngal weebti?
- 4 Hol paam-don e ngal punondiral?

Nehdi taaniraado

Nehdi taaniraado

Baaba Muusa ko kilifa gooto kodnoodo to Sanndeen to Siin. Omo joginoo rewbe nayo e **besngu** worbe e rewbe. Ko Njole wonnoo **tatabel** makko. Be ndesondiri hakke duubi sappo e joyi, be njibidinaani. Ko o debbo dariinoodo, toppitiido liggeey mum e joom galle mum. Wuro ngoo kala ina haala haala makko. Omo yahatno e seernaabe. Baaba Muusa kadi ina hokkatnoomo **ayeeji**.

Tawiino noon, Njole dañiino worbe dīdo, kono hay gooto e mabe o besnidaani. **Nawliraaɓe** makko bee ina ñohamo, ina mbi'a o jibinta. Baaba Musa wi'i mo : "Muñ! Muñal waawi huude kala"

Ñalawma gooto , Njole ðaani haa **hari**, daande wootere ina nodda ðum e ðoyngol. Nde wi'i mo: "Ma a ðañ biððo gorko, jutoowo balde, jom **barke**." O huli, o ummi, o yiyaani hay dara, o ðaantaaki haa weeti. Nde o halaani ðum Baaba Muusa subaka, oon wi'i mo yo o jogo **jikke** moyfo. Timmaani hitaande Njole jibini biððo gorko. Oon ka-baaru yaaji e wuro ngoo. Gooto kala ina ara e galle hee yuurnaade. Mawbe sereraabe bee, jolfube bee e haal pulareebe mbaggini mo no o wadata mbele biððo oo ina wuura. Woodi bi'ðo: "Yoogee e boyli jeedide ði njiida, lotton ðum biððo oo e balde tati". Baaba Musa in-niri biððo oo ko sehil mum bi'etedo Ceerno. Doon e lewru, haala fuddi ummaade e nder wuro ngoo. Banndiraabe makko ina mbada yah-ngartaa e nder galle hee, ina duwanoo mo.

Njole ina jala, ina **herkita** sabu weltaare. Ceerno ina yoodi, ina wodji coy. So o woyii yumma oo ummo. So o ñawi o nawamo galle doktoor. Maama Satu, ummiido caggal leydi oo, wi' i ina nawa Ceerno Nda-kaaru ngam suudoyde dūm. Njole woyi sabu mijaade **nguyka** sukaabe bee. Baaba **Muusafaddini** Ceerno, winndani dūm talkuru ngam deeynude hakkille Njole.

Nde be njaltata, yummun Njole buucii Ceerno e tiinde, seeki tekkere e wudere mum. Maama Satu habbi dūm e junngo Ceerno ñaamo hade makko yejitde yimbe. Ko futuro oto oo yettii Ndakaaru, be yetti oto tokooso ngam yahde Geejawaay. Nde be njetti leegal Baay Laay, sukaabe bee goni e yurnaade Ceerno. Maama Satu hokkiibe banaana mo o **yooɓinoo** oo.

Baay Laay ko leegal mawngal, keewngal **leyyi** e lekkolaaji. Subaka law, Astu yetti bekeeje mum yahdi e Abdu mawnum janngoyde. Lee-gal ngal ina **jirwi**, kono waktu jande, a yi'ataa hay suka gooto. Usto-raabe terde bee so pinii ndawat janngooyde. Hitaande kala, to lekkol Astu en too, ko Sammba gummdo oo yettata raya. Maama Satu jabaani Ceerno janngooya. So Ceerno haccitima tan, naata e wuro haa kikkiide.

So o arti, tawata ko omo tunwi. Comci makko ina ceeki etee o looto-taako muk. So bottari walla hiraande fawaama, Ceerno heño balloo **pawdi** ndii. Yimbe bee kala ina ndaara kono hay gooto haalata sabu Maama Satu. Moni kala **inahuti** Ceerno.

Ceerno wadi ko ari e hitaande e galle hee, kala ko weli mo, ko duum weli maama makko. O nehaaka, o jannginaaka, haa o buri duubi nayi. Nande kala, o hada galle oo deeyde, omo fi'a cukkalon kon. Won bi'ido'' So a nehii njawdi maa haa mawni, ko aan idatoo **hawde**".

Maam Paate fi'i Ceerno, o wallini mo e sudu makko haa weeti. Onawi mo to dudal Baaba Moodu. Cernaajo oo tottimo aluwaal, waddimo e Ayse ngam o jainngia mo. Ayse ko baawdo **burana**,jooddo binndol. Dudal ngaal ina heewi almuube worbe e rewbe.**Ustoraabe terde** bee ko sagataabe, ebe njogi walloobe. Kala kikiide, Ceernajo oo renndina almuube bee ngam be pitta dudal ngaal. So be ngasni be **ndefto**, be daccite

Cerno ko baldde dīdī tann wadī, naati e nder Geejawaay, **oojoftaani** jammaaji dīdī. Yimbe ngoni e ngaanuma. Maama Satu ina haalto, haa sooyni paɗe e dow joowre ceenal. Hoddiibe bee ina ngartira kakkille makko, o wattindii **nimsude** nehdi Cerno. Maama paate dañi betteere mawnde. Cerno ko o sobi ko fof, o meɗa waalde ladde. Yimbe galle bee njiilii mo haa taampi, mbattini yeeynude e rajo e tele. Subaka law, Njole nani naamndal ngaal, gulaali keewi e galle hee. Baaba Muusa wi'i ko Cerno majji Ndakaaru, moni kala ina woɗa. O wi' ibe'' ko hakkille deeyɗo hollata laawol''. O naati e suudu makko , o wadī listakar. 'Boyaani, o yalti, o wi' i:''Cerno maa o yiite so weeli Allaa''. **Nawliraaɓe** Njole bee ina kaalda gite. Baaba Muusa e Njole **pewjani** laawol Ndakaaru.

Ko oto maɓɓe njoli oo dogi kala, ɓe jawa ɗum sabu **kumpa** mo ɓe ngondi oo. Nde ɓe naati e galle hee tann, bojji ɗi puɗɗiti. Hay gooto heɓaani salmondireede, kono Baaba Muusa ina **waajooɓe**. Maama Paate waawa tukkitaade sabu gacce. Maama Satu ina haalto. O wat-tini ko **tuumde** Baaba Muusa e yeeso hobɓe ɓee. Doon e doon, gorko gooto naati e galle hee ina ardi e Ceerno. Yimɓe kalla ngimmii, kolliri weltaare mumen.

Njole fili e Ceerno, ina siñña. Gorko oo haali sifaa mo tawiri Ceerno e no nawiri ɗum galle makko. O wi'i: "Sukaabe jooni ina njogii **hakkeeji**. Moni kala ina foti reende ɗum."

Baaba Muusa yetti gorko oo wi'i o nawtat Ceerno sabu pulaar wi'i: "Reentaade ɓuri safraade"

Futoro, ɓe **kirndi** Ndakaaru, nde ɓe njettotoo Sandeen tawi jamma feccinii. Baaba Muusa wi'i Njole: "Dal Ceerno e juude am.

Njole wi'i mo : "mi meeda **diwde konngol** maa".

Baaba Muusa wi'i: "Njid-mi ko o jaɗɗa, o seerta e **humam binndaagal** tee o firta".

Njole wi'i: "Allaa e sago paddinaa mo e hunuko e yi'tere".

Nde Ceerno ari nde o wi'i dum: "Tidno, so a yidii anndeede, a gollat ko tiidi". O fawi heen wonde: "Nde majjuno-ɗa ndee, hol to mba-laato-ɗaa e hol ko ñaamatno-ɗa?".

Ceerno wi'i: "Ko e les taabal mbalatnoo-mi, kadi mi yelotono mbele mi ñaama".

Baaba Muusa fi'i junngo e hunoko, raɗaani duɗal Baaba Siik. O tawi almuudo kala ina huufi alluwaal mum ina jaɗɗa. Baaba Muusa wi'i Ceernaajo oo, o yidi ko Ceerno joofna hay sinno ko alluwal.

Baaba Siik ko ceerno karallo e janngingol. O teeldu e Ceerno omo wel-noo dūm haa o woowni mo hoore makko. O y'eendii mo ko juuti o totti mo jogiido duɗal ngal. Maalik winndani mo winndannde hesere, wi'i yoo Ami wallu mo. Nde Ceerno ko belɗo hakkille, kala ko o winndanaa o ɗiggintu ɗoon e hiirde. Jannginoowo mo oo ina woppi e makko hakkille no feewi ɗo adan ɗoo. Ceerno joodi haa woni dumunna tan, dogi majjiri be balɗe tati. Baaba Siik habri dūm baaba Muusaa, o mettini no feewi, Sukaabe bee njiilii mo haa nji'ti mo.

Nde o yottii tan, o ɓoorti wutte oo, o lappi mo lohi haa o haay'ii. Nde o hooti, o sokaa e suudu gila subaka haa kikiide, be bufti mo lekki be njarni mo aaye.

Caggal dūum Ceerno beydii himmirde e jannde ndee. O natti dogde o waɗɗi heen yaawde ɗigginde.

Hade timmude hitaande, Ceerno joofni alluwaal. O waɗti wallude Ami. Baaba Siik **beti** almuube bee ngam heblande **kawgel**. O subii Ceerno, Ami e sukaabe ɗiɗo ustoraabe terɗe: Daam e Koddu. Neene Sooda, yumum duɗal ngaal hettani be comci joodɗi ngam teddinde be. Waktu beetawe, **hettatoobe** bee mbaɗi lesal ngam hedaade jann-goobe bee. Nde Daam e Koddu ndeftii, yimbe joodiibe e les baas oo kala ngoni e fobbude, won heen ngoyi. Ami ne nde naati, na addi ñee-ñal mum, moni kala **bernde mum heccidi**.

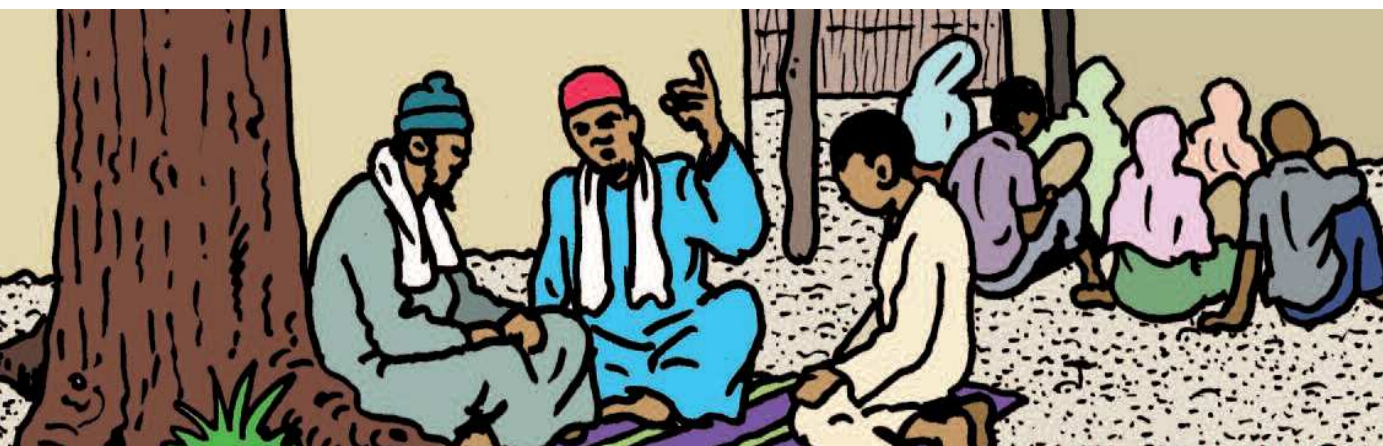

Cerno toyfi daande welnde laaɓtunde. Fof wi'i selew alaa ko nana-taa so wonaa daande makko. Baaba Musaa gidɗi ɗo joodinoo sabu welamma. Nde yimbe kala tari, seernaabe bee naatti dumunna.

Nde ɓe njalti, ɓe mbi'i ko Cerno yetti kawgel ngel. Koddu e Faati ndewi heen, yimbe kala ina njeenabe.

Baaba Siik timminii **anniya** Baaba Muusa e Cerno. O yetti Baaba Siik, o haalni ɗum yiɗde makko naanude Cerno lekkol taade o timmini duubi jeedidi. Baaba Siik yidda lekkol, kono Baaba Muusa ann-dinimo jamaanu hannde oo ina naamdi ɗum. Cerno naati lekkol, wondi e **softeede** e hakkille belɗo. E duubi tati, taw o gayni jande e lekkol tokooso oo.

Hitaande kala, Cerno ina **heɓaraaya** kañum e elew bi'etedo Buso. Eksameeji ndii o waɗi kala o menniidi taw alaa caɗeele haa **teenti** e bak. Laamu Senegal nawimo caggal leydi ngam o jaŋŋooha ko faati e safaara. Njole ina faddina tann. O hoɗi ko e yeweede e mijooji.

Ceerno jolii e abiyon haa yetti alaa cadeele. Oo wadaani hay hitaade, o roondi **hujaaji** galle mabe. Nawliraabe yumma mako ndaani gacce sabu ko kaalanno ko. Kala mo Ceerno janngitta, kanko burma welde hakkille haa e tubakoobe bee. Yimbe bee **kalakaawa** ganndal makko to bannge safaara. Nde jannde makko gasi, be njiddi rokkudemo liggeey caggal leydi, Ceerno **gantini**.

Hade makko artude, o neldi Njole, Baaba Muusa e Baaba Siik paas Makka. Njole siftori ko jinne o winoo dum ko: "Bidfo gooto ndaata, maa o juud balde, tee maa o barkin".

Ceerno ari Sandeen ina ardi e tubaakoobe nayo, rokki wuro ngoo galle doktor, lekkol e **balle** kewde. Yimbe wuro ngoo, ngami, jimmi. Njole welti no feewi. Baaba Muusa wi' i: "Kala poftiido hannde, meedi tam-pude

Cerno jël na abiyon

Naamne

- 1 Nde Ceerno jibina nde, hol ko ɓe miiji wadde ngam o juuta balde?
- 2 Hol ko anndintu ma Ceerno ko parwudo?
- 3 Hol ko anndintu Baaba Muusa ina jogi ganndal?
- 4 Hol miijo moon e nehdi caggal nde paam-don daarol Ceerno?

Seese-Seese

CE1

Tolno

6

Deftere

4

POLAR

Ce livret décodable a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation Nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Education Nationale

Seese-seese 6

Pulaar

2019

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce document y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées sur le site électronique suivant : <https://creativecommons.org/>

Loowdi deftere ndee

Galle Jallube 4

Caaysayaagal waandu 16

Cellal balli 28

Kawgel to sincaan..... 42

Galle Jalluɓe

Subaka kala Abdul daroto e damal galle musidɗo makko Jaawel Jah. O nodda mo, ɓe njahda lekkol. Hannde noon, Jaawel jaabaki mo. Abdul haawa no feewi, naati e nder galle oo. Doon tann o anndi ko haɗi Jaawel naande noddaango ngoo. Ko henndu wanndu doole **senjiti** cuudi kewdi e galle hee. **Mahdi** ndi yani, ko heewi ko bonni e galle hee. Besngu nguu aani, hawri hakkunde galle oo ngam y'eewde bonannde dee.

Eskey ngoo **hoddiro!**

Abdul fotti e sehil mum Bala, o haalani dūm. NdeenJaawel holliri **bonannde** henndu nduu wadī e nder galle hee, Bala wi' i:

-Midā **sikki** ko ndeedo bonannde tan tobo ngoo wadī?

Jaawel njaabiimo, nanngi e njunngo makko wi'imo yo o ar o yeeewa bannge nano ngoo.

Huɓeere ndee ko ko **feeci** gila dow haa les. Bannge goddo e galle oo nani ara e yannde. Baaba am wi'i yanndinat huɓeere ndee fof, o maha wonnde.

- Hol to mbaal-don haŋki? Ko wadī a araani waalde galle amen? Ko dūum Abdul naamndii sehil mum.

Jaawel jaabii mo: "Miin mi waawa arde. Jamma oo, min mbaali ko **horsude** ndiyam e nder cuudi am en."

Abdul wi'i maa ar wallude mo so ɓe puɗɗima **mahngo** ngoo.

Joom wuro ngoo anndini hilifaabe ɓee fof **hoddiro yanngo** e galle Jalluɓe. Yimɓe kala yoo ndeentu ngam mballa ɓe. Fedde wuro ngoo **sardi** golle ɗee ina puɗɗe janngo. Salaatu, wuro ngoo fof fotti to galle Jalluɓe ngam mahande ɓe galle keso. E Denntal ngal ina wadi ɓe meeda nanngude **turel**. Haɗaani kamɓe kala ɓe ngari e galle hee ngam wallude.

Masaŋooɓe ɓee puɗɗi diidde ɗo galle keso oo mahatee ɗoo? ʼBe puɗɗi asde ngoorondi ndii. **Amparantiiji** masaŋooɓe ɓee ina keblo y'eewde to ɓe pawata tufeeje ɗee. Sukaabe ɓee ina **ndusa** tuufeeje, rewɓe ɓee ina ngadda ndiyam. Ndoorel, mawɗo masaŋooɓe ɓee ardii golle ɗee. Yimɓe ɓee kala puɗɗiima liggaade. Ndoorel wi'i baaba mum Abdul: "Hade naange ngee mutde, mbido yidi ngasnen ngoorondi ndii." Ko ɗoon ɓe njokki golle ɓe beydii himmirde.

Nde bottaari **heedi**, yimbe bee ñaamii haa kaari, pooftii seeda hade mumen fudditaade liggeey oo. Galle oo wonataa sakketaaji, kono ko simonj. Ko **toluuji** o **hunndirte**. Galle oo jooni maa o wad cuudi joyi. Hammaa wi'i baaba mum yoo suudu mum heed e saal oo. So dum wadi, ma o waaw janngude lossonaaji makko jamma e lampa gaas kaa. Sabu kan lampa buri leerde e lampa petrol kaa. Nde weeti, golle dee pudditi. **Horeejo** masoneebe bee holliri plan galle oo.

Yimbe kala njabii wonde plan oo ina yoodi no feewi. Galle keso oo ma o wad cuudi joyi e **saal** jaajdo. Suka kala maa dañ heen suudu mum. Jinnaaɓe bee ne maa keɓ suudu yaajndu wondundu e taaroorde. Galle oo ma o wad suudu hobbe. Ebe ebbi wadde e nder galle hee taarorde sukaabe. **Boowal** jaajngal maa wade yeeso e caggal. So golle dee ngasii, galle oo ma o **tiid** haa henndu alaa ko waawata e makko. Ko Aysata, **esiñeer** wuro ngoo, feewni plan oo ngam wallitde galle Jallube.

O jiimi e planj oo ko juuti, o tukkitii o ndaari golle dee. O weltii no feewi sabu huɓeere ndee nana ummo seeda-ɗeeda. Booyataa golle dee **njoofa**. Jooni noon, **baafe**, palanteeje e kadamuuji dii poti fewjaneede.

-Mbele amin mbaawi ndarnude leɗɗe **tammbatoode** mbildi ndii? Ko ɗuum maama Booy naamnii Ndoorel.

- Alaa, hannde kam en mbaawa hundude huɓeere ndee. Paden haa simonj oo yooraa, hawre mahdi ndii tiidi. Te ɗuum ina naamdi **du-munna** seeda.

- Miñiiko debbo oo yidi ko suudu mum **takkondira** e suusu yummun.

Ndeen o wontaa hul jamma.

Nde takkusaan yoni, Ndoorel **yetti** yimbe bee, wi'i be ebe mbaawi dartinde haa subaka.

- On njaraamaa, pooftoyode sabu liggeey oo muusiino hannde. Janngo, bamten golle dee.

- jooni noon ndeen hol to min **kodata**? ko duum Jaawel kedotonoodo be oo naamni.

- Hade naange **fudde**, maa on dañ to mbaaldon.

Naanndataa e to kodno-don doo, kono maa on mbaaw sabbaade toon.

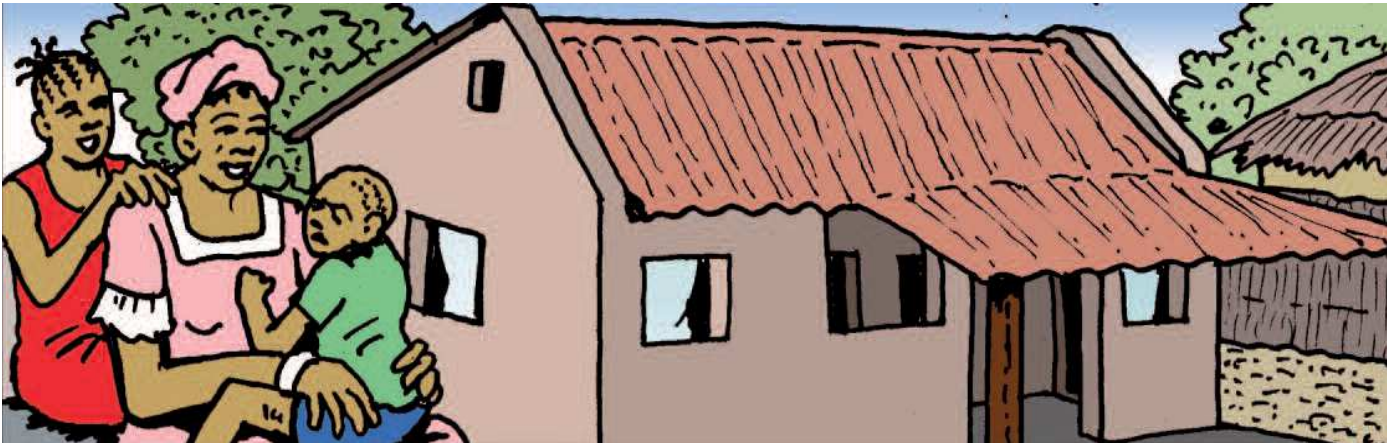

Kono, toon hono foti wa'de?

-Nanndata ko e suudu tiba, kono, bale dee ngonataa bakkere ngonataa simonj. Ko sakket de peewnirtee. Peewnugol ngol maa yaaw no feewi. Ko duum gooto e amparantiiji dii jaabii mo.

Hade naange ngee mutde, Ndoorel darnii huɓeere hesere ndee, huc-cani caali kii. Doon e doon o feewni ki, o hurli ki. Ngam aɗde buubol ngool tampinaɓe, ɓe yetti leece ɓe kurliri dum caali ki.

Galle Jalluɓe faɗataa ko juuti, Jooni ɓe koɗtoya e galle maɓe keso oo

Yettere Allaa, galle Jallube **sabbotaako** ko juuti. Jooni be **ciĩñcooya** **hodforde** maɓe hesere. Joom wuro ngoo wi'i yimbe bee yoo ñiiɓ e ko mbaɗata koo. Ballondiral ina moyyi, ina yoodi. So gooto e wuro ngoo dañii mette, enen kala poti wallude dum. So en mbaɗiri noon , maa moyyu. Yimbe so o ngonndi, poti wonde ko **haɓɓere** wootere, ina peyjida. Dental men e nanonndiral men woni doole men. Jaawel welte no feewi, tee galle oo gasaani taw

Naamne

- 1 Hol hoddiro yani e galle jalluɓe?
- 2 Hol ko Abdul tinni e ɓanndu mum nde o yi'i galle Jaawel en?
- 3 Mbele galle Jalluɓe ɗaaniima haa ɓe mbeenndori?
- 4 Mbele wuro ngoo walliibe?
- 5 No nji'ru-ɗa ballal ngaal?

Caaysayaagal waandu

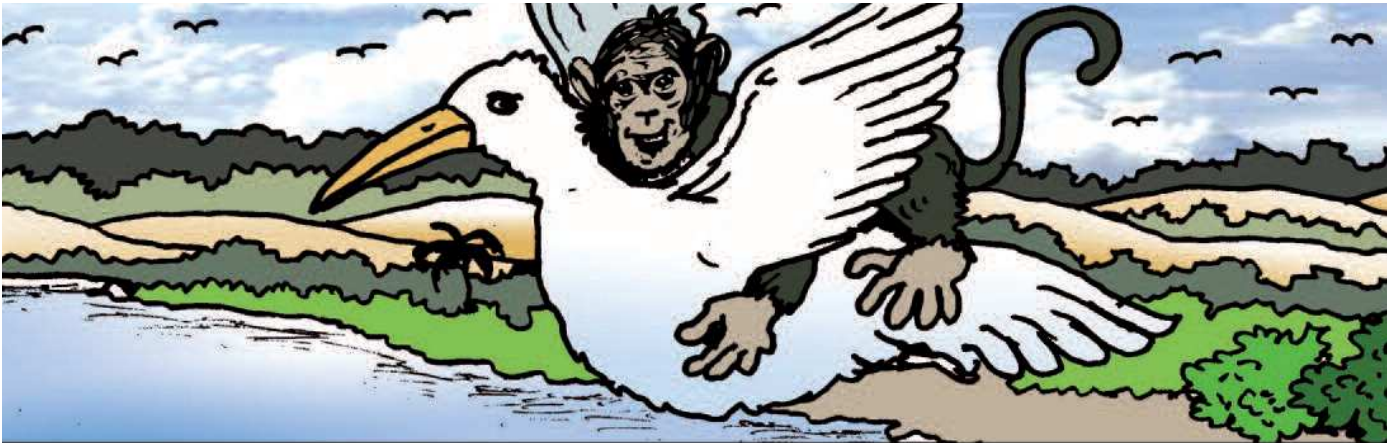
Caaysayaagal waandu

Ñalawma gooto waandu meedi wonde kañum tan e **duunde**. O yeewa, kono o soynii ladde nde ne yoodi no feewi. **ƞoral** ngal ne yaaji te ina heewi ledde. Bibbe ledde dee ina mbeli te ina cafi suukara no feewi. So waandu welanooma, benna ko yaawi to ladde nde ndu soynatoo ndee. So ndu yidiino taccude duunde nde, ndiyam dam diwataano mo koppi. Kono moni kala ina anndi waandu suusa ndiyam. Boyaani taan, ndu soyni **ñaalalpural** ina heblo diwde ngam feewde to ladde too.

- Hee ñaalalpural joodngal kaar, mida anndi ada jogi kattan, te ada hoyi. Ena weebi e maa naworaa kam to njahataa too.

Mbido yenenaa a **nimsataa** dum.

Ñarapura darii, miijii, fuddi jabde. Doon e doon, waandu ñabbi e keeci ñaalalpural. Kono, hade mayru jippaade, ndu naamdi ñaalalpural.

- Bele ko aan artirta mi?

- Ñaalalpural yiili hoore, duum firti ko alaa.

Doon e noon, waandu mettini, **jawlii** bibje ñaalalpural, **6ori** dee.

- jooni noon a waawa immaade do so tawi **bibje** maa **6iltaani**.

Waandu wi'i ñaalalpural mi feewnitiima e maa. Ndu woni e amde e sara pokpokalam dam.

Waandu weltii no feewi, yani e lekki mango, fudfdi ñaamde heen. O faati e lekki banaana, ki o **horsini**, o woni kadi e ñaamde. Nde ndu yi'i banaana oo, ndu **seerti** e **sago** mayru. O ñaami heen tann haa bernde makko buubi. Waandu woppi banaana oo **yaabani** lekki **leemunna**. Kono ndu wodfaani e kiin lekki. Oon sahaa, o fudfdiima haarde, te o wonna njidfo leemunna no feewi. Wonno ko ndu saay-saay, ndu woni e tayde bibbe leemunna bee ndu woni e weddaade e leydi. Reedu nduu heewi, ndu fudfdiima bonnude. Waandu woni e amde sabu sabu weltaare.

Ñaalalpural boraado oo yahi e ndiin mbaadi. O fa'i to laamdo Nooro ngam **wullitoyaade**. Laamdo oo hedii mo haa o **joofni**. Nooro anndi bonannde waandu nduu no foti. Doon e doon, Laamdo oo mettini. O heñii, o tawoyi waandu to ñaamata too. Nooro darii e les lekki kii, taw waandu ñabbi, o wi'i ndu.

-Aan a wonaa dimo! Mbadane-daa teddungal, njobiraa bonannde. Kono mami faw e dow maa **kuule** muusde. Miin mo nganndu-da ko miin woni laamdo duunde ndee, maa mi ummo e gedde maa.

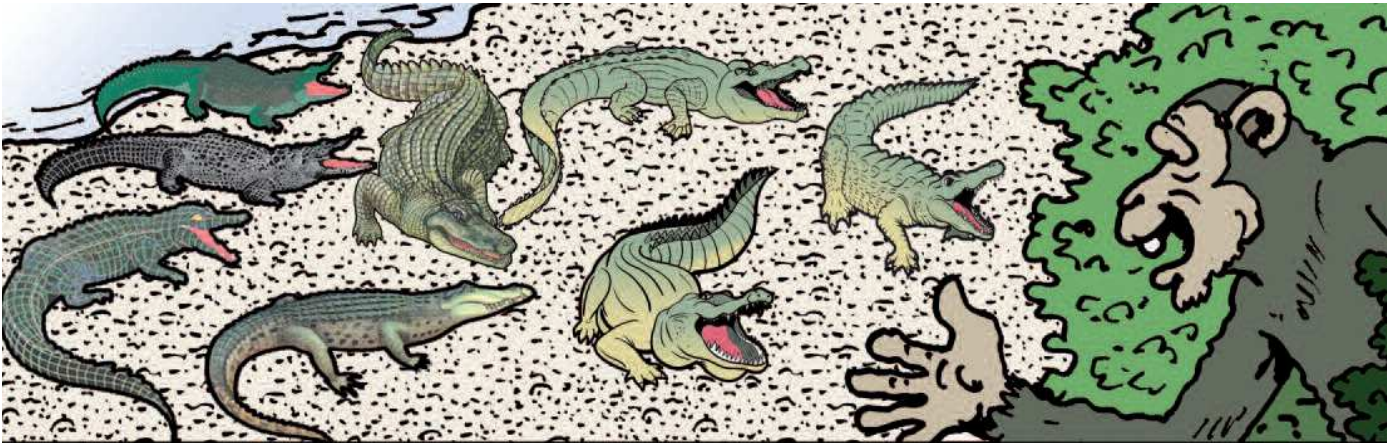

Mi yamirii hade naange ngee mutde, yoo besngu am nguu mode. So welii Alla, a wontaa yi'i naange ngee.

Nde waandu nani ngool konngol, ndu **herkite** jaleede, ndu wi' i mo:

-Miin ñaamakam? Mbiɗa anndi won ko ñalalpural haalan maa, miin tan arii e duunde ndee. Cikku-ɗa aɗa waawi liɓde mi ko yaawi. Sa a jaggi duum a fuuntii hoore maa. Sehilaabe am e **musidɓe** am ngodɗaani kam. Hakke ujunere sehil nootiimaa kam. So a yiddi yannde e am wala **leeptude** mi, maa be njinnge!

Yah e pokpokolam ɗam, ndaara **maantoode** koyɗe am ɗee no **ciforii**, nganndaa no foti baadi ngari.

E oon sahaa, Nooro yahi e pokpokalam dam ndaarii banngееji kala. O tawi **maantordetakke** baadi na keewti duunde ndee fof. O faami ko o e **añbe** heewbe o footi waddude. Kono ndum addanaani Nooro woppude ko o nanngunoo ko. O noddі besngu makko fof, gila e debbo haa e gorko, suka e mawdo, hay gooto o woppaani. Doon e doon noodi keewti duunde ndee banngееji kala. Ina wadi noodi tokoosi , kakindiidi e mawdi keewdi doole. To o wonni e dow lekki kii, waandu sooyinii di ngara. Nde di njotti, waandu wi'i laamdo noodi dii:
-Ee, bee tan ngoni besngu maa ngu njogi-daa ngam habde e **jaam-bareebe** am bee?

Laamɗo mawɗo noodii ɗii wiyatee ko Yeri. Kaŋko jiimi e fonngo maayo ngoo kala e leydi ndii. Ko buri famɗude e njimaandi makko buri maw-nude e ko waandu nduu jiimi e nder leydi mum. Hay gooto waawa limde besngu makko, Waandu noon besngu mum diwaani teemedere.

- Laamɗo noodii wi'i mo: ustu teemedere ndee. Maa anndu so a yettii noodii mawɗi ɗii fof kebbintaa nokku am gooto.

- Ko ɗum cikkuda, waandu jabiimo. Jooni, besngu maa nguu kala reg-gondirɓe kakkunde ki lekki ki ŋon-mi e kiya lekki ki coynato-ɗa. So a wadii noon ma a waaw limde ɓe.

Maa mi **woondane** noodi maa dii buraani heewde e noodi mawdi gonndi Yeri dii. Dum so o waddi, mami wi'i bannge kala hare ndee gasii? tee Yeri **timmaani** laamdo so tawi ada darii.

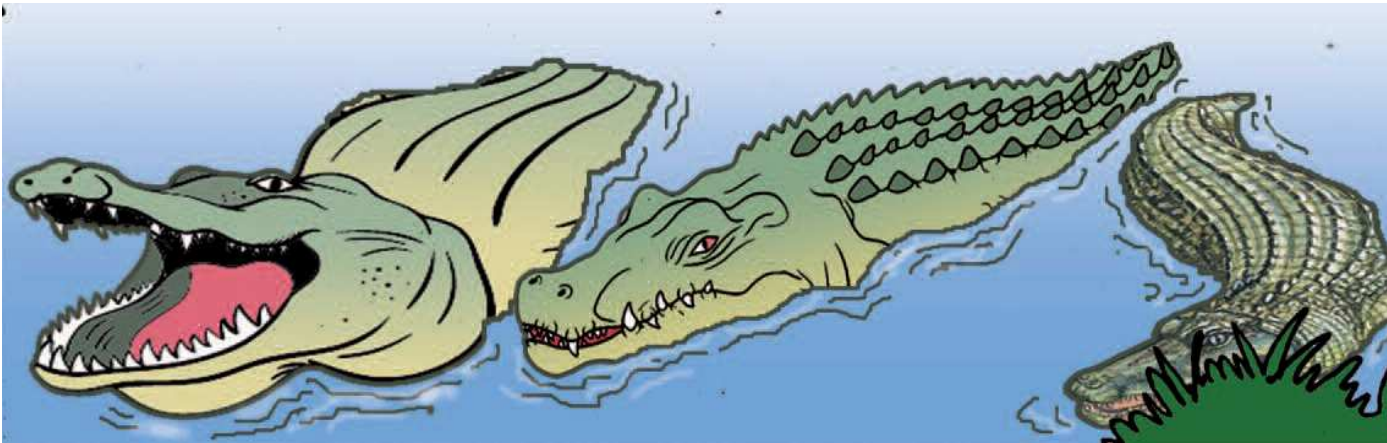
Oon sahaa, Nooro wi' i yo besngu mum yo **reggondir** gooto gooto. Kala to **tolninda**, ada sooynoo caggal majji ina ranwi haa nanndi e ndoondi. Waandu immi dow lekki kii, jippi less, yabbi e laasi nooro, usti gooto. Ndu yabbiti, ndu diwi, ndu yabbiti kodfo, woni didi ngustiima. Ko hono noon waandu wadiri, haa e bannge goodo oo.

Waandu saay- saay oo ko noon wadiri. Ndu wadi feere haa noodi ndii
jimmi doon ndutti to immino too. Nde ndu fawi koyngal makko e
nooro **mbatiniido** oo, ndu tacci ndiyam ndaam taw ndu leppaani.
Oon sahaa, ndu heeditooy bannge goodo oo. Wanndu bamti jamiri
mum.

Ndu wonni e tooñde noodi ndii. A ndu diwi, a ndu **falna**, a ndu
tooña. Nooro fuddi faamde waandu nduu funti dum.

E diwande tati, waandu rutti e duunde ndee hodno ndee. Ndu **soor-
noyi** toon. Ndeysaan ñarapura, oon ñalawma besngu Nooro wattiniima
yoftonaademo

Ko dūm wadi, hannde hay gooto yidda **gollaade** moyƴere. Kala mo ñamlunda moyƴere, yobma bonannde. Njeewe ngal teddungal ngaal ñarapura wadani waandu e to ɓe mbaynondiri. Hannde, adunaa oo ina haawni. So ada wada tann, wadir sabu Allaa. Laamdo Nooro golli ko yoodi. ʼBesngu makko kadi wadi ko yoodi. Kono, moɓe **njotandirno** oo ko o saay- saay, refti heen ko hakkille **ceeɓdo** o jogi. Haɗaani laamdo Nooro wi'ide ɓesngu mum yo wad ko moyƴi. Sabu moyƴere endimaagu ko dokke Allaa.

Naamne

- 1 Ko wadi laamdo Nooro sikki ko baadi keewdi goni e duunde ndee?
- 2 Hol no waandu wadi haa mbocitini Nooro?
- 3 Ko wadi wi'a waandu alaa teddungal?
- 4 Mbele badoowo ko moyyi ina foti sabbaade heen njobdi ?

Cellal balli

Cellal balli

Lekkol ko nokku pinal, keewdo faayida poddo wadde ngartam.

Gede teskinde **jowitiide** e nguurndam yimbe, jawdi, **sato** ngoo ekn, ina jannginee toon. Ko fa'ti e ceellal balli ko heen jeyaa. Subaka kala amin nganndinee nafaore cellal e darnde nde min poti daraade. Jann-ginoowo amen wi'i min:

" Neddo so finii foti ko toppitaade banndu mum e nokku mum. Hay gooto fotaani laabde laabal gertogal: laaba boowal, tunwa nder". Laabal ina yaaji. Ko dum wadi lekkol amen, bannge kala ina wadaa **coodorde** juude haa teenji e yeeso damal kala taaroorde. Hade amen ñaamde walla so min njaltii e taarorde min coodoto juude amen haa de laaba. Kala **duumiido** e dum ina foti dadde.

Laaɓal kaɳum yowitaaki tan e soodaade juude walla labinde banndu, ñaamdu nduu e jargol ngol ina naamdii **ndeenka**. E nder lekkol hee, amin ndefanee bottaari ñande kala, rewbe e worbe ina njeyaa toon. Kono direkt eer **yeewtoto** so tawii ebe njogii kaayit doktoor. Ko to toowi be pawata njeeygu nguu be kippa ngu hade buubi naatde heen. Sahaa fof direkt eer ina yeewtoo so tawii njeeygu nguu alaa ella. Kaŋko e jannginoobe rewbe e worbe ebe njuurnoo siwooji di min njar-data dii. Direkt eer amen yeewtanii min ko **hebtinoo** Galo e Mata. Galo soodi ñebbe jeeyeteede e dow laawol, nde o ñaami de reedu makko dogi. Mata kaɳum soodi ko kodde, nde o yari de, tuure fiyi mo. So wonaano karallaagal doktoor, musiiba wadat. Hadaani noon dendiraabe mabbe tooñii be.

Omo anndi wonde laabal ina yaaji. Moni kala ina foti reende hoore mum reenora hoddiibe. Ñande kala yimbe rewbe e worbe toppitoto laabal lekkol kam e ko woni sara mum fof. Ko dūm saabii haa be cubii ñalaade labbal lekkol mabbe. Ko e deen ñalaade sukaabe bee kam e **jignaabe** mabbe jogori **seninde** lekkol oo haa laaba. Bee dōo, ngardii e peeluujji, bee dāa, e pittirdi, heddiibe bee kamen. Won heen ngarda e kabirde **gasirde** gasde. So **kurjuru** nduu renndinaama, fawee e sa-retaaji, rufooyee. E yeeso kalas kala siwo kurjuru dañño ommboode ina jodđinaa ngam haɗde ndu saraade. Kalas kala subtiima suka gorko e debbo ngam darnude goomu deenoowo laabal ngal.

Been ebe mbeli hebtinde sabu kufune mabbe sokolaajo

Yeewtere wuro kala hande yowitii ko e darnde goomu laabal. Min njidi e dee doo golle ko yoo yimbe be ñemmbu be. Ko dum addi joom wuro noddude batu, o yamirii tinntinoowo oo yo o anndin dum yimbe wuro bee. **Noddaango** ngoo fa'ti ko e goomu rewbe bee, mo worbe bee, kam e mo sukaabe bee. Joom wuro ngoo ina yidi hollirde cafeelee laabal de falde ndee wondi.

O yeewtii ko yowitii e mbuusuuji keewdi e mbeddaaji dii. O haali kadi e diyfe mbonde dufeteede e laabi kam e ko woni e sara wuro ngoo fof. O timmin konngol tan yimbe bee cubii ñalaande ngam senaare wuro laatoo. Nde sahaa yonti, yimbe fof ummii: rewbe, sukaabe kam e mawbe. Moni kala addori **kaborde** mum, bee doo buruwetaaji, bee daa **jammbe**. Doon e naange wulde tawi golle timmii. Joom wuro waltanii yimbe bee anndini wonde ko e **tutaade** ledde fayaa.

Ko goonga, junngo gooto ko waawi wade, ko dīdi dee camorta. Rewbe e worbe ina poti dañde darnde e **nokkuure** maɓbe. Ko nii min ji'iri be to lekkol e gardagol jannginoobe bee. 'Been doon dey be meedaa daccude finndinde min e ko anddanta yimbe bee nafaore. Tu-taade leɗde ina jeyaa heen. Jannginoowo min debbo anndinii min nafaore nde leɗde dañani neddo kam e **taariindi** mum.

'Be mbi'i wonde ladde ndee **lewaama** sabu leɗde keewde maayii. Le-woobe bee ndogii. Ina jeyaa ko saabii dum raddoobe bee kam e lawbe bee. Ina tawtoraa heen kadi **duppoobe** ladde ndee yo daccu.

Emin tutoo leɗde e nder lekkol amen.

Ina woodi goomu sukaaɓe toppitiido taariindi ndii, ko kufune maɓbe werto be kebtinirtee.

En nganndii wonde reende taariindi ina defii moni kala. Duum haadaani tan e tutaade ledde ledde. Neddo kala ina foti dañde darnde yoodnde fa'de e reende taariindi ndii. **Kuuwdeeje** sara ka-laas, galleeji dii kam e boyli dii, ina mbaawi addande yimbe bee **rafiji**. Min nganndii wonde henndu, ndiyam tunwu-dam kam e buubi e dow ñameele ina foti reenteede. So dum reentaaka ina waawi addude rafiji mba'di no reedu muusooru walla dogooru eko nanndi heen. Ngam dadde e ko wayi noon, ko **sutura** amen min kuutortoo to lekkol too. Min mahii sutura sukaabe worbe e mbo rewbe. Min njejjitaani kadi sukaabe ustoraabe terde bee. Goomu mbo min cosi oo toppitto laabal lekkol ngal. Hay gooto e sukaabe bee yidaa dadeede.

Min nganndi wonde golle bonde neddo gooto ina waawi addande yimbe bee fof bone. Min puɗɗii noddude batu yeewtere, ko nde jann-ginoowo amen anndini min ɗum ɗoo fof. Buri heewde e mum ko gollaantoobe laabal, cellal balli walla ardotoo ɗum.

Kala **tawtoraado**, hollirii ganndal mum. Gardiido laabal, ekinii min no min coodortoo juude kam e no min ndeenirta loode. Mo taariindi oo, tutii lekkie tawtoreede amen.

Mo cellal banndu oo, hollii **natal**. Ngaal hollirii sukaaɓe ina njara e beelel kam e jeeyoowo ledde e mbedda. Doktoor oo haalii ko yannoo e Sammba, Aali kam e Ummu. Kambe calinoo ɗaanaade e nder **harkille**. Doon e ndunngu **siiltude**, kambe e koreeji mabbde fof be **nda-faama**.

Ko dum wadi pot-den anndude wonde cellal banndu yowitaaki e neddo gooto tan.

Ina naamndii daraade, **jikku moyfo** kam e ballondiral. Won e goomu sukaabe dillooji e oon bannge. Faatel ardii goomu **lollirɗo** "goornomaa eskoleer." Kaŋko, ko o **ganndo**, cooftudo, etee ko o joom yimbe. Oo goomu lollii, sabu golle maakko moyyii. Jeewte de min mbadi dee pa'ti ko e laabal, jande, cellal balli e ko nanndi heen. Ene ndaŋi fannuujji bulnotoodi kopporeeje. Goomu sukaabe bee ina yeewta e rajo nokku oo. Faatel wallii lekkol amen daŋde funeere. Oon noon ko lekkol Nabbaaji Siwol.

Yimbe fof ina nganndi wonde **boofɗugol** Faatel ngol haɗaani mo gol-lude

Golle dee lollinii lekkolaaji dīdī dīi. Ardīibe jaṇde nokku oo, **cuḅii** be ngam be njub̃bina ñalaande jaṇde. Hitaande kala leydi ndii **yuḅḅinat** ñalaande jaṇde. Ko fannu gooto tan haalettee e nder lekkol hee. **Faan-daare** amen ko yo yimbe bee fof naatnu heen juude mumen. Ko dūm weltaare wonande sukaaḅe bee. **Fannu** fijirde kala wabete e dee ñalaade. jannginoobe bee keddotaako caggal. ‘Be mballat sukaaḅe bee e yuḅḅo ngoo. Ñande kala jignaabe sukaaḅe bee tawtorte e lekkol hee.

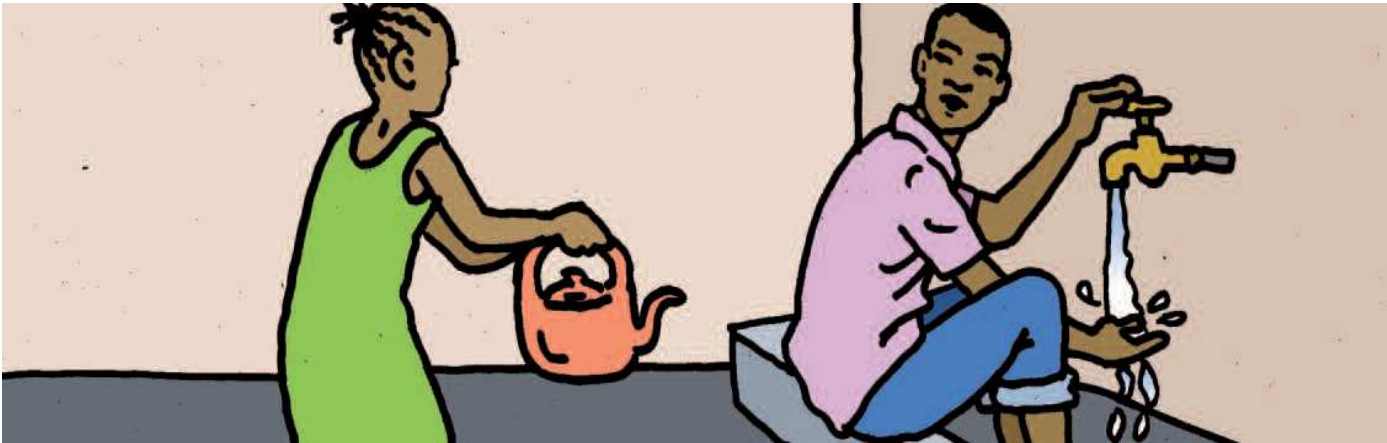
Golle de lekkol mbafta dee, winndete e nder **jaaynde** yaltoore laabi didi e nder hitaande.

Huufi nde ko sukaaɓe waawɓe winndude. Kala ko fa'ti e lekkol oo ina heen feeñi. Ko fa'ti kadi e laabal, cellal balli, taariindi, **coftal** balli kam, ina feeñi heen. Ina woodi heen fannu tinndol kam e ciftol. Yimɓe nokku oo **njoodaa** dum. Sukaabe bee kam e jignaabe mabɓe mabɓtii hakkille e jaaynde ndee. Dum saabii nde jari no feewi. Ko bulii heen e koppooreeje kala peewnudo jaaynde ndee kam e lekkol peccata dum. Ko **kalfinaado** kaalis oo, mooftata gedal lekkol ngam safrude caɗeele dee.

No laaɓal wa'i e ɓanndu, ko noon diyam wa'i e taariindi. Ko ɗuum wadi eɗen poti reende kala nokku ɗam ɗañetee: **woyndu**, caaɗngol, ekn. Waasde ndiyam ko bone e kala ko Alla tagi. Eɗen poti reentaade bonnude ndiyam. Min ekinaama to lekkol hol no ɗam huutortee e hol no ɗam **laɓinirtee**. So min kooti galle, min njannginat kaaltantu jignaabe amen ngam ɗaɗɗude koreeji e **ñabbuuli** keewɗi. **Ciftoren** wonde yarde ndiyam tunwuɗam ina saaboo ñabbuuli mba'ɗi no muusgol reedu walla reedu dogooru.

Wadde reende ndiyam ɗam ina wadɗi moni kala.

Nguurndam men ina naamndii yo en peewnu **gondigal** men. Gorko e debbo , mawbe e sukaabe, moni kala ina dañi heen **gedal** mum. Ko yimbe bee kam e taariindi ndii ndenndi laana. **Laana** kaa jofa e jam woni **bural** moni kala. Lekkool oo foftaaki e anndinde min hol no taariindi reenirtee. Jom ganndal mawdo wi'i: "faddaade buri safraade". Reende laabal, pudu, ndiyam dam e ko nanndi heen, ina wadii moni kala.

Min nanii konngudi jannginoobe bee ndeftotoo dii, haa min kuñiima di. Dum wontani min jimol.

Naamne

- 1 Mbele ina woodi wodɓe nannganoobe janninoobe ɓe?
- 2 Mbele lekkol oo ina waɗi kanti ?
- 3 Mbele lekkol oo ina jogii goomuuji gedɓe makko?
- 4 Mbele ngay'aaji jooni ɗi ina newna reende taaariindi?

Kawgel to sincaan

Kawgel to sincaan

Ɗii duubi ɓennuɗi, hade lekkol uddude, lekkolaaji leydi ndii fof ina mbaɗa **kawgel**. Oon sahaa tawata ko jaɗde ndee ustiima. Kala lekkol wona e **fewjude** kawgel mum. So ɗum ɓennii, o suɓoo tawtorteeɓe kawgel ngel. Ko jannginoowo gooto heblata ɓe. O wonde e sukaaɓe dumunna ngam wallude e kawgel ngel. Kala ko ɗum naamnii e kaɓirɗe lekkolaaji ɗi ina ndaranoo ɗum. Woto njejjiten ko sukaaɓe rewɓe e worɓe tawtortee. Sukaɓe ustoraɓe terɗe nji'ii heen ko'e mumen. Kawgel ngel woppaani hay gooto e sukaaɓe ɓee. Sabu sukaaɓe ɓe kala poti fotdeeji. Ko ndeen waɗoobe kawgel dogdu **kollirɗa** ko mbaawi e yeeso **renndo** ngoo.

Rawane ko sukaabe sappo Sincaanaabe tan njahnoo to kawgel badnongel Nawel. Ko jannginoowo keblatnoodo be oo **duusi** be. Won e yimbe wuro ngoo ngariino ngam semmbinde be. Be kollirii toon **mbaawka** e nehdi. Ko be keblinoo koo addani be dañde toon huunde. Muusaa woni dadnoo to bannge dogdu. O dañii heen **njeenaari**. Heewbe e sehilaabe makko kadi **pooliino** e fannuuji goddi. Sukaabe rewbe bee kamen kadi peññinii mbaawka mumen. Haa teenti noon e Poolel e Kummba to bannge diwgol. Dum bettaani hay gooto sabu ebe njabnoo gollaade. Kala gollududo noon dañat ngartam.

Hikka ko sukaaɓe Siñcaan poti jabbaade arɓe kawgel ummiiɓe e lek-kolaaji ngondi sara mum. Resndaa golle ɗee ko jannginoobe ɗido: musee Bah kam e madam Soh. Addani ɓe **suɓeede** ko darnde maɓɓe e yiɗde maɓɓe golle ɗee. ʼBe noddii janngoobe mawɓe ɓee ngam yeewtitde e maɓɓe. ʼBe njeewtidii ko faati e heblo ngoo kam e no sukaaɓe ɓee **coftinirtee**. ʼDum faadii sabu heddii tan ko balɗe sappo e nayi ɗoo e kawgel ngel fudɗaade.

E ngol laawol, musee Bah anndinii maa ɗum **sadtu** no feewi.

Sabu ko e nder balɗe ɗiɗi tan ɓe poti jabbaade yimɓe ɓe kala. **Hikka** noon ɓe ɓuri heewde e ko ɓe njabbinoo e ɗii duubi bennudi.

- Sammba wi'i ina waawi jippinde yimɓe ɗido.

-Faatel wi'i kañum ne ina waawi jippinde njoyo. Wodɓe kadi kunii ko mbaawi jippinde.

Moni kala e jaŋngoobe bee ina hollira waawde

teddungal. Debbo e gorko kala ina ndadanii kawgel ngel. Ko wuro ngoo e lekkol oo **yontaa**. Be njidaa hay sadeende wootere wona heen. Sabu so gedee jahrii no haniri niiko teddungal wuro.

Musee Bah yetti konngol wi'i:

-Darnde mon **bettaani** mi. Mbiɗo anndunoo ɗo e Siŋcaan hobbe men **ngaanataa**. O mba&dii no ngoow-ɗon waɗde. Kono tonnganooma ko to galle sukaaɓe ɓe njippintee. Ko fayi e ñaamnde mabbɓe galleeji ɗii lomtondirat. Gooto kala yoo daro darnde foti daraade.

Jaŋngoobe bee e jaŋnginoobe mumen maa pottitoy kikiide to dingiral wuro too. Ngal heedi ko fud-naange, **naatirde** wuro ngoo. Ko doon kawgel ngel foti waɗde. Nawi be toon ko yeewde nokku oo no siforii. Ko ndeen be mbaawata anndude ko woodaa e ko **ŋakki**.

To doganoo rawane doo, ko doon kadi dogatee hikka.

Musee Bah wi'i yo be bet nokku oo, be ñiɓa heen **tugaaje** dee.

Aali naamndii mbele ko hono noon be mbaɗirta to diwatee doo.

- Musee Bah wi'i mo alaa. Leydi ndii ina tiidi oon banngede. Maa be cubo nokku godɗo. Be ngasat doon haa **luggida** be mbaɗa heen leydi haa heewa.

‘Doon e doon jan ngoobe bee mbadi pelle pelle.

Rewbe bee ina e pelle dee kala. Sukaabe ustoraabe terde bee keedaani caggal. Jooni noon moni kala anndii ko **waddii** dum. Gooto kala e mabbe addii kabirde. E sahaa dabbo, sukaabe bee peewni nokku oo haa feewi. Alaa ko heddii so wonaa golle puɗɗoo. Waɗoobe Kawgel bee ina mbaawi fudɗaade **coftal balli** mumen janngo. Sukaabe **maan-tiniibe** to bannge coftal balli maa tawtoy be. ‘Be njidi ko heblude wonoobe **jaabareebe** janngo. Sabu ko sukaabe hannde ngonota mawbe janngo. Ko e mabbe jogatoobe leydi ndii janngo njaltata.

Coftal balli ngal foti wadeede ko e fannuuji keewdi: diwgo! tooweendi e njuuteendi, dadndu, berlagol ekn. Sukaabe bee mballii musee Bah e madam Soo. Be betat kala ko jaangoowo diwi.

Kummba e Faatel **kuutortoo ko boggol**. Demmba ina battina boode beddorteede dee. Sahaa fof be **ndeftoo** e betu nguu, ngam yubbinde ngu. Keblagol ngol woni sahaa burdo muusde e kawgel ngel. Dum saabii helifaabe bee yaawde ummanaade dum. Moni kala e sukaabe mabbe ina yidi dañde araaraay.

Kono noon **mo yidi ñulbe, muñat cuurki**. Ko anndude be duum addani mi wafde doole maabe e heblo ngoo. Gooto kala ina jabi tampude sabu yidde **teddungal**.

Ñalaande **sooyanaande** ndee yontii. Nokku oo wadaama joodorde haa timmi. Saraaji dii **ñaantaama** haa njoodi. Subaka law yimbe fof ndiiranii digiral ngal. Nde helifaaɓe ɓee njettii, direkt eer oo **ɓami konngol**. Joom wuro ngoo rewi heen. O bismii hoɓɓe ɓee, o jaabii direkt eer oo. Ko ndeen wadooɓe kawgel ngel puɗɗii yir laade e digiral ngal e nder **gorowoccol** joodngol. Kala gardiido e maɓɓe ina suuti al-luwal binndangal innde lekkol wuro mum. Nde sukaaɓe Siñcaan mbirtii, ɓe njaɓɓoraa ko kelle teenɗude. Ko ndeen ɓe calmondiri e helifaaɓe ɓee.

Waktuuji joyi e feccere njonii. Madam Soh yettii konngol ngam ann-
dinde yimbe bee puɗɗagol kawgel ngel. O haalanii yimbe kawgel ga-
danel ngel e hol waɗɗoobe. Doon e doon sukaaɓe bee ndarii e yeeso
musee Bah sara to diwatee ɗoo. Gooto e baɓɓe kala ina **feññini pel-
lital** e yeeso mum. Koreeji ɗii e sehilaabe nana **catii** dingiral ngal ina
pobba.

Sukaabe tokoosbee bee, boggol mumen foti ko e feccere meeter. Kala
e maɓɓe noddaado, feewnitoo, diwa. Suka poolɗo oo ummii ko lekkol
wuro Alfaa. Nde ɓe gasni, sukaaɓe hakkundeeɓe bee, ndewi heen.
Boggol ngol timmii meeter e seeda. Kono ko Aali tan diwi ngol.

Kelle jirwude kollirii weltaare **poolgu** Aali. Booyaani musee Bah e **fiyannde** fetel anndini dogdu juutndu nduu fudɗiima. E ko yaawi Maamuudu heedi yeeso, dadtii ɓe dogdata ɓee. Siñcaan fooli ko heewi e ñalawma gadano oo. Ñalawma **ɗimmo** huccanaa ko kawgel beddagol. Doo kadi ko Siñcaan fooli e lekkolaaji joyi ɗii kala . O ɗañii raaya e diwɗol kam e doggol. Nawel rewii heen sabu ɗaɗɗe ɗum raayaaji ɗiɗi e beddagol. Nde kawgel ngel gasi, dokkingol njeenaari huccanaa. Ardiibe ɓee noddiraa gooto ooto. Gardo heen kala wonata ko e moosde walla ina jala. Nde jamma yettii sukaaɓe mbaɗi welnere e wuro ngoo.

Naamne

- 1 Hol ko sukaaḃe ḃee keblantoo so hitaande ndee joofii?
- 2 Mbele sukaaḃe Siñcaan mballaama?
- 3 Mbele kawgel ngel ko e nokku gooto oo tan waḃata hitaande kala?
- 4 Hol yiyannde njogi-ḃaa e kawgel ngel?

Seese-Seese

CE1

Tolno

6

Deftere

5

POULAR

Ce livret décodable a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation Nationale

Vente interdite

République du Sénégal

Ministère de l'Education Nationale

Seese-seese 6

Pulaar

2019

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce document y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées sur le site électronique suivant : <https://creativecommons.org/>

Loowdi deftere ndee

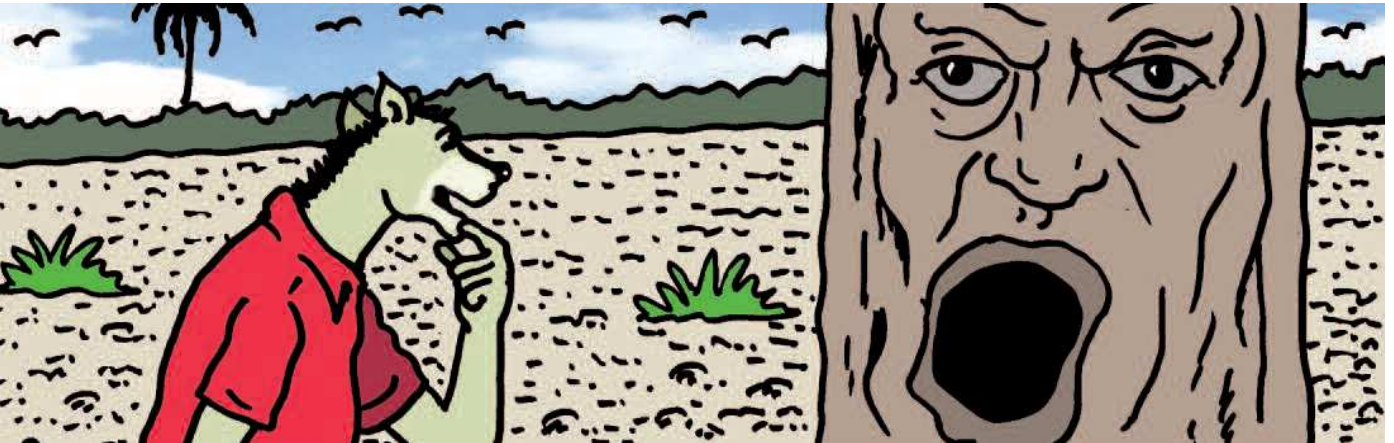
Wojere, Fowru e Lekki kaaloowi..... 4

Nguurdam Sammba Gelaajeegi 16

Sofeer belsindiido 32

Kaddungal 44

Wojere, Fowru e Lekki kaaloowi,

Ñande heen, tawi ko fowru ina yaandoyinoo e sahaa nguleeki. Endu yaha, e ndu arta, ndu dogo seeda ndu dartoo kadi, ndu sunnoo doo, ndu **ñuuña** daa. Endu wada ko fowru woowi wafde e nder ladde koo. No nduu ñuunirta nii noon, jiidaa e no ndu ñuuniratnoo. Saabii dum noon ko ndu heeydii, te ndu alaa ko ndu ñaami. Doon e doon tan ndu yanti e ladde **serwunde**, ko haawnii, ko nde ndu heewaani yi'de. O hucciti e lekki burki mawnude, buri toowde, dañi baaji tekkudfi, ki wayi ko no **cehaaki** nii. Lekki kii rokki ndu yeeso neddo. Ada teskoo heen gite baleeeje **lugge**, hinere neppere e hunuko ñaabiiko no damal fuur.

E yeeso lekki kii alaa ko dilli heen ko ina hollira nguurndam, wonaa gite dee, wonaa hunuko koo. Kono noon lekki kii yeewirtu maa ko no mbaroodi ñaɗɗi ɲaɓɗi hunuko nii. Buri heen haawnaade kadi ko daande nanateede e hunuko hee. Ina nanndi e **niɓɓere** hulɓiniinde ina **wuuda** no luukaali **boynaaru**. Nde fowru nani luukaali boynaaru, ndu deeyi muut ngam hulde wadtooreede heen.

Dum na haawnii koy! Leggal kaaloowal!

Woodi ko lappi ndu womre, fowru natti anndude do woni, ndu fadɗii. Lekki kii wa'i no njaltinki catal lappi ndu nii. Fowru fadɗii ko juuti. Ndu **difti** tawi naange na muta, jamma ina naata

Lekki kii ɓadii fowru no feewi eki wi'a huu! huu! Ellee deya ledde ked-diide ko kulde hendu wifooru nduu. Lekki mawki **mbiifniiki** kii weddii catal mum, foodi fowru haa sara hunuko makki. E nder kulol, fowru nani daande wodɗunde, **diiroore** ina wii'a ɗum:

Fofru, a finii jooni! Hedto mi etee tesko-ɗaa ko kaalantu-maa-mi koo. 'Doo fof dey, kala kuulal dewngal sara ɗoo rewi e konngol "lekki kaa-loowi"ngal maayat ɗoon e ɗoon. E ngol ɗoo laawol, a yaafaama. Yah laawol maa, godngol noon so a rewii ɗoo, ciftoraa mbido haala. Fowru fadaani o **firlitoo**. Nde catal ngal **yolbi** tan fowru majju.

Fowru dogi haa wofɗii lekki kii, dartii, **foodtii** no feewi, moomi hoore sabu **muuseeki**. Ndu fawi heen: "Ko kii lekki mbonki bonni ñalawma am oo kala. Hoore am nde nana teddi etee reedu am ndu hay dara alaa heen."

Fowru woni e miijaade hol feere wafata haa dañã ko ñaami sabu heyɗii.

Haa booyi tan ndu wi'i: "Mi **faljii** nde ngoytanii-mi likki kii ndee. Kono ko kanƙi foti yiilanaade mi feere no ndañir-mi ko ñaam-mi haa mi haara. So duum wafii, mi heydataa janngo, **baawo janngo** e balde garooje dee."

Jonngo e mum fowru yeewoyi lella, yottii wi'i lelle mi arii.

Lella ne wi'i ndu a tawii kam doo.

E nder yeewtere fowru wi'i lella: haande ma mi holle ko a meedaa yi'ide. Hay baaba maa kañum e baaba mum ganndaa dūm.

-Ee! fowru hol ko dūm woni ?

-Fowru jaabii: ko lekki kaaloowi .

-Lekki kaaloowi, wota yawo mi! aan kam ko a jawiido-mi tigi-rigi!

Fowru wi'i: mi woondirii hunuko neene am, mbido waawi hollude ma lekki kaaloowi no miin e maa nii. Kono noon alaa e sago nanondiren e konngol.

-Mi jabii kono hol no dūm yahrata?

- Lella, so a yi'ii dūm, mi woondii a haawete haa mbi'aa: eeh, lekki kaaloowi!

Fowwru e peeje mum wi'i lella: "So a wi'aani lekki kaaloowi, ki tik-
kat ki lappu maa cate. Ko ndeen lella wi'i ndu njahen. Kulle dee
njahdi, booyani tan de njotti e ladde serwunde ndee. Lella ba yi'i
lekki burki mawnude e hubeere, jogii yeeso neddo ina wulla no boyi
nii. Lella huli **jerminii** haa wi'i: leggal haaloowal!

Ba joofnu tan, tal nanaa, lella yani faddii. Fowru fuddii ñaamde.
Ko noon fowru **daasiri** lella haa to ladde serwubde too.

Ndu arti, ndu fawi heen njihre, ndu woppaani **ngirja** e nagge
ladde, ekn.

Nde fowru ardini nagge ladde ina fa'i to lekki too, ko ndee Wojere yi'i ndu, suudii. Nagge ladde ngee ne najii nde yi'i lekki kii.

Eeh! ko Ngal kuulal ladde **boni bernde**, so ndu daccano e ko ndu yidi, ndu gasnat kulle dee. Kono fad tan, maa ndu anndu ko wojere buri ndu yoyde.

Janngo mum, wojere ruttii ladde ngam yiilaade ko wari kadi. Ko ndeen wojere ummii rewi e laawol fowru. Nde fowru sooyinii wojere fuddii **lelnude peeje** de fewjannoo kulle deya. Ko ndeen wojere fiddi, **fidditii** noppi mum juutdi dii. Wojere deeyi e ina faddi ko fowru **ebbata**.

Fowru woni e miijaade ko foti haalande wojere. E ndu wi'a eey, aɗa anndi wonde miin hakille am welaani. Ko mi **joordo hoore** etee hakille am oo heewaani. Mbele mbido waawi naamnaade ma huunde. Wojere jaabii mo: "hol ko naamnoto-ɗaa-mi kadi? Haal mi nana.

- A jaaraama wojere, hol ko miiji-ɗaa e lekki kaaloowi.

- Lekki kaaloowi! ko a jidɗo **najnude** mi walla?

- Alaa, en **njeewtat** tan.

Doon noon o woni e **wadde bderde dɗi**.

Nde be njoodii haa booyi, fowru yi'i wojere ina debi buubde seeda. Ko doon o **naamnitii** mo, aan kam sehil am hol ko jaaknu maa?

Wojere wi'i mo, mi haadaani tan e jaakre, ngondu mi ko **najde**.

Fowru wi'i mo, wadde so a yi'ii lekki mawki, toowki kii maa wullu no feewi. Maa wi'i: eeh! dum ko lekki kaaloowi. Reftude heen sadaani hay dara. Naamnaaki **hakkille beldo** ngam reftude heen.

-Fad mi etto mi yeewa so maa mi waaw. Lekki kaaloowi Lekki kaaloowi Mbidō sikki mi **yejjittaa**. Kono noon dey, dum ina haawnii, hay gooto meedaa yi'de ko wayi nii.

Wojere ummii wi'i fowru eden mbaawi yahde jooni.

Ko ndeen di jahdi, booyaani tan di njetii to ladde serewunde ton. Wojere ina wi'a: Ooh! lekki kaaloowi, lekki kaaloowi.

Fowru wi'i! Wojere hee, timmitin konngol ngol.

Wojere huli tan wi'i: lekki...kaa...lek.

-Aan kam hol ko dum woni? **Reftu** e ko mbi'noo-mi koo!

-So Alla mi yejjitii, lekki kaa...lekki kaa... eske hakkille **jiiibiido**.

Fowru seki wi'i mo, wi'i lekki kaaloowi, hoto miijo hay dara.

Do fowru timmini konngol tan catal lekki lappi ndu, ndu fad'diin ndu **finoraani**

Naamne

- 1 Hol ko fowru yi'i ko haawnii to ladde too ?
- 2 Hol nafoore addani ndu?
- 3 Hol ko saabii fowru nawde lella baa les lekki kaaloowi kii?
- 4 Addu miiho maa eko keɓ-ɗaa famde winndannde ndee?

Nguurdam Sammba Gelaajeegi

Nguurdam Sammba Gelaajeegi

Meedii wadde suka gorko gooto kodnoodo e nder reedu Fuuta. Ña-lawma gooto, o feliti dannaade. O bami **paddorgal**, **laañal** e njuulaawi makko, o waddii puccu. O fawii e laawol, **ballidiido** makko rewi heen.

Nde Sammba yahi dumunna juutdo, o wirtii ladde nde fuddii yottaade e weendu mawndu. Woni doon ko ledde cukkude ina mbirni feccere e ndiyam weendu dam. Doon ko hodoorde Jinne.

Jinne oo ku tagoore Alla mawnde. Nde wa'i ko no diŋka mawka tawi banndu nduu ina wadi **bacce** no nooroo nii . Koyde de ko gooñiide ina mbadi cegeneegi ceebdi no takke **mbaroodi tak-takri**.

Tagoore ndee ko huldiniinde **kaadtudi**. Hay gooto alaa cuusal huc-citde e mayre. Kono, Sammba anndaa ko woni kulol. Ko goonga nii ballidiido oo waajiima-mo. Kono hadaani Sammba jippaade e puccum, **balloyi** weendu nduu. Doon e doon, diyam luubdam balejam kurum dam fudfi dillude. Ndiyam dham woni futtude paali haa booyi arti deeyi. **Bempeyye** mwde towde kaaye gummii njanoyi e pokpokalam wonti saayaango mawngo. Nde ndiyam dam deeyti, Jinne oo suppitii. O darii e kakkunde diyam dam omo yiiloo hol deppudu bonnando mo **doyngol** makko.

Nde oo sooyi Sammba tan, o waklitii o hocciti e mum. O wulli no dii-raango no **manaango** ni.

Jinne oo nyaabi hunuko mum haa yaaji. **Luɓeeki** ina yalta e makko.

Kono dey Sammba hulaani denyaaki. Omo **hucciti** e jinne oo, omo ndaara dum. Jinne oo woni e **yuufde**, daande mum foorti loy. Hoore ndee burtii ledde dee **toweendi** haa faandooyi asamaan. Haa jooni dee Sammba hulaani.

-Jinne Ko addanma wadde nii? A alaa haaju, miin alaa ko kul-mi

Caggal nde jinne oo arti e mba'di mum **tigirigi**, o wi'i:

-Yimbe kala , aan buri wonde **cuusdo**. Dum wadi maa mi rokke **jee-naari**. Mi rokkima fetel mo tawataa e les bokki kii. Kala nde njal-tindaamo e suudu makko, a folat **gañoma**.

Sammba heeñii, yettoyi fetel. Nde o yetti fetel oo haa o pari, o wi'i:

-Moyy'ii, jooni mbido yeewondoo so tawi ko jinne oo haali koo ko goonga!

Sammba yaltini fetel oo e suudu mum tann, jinne oo yani maayi.

Sammba dañii kabtorgal.

Sammba **ƙamti** laawol mum ina yeha. O ari wuro mawngo ngo o annda. O yahii ko juuti e naange wulnge ngee **saasnge**. Ko dum wafi o domfi. Nde o yettiti e laawol seeda tan, o yetti e suudu hudo. O ñaagii doon ndiyam njareteedam, suka debbo gooto rokkimo ndiyam seeda e **horde**. O tawi ndiyam dam ina luubi haa yarotaako o wi'i.

- Dam ndiyam ina **tunwi** koy!
- Kodo, wuro ngoo alaa ndiyam.
- Ko wafi wuro ngoo alaa ndiyam?

Ndiyam, ko nokku goto tan dañatoo, tee nooro ina toon hodi. Laawol gootol tan mbaaw-ɗaa dañde toon ndiyam e nder hitaande ndee. Hitaande kala, maa o **yeene** mboomri. Mboomri ndii foti ko **ñaanteede** no laamdo nii, so gasi **sinke** kanje haa yooda. So debbo oo welii mo, o nawa ɗum, o ñaamoya ɗum. So tawi welaani mo, hay gooto oo ɗaccata yooɗa ndiyam. Ko janngo boom, miin poti tottude mo suka debbo oo.

- Sammba wi'i: "tottam **loonde** nde alaa ndiyam. Mi yahat too maayo too yooɗoowde."

- Debbo oo ina siñña jaabi: "So a yehi toon o ñaameete."

Sammba fa'i to maayo ngoo. O y'oogi loonde ndee, o yari. O yarni jaadido makko e puccu makko. Oon saho, aɗa nanaa diraango, tawi ko nooro oo yaltata e maayo ngoo.

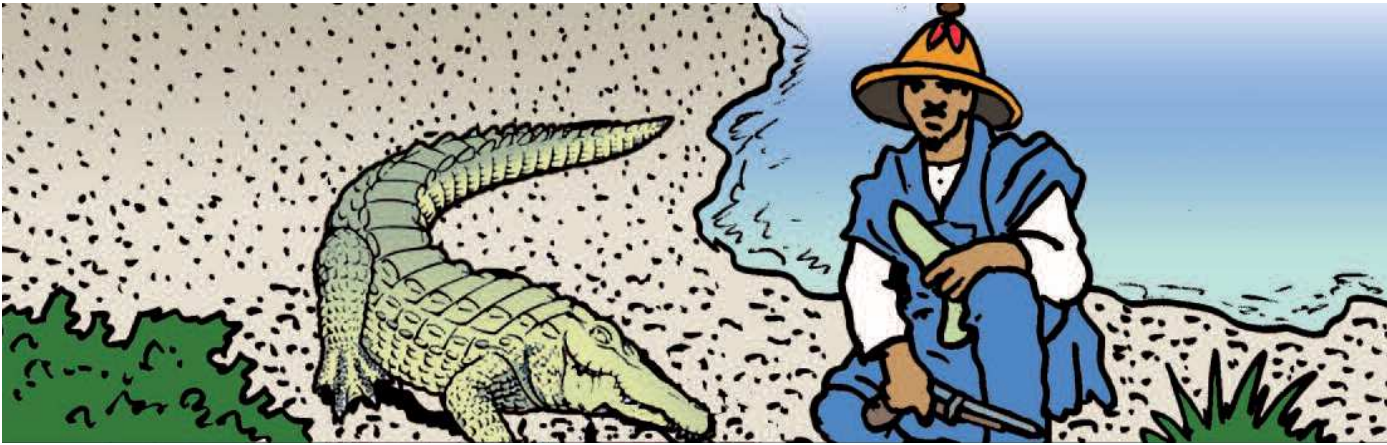
- Hol ko mbatta ɗo? Nooro naamni mo.

- Ko mi **ɗomɗudo**, mido yara.

-Ummo ɗo ko yaawi, walla mi **mod-ma**.

- Mi hulaani ma, ko ɗuum Sammba jaabi nooro oo.

O laawi, mettini, o diirani Sammba. Gite nooro oo ina ngojji no y'ulbe jeyngol.

Nde puccu nguu sooyinii hunuko nooro oo ina udditi haa yaaji, ngu **hiji**. Jadiido Sammba oo huli, dogi suudii caggal **sofofuru**. Sammba noon, kañum, **sibaaki** to wonnoo do. Nde nooro oo badii mo tann, o balli fetel, oo yaltini ndum e suudu mum. Doon e doon nooro oo maayi.

Sammba tayi seeda e nguru nguu, tottidum jadiido mum. O woppi jawe makko e pade makko too **fonngo** maayo ngoo.

Sammba ina anndi hay gooto waawaa boornaade jawe mum e pade mum. Hay neddo gooto alaa koyde e juude pamdude ba'de no makko ni. Nde weeti ndee, **laamdo** oo noddi awlube wuro ngoo

O yiddi ko be nawa suka debbo oo to nooro gondo e maayo ngoo.

Awlube bee fof, ngoni e yimde e **yettude** suka debbo oo.

- Aan debbo jogiido jom.

- Nooro oo ñaami mawne en rewbe dido.

- Aan wonataa **tatabo**.

-Maa min dañ ndiyam beldam **sabu** maa.

Nde debbo oo yotti e maayo ngoo, oo juuwi nder. Omo soynoo nooro oo ina haya e dow ndiyam daam. Awluɓe bee mb'i dum ko **musiiba** sabu nooro oo jaɓaani **sadak** maɓe. Ena waawi taw o yiɗaa suka debbo oo .

En ndaɗaata ndiyam, domka **jogori** ko warde en, alaa loonde waɗnde ndiyam.

Keño-den njiiloyo-den debbo godɗo joodɗo ndokken nooro oo. Kono, nooro oo jaabaaki ɓe. Debbo tataɓo **cubaado** oo wi'ete ko Kummba.

Oon debbo nanndinte ko e leyru sabu **njoodndam** mum. Refti heen, ko o cuusdo no Sammba nii. Kummba wadaani berde didi, o ari tann, o naati e maayo ngoo, haa jooni nooro dillaani, **daalaani**. Kummba yatti mo, kono o dillaani.

O badii, o fetti mo, nooro oo dillaani hay gootol, oo njabbi e dow makko, o **yeenti**.

- o maayii, o maayii!

Yimbe naati e nder maayo, moni fof ina yidi yi'ide nooro tampinnoodo wuro ngoo. Laamdo wi'i kala gaddudo **finnde** ko kañum wari nooro oo, ko naamnii fof hebat.

Nde yimbe bee nani njenaari ndii, gooto kala ina wi'a e daande dow.

- ko min wari nooro oo!

Moni kala ina haala bela laamdo ina sikka ko aan wari nooro oo.

Kono kalifa gooto jiinoodo jawe Sammba dee e pade mum de wi'i:

- Dum woni jawe e pade Sammba, **jambaroo** mawdo oo.

- Laamdo oo wi' i nani, haaldi e yimbe bee fof. Kala mo pade e jawe de **njetti**, yo o ar.

Goto kala **etiima** , kono yahaani. **Baanoowo** goto wi'i kilifa oo ha-
laani goonga, jawe dee e pade dee ina pamdi no feewi.

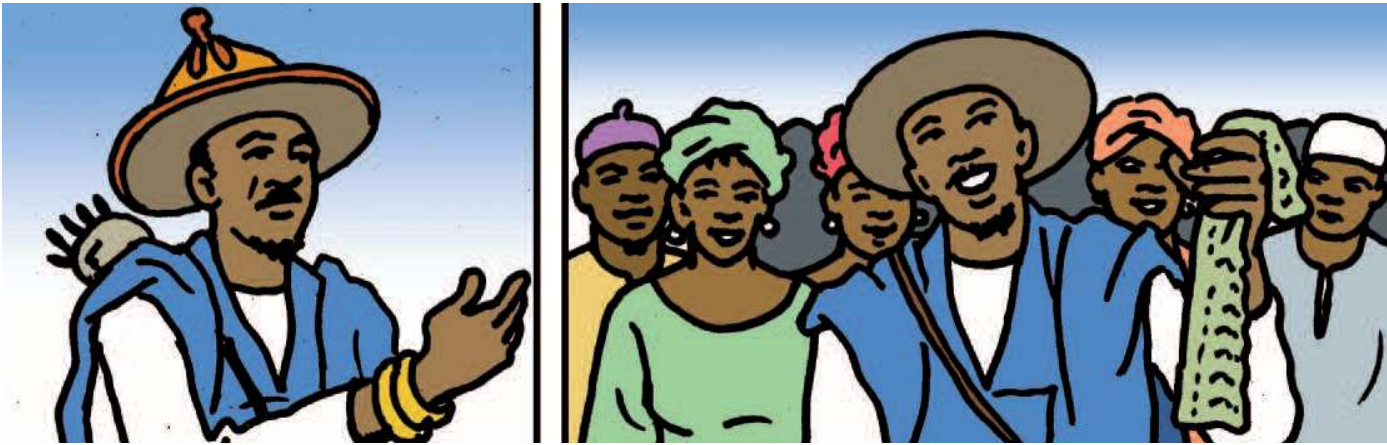
ko Cukaleel gootel tan yejjiti dum, hakkille waawaa nanngude ko ngel
cukaleel waari nooro oo.

Sukaabe noddiraa gooto gooto ngam **fonndaade** paɗe e jawe ɗe, Kono ɗe **keyaani** hay gooto e maɓɓe. Ɗe pamɗitat so tawi sukaabe ɓee mbi'ii na ɓoorno ɗe. Ko ɗoon baañoowo oo wi'i: "Ɗee paɗe e jawe ina waawi taw ko jinneeji ɗii njeyi ɗum"

Kilifa oo e sehil mum **ndaasi** nooro oo haa e fonngo ngoo. O fawi heen: "Jambaaroo oo tayyi e nguru nooro oo, kala jogiido nguru nguu yo o hollir. Duum ko seedentaagal cuusal."

Debbbo gooto **felti** wi'i: "Haŋki, kodo gooto ari e wuro ngoo ñaagi kam ndiyam, ndokku-mi ɗum tunwundam, o salii yarde. O yalti, o yahi maayo, o addi ndiyam mbeldam haa heewi. Mbiɗo sikki ko kanjo wari nooro oo".

'Doon e doon laamdo nelani kodo oo. Nde Sammba yetti, laamdo oo wi'i mo yo fonndo pade dee.

Sammba fonndii, **foti** e mum **rip**. Kono hadaani bañoowo oo wi'ide ngaal seedantaagal tan yonaani. O fawi heen:" Hol to nguru tay'anongu nguu woni.

Sammba yeccite e jahdido mum, **balli** saak oo, yaltini heen nguru nguu. Sammba **dakki** nguu e uure nooro, footi heen rip. Laamdo ari haa e saraa Sammba wi'i mo : "A walli min haa min ceerti e nooro oo. Aan woni jaambaral jaambaareebe. Haal ko njid-daa mi hokku maa." Caggal nde be kaalani mo rewbe tato **yenaabe** bee, Sammba wi'i: "Ndokee- kam Kummba jogiido joom oo, jaambaaro oo. 'Doon e doon **dewgal** humaa. 'Be ndaandi bibbe heewbe jaambaareebe no jin-naabe mumen

Naamne

- 1 Hol no jinne oo wi'ete? No o wa'i?
- 2 Nde Sammba warata jinne oo, mbele o yidɗno ko wallude wuro ngoo haa dañã ndiyam?
- 3 Ko wadi jawe dee e pade dee key'ataa hay gooto?
- 4 Ko saabii wi'a Sammba wadi ñalaande?

Sofeer belsindiido

Sofeer belsindiido

Muusaa ko sofeer **belsindiido**. Omo jogii oto njaga njaay nayeejo. So a yeewi oto oo, omo heli e banngeeji kala. Gite yeeso, potde yaynaade jamma de, hay wootere heen hubbataa. Pentiir njaga njaay oo ko **bool-tiido**, hay dara heddaaki heen. So oto oo runtimaa jamma, hay huunde yi'etaake e makko. Nder oto oo, **joodorde** keewde ko keldde, omo habbi heen tekke. So a naatii nder a **hooyniima** dow, ada yiya asamaan oo. Oto oo alaa kayitaaji keewdi. Asiraas makko gasii maa won lewru jooni. Oto oo alaa kadi wisit teknik.

Ko janngo Muusaa foti yahde Tammaa. O hiiri ko dingiral haa **pecce jamma** o fuddii leloyaade. Pinndingol makko subaka sadtiino no feewi sabu **foyli** dii ngasano e makko. Nde o fini o huɓɓi oto oo, kala to tolni-ɗaa aɗa nana diiraali dii, aɗa sooynoo cuurki kii. Kuɓɓugol oto ngol sadtiriino mo no feewi. Ko sukaaɓ wuro ngoo **ndokki mo njonngo**. Nde otoo oo huɓɓi, o yaabani gaaraas. Waktuuji diɗi pawii heen koksoor oo anndini mo wonde yontannde makko yottiima. Ko oon sahaa Muusaa addi njaga njaay mum ngam jolnude yahooɓeTamma. Ko amparanti oo ɗabbi dow oto hee ina **rimnda** bagaas oo. Otoo oo heewii del haa amparanti oo alaa ɗo joodii.

Caggal duum Muusaa fawii e laawol Tamma, omo dogna no jogiido **laana diwoowa**. Ko Muusaa dognata koo fof, omo nooto telefon makko kala nde o noddaa, haa o deba **oorde**. Amparanti oo kañum nana tan **simmo** ina weddo megooje e ladde ndee. Ko noon o wadi haa o addi cumuujji ladde keewdi e laawol ngol. Cumuujji di o hubbi dii caabii haa ledde keewde maayi, **nduroori** ndi ronkiti ko ñaami. Kiliyaneebe wonbe e nder njaga njaay bee ngoni ko e yeewtere welnde. Won e maɓbe gila njoli haa jooni ngoni ko e dukdude. Won heen ina njeddondira ko yowitii e politik. Beya ina kaala haala lammba potka wadde alet ka. Gooto kala ina wiya ko mbiru mum libata. Gulaali e luukaali keewti njaga njaay oo kala.

Nde ɓe njottii Kawlak, Muusaa dartii e estaasiyoŋ hee ngam yettude esaas. Ko ndeen kiliyaneeɓe ɓee njippii ina **laara** ko kaccitii. Won e maɓɓe kuccani puuspuus jeeyoowo teewu oo. Heddiibe ɓe **njaabani** debbo **ceemeedo** jeeyoowo kafe tuuba oo. Nde ɓe kacitii haa ɓe pari, ɓe pawtii e laawol ngol. E nder oto hee, jeewte ɗee ɓeydii **jirwude** kadi. Nde ɓe mbirtii Mbirkilaan, eɓe tolnii wiraas naawel oo, seeda otoo ɓaɓɓe oorta sabu dogdu ɓurtundu ndu oto dogatnoo. Ko oon sahaa nii sanndarmaaɓe ndartini mo. Nde ɓe yeewi kaayitaaji oto ɗii, ɓe tawi keewɗi e majji lajal mumen gasii. Keddiidɗi ɗii oto oo jogaaki ɗumen. Ko ɗuum waɗi sanndarma oo winndani mo kaayit ngam o yoba pawe.

Nde alkaati oo tottiti mo kaayitaaji makko, Muusaa fawtii e laawol, beydi witees. Nde o ballii Kungel, ko ndeen o fudfdii tinde tampere. O **ɲonji**, o woni e **dooyaade**. E oon sahaa, nder oto oo na wi'i nur. Hay huunde dillataa e nder makko. Kiliyaneebe bee tammpii. Won e maɓbe ɗaaniima sabu tampere laawol ngodfungol. Sahaa kala oto oo jippo laawol ngol ɲabbita kadi tawi hay gooto tinaani. Ko noon be ngoniri haa oto oo felbondiri e Kamiyon gummiido Mali. Kamiyon oo na rimn-dunoo багаас haa heewi. To tolɲi-ɗaa e Kungel kala a nanat **haa-caango** pelbondiral ngal.

Kamiyonj gumminoodo Mali na rimndi bagaas haa teddi oo, yaniri ko bannge nano. Gorooje e saakuuji karite dīo jolnunoo nana carii e ladde. Oto Muusaa oo Yani ko hakkunde tali oo. Koyngal gootal ngal, hono pono oo, **sej̄tii**. To tolni-daa kala a nanat gulaali kiliyaneēbe bee. Cukalon kon nan̄tii e yummiraabe mumen. Muusaa huli, yalti oto oo, **roondii juude** naati e ladde. Bagaas kilayaneēbe oo sarii **saakii** e dow tali hee. Ko gulaali dī e saaȳaango ngo otooji dīi noddi Kungelnaabe. Rewbe bee e worbe bee kala ndogi **faaboyaade** be. Gooto e maḅbe kala ina dogo ko waawi ngam yaawde yottaade.

Nde yimbe wuro ngoo njottii , be paami wonde ko saayaango ngoo tan heewi doole kono alaa cankiido. Kono noon wadii rewbe dido be koyde mumen keli. Ina woodi heen sagata gorko gooto tampudo sabu hoore ndee ko helnde. Amparanti oo ne, junngo mum ñaamo ngoo wayi ko no helngo nii. **Muuseeki** kii tampinii mo no feewi haa o woni e **tallaade** e leydi. Muusaa, sofeer oo, hay gooto anndaa to o naati. Sfeer kamiyoŋ oo kam **dadii** hay huunde hebaani dum. Gañiibe bee kala nana lelii, faaboatoobe bee na **mbifa** be.

Oto Muusaa oo noon, heen bannge gooto firtiima. Paraabiriis oo ne helii. Joodorde dee ne, won heen keldɛ, keddiide dee carii.

Gooto e arɓe faabaade bee yetti telefon mum noddi pompiyee. Godɗo e mabbe yetti telefon mum noddi polis. 'Booyaani, yimbe nani oto pompiye na ara. Kala ɗo tolni-ɗaa a nanat gulaali ɗii "pii-poo- pii-poo". Nde pompiyee yottii, rewbe ɗiɗo e worbe ɗiɗo njippii ina mbeel-nii **cekke**. Ko ɗoon ɓe **kuccani** burɓe tampude ɓe. 'Be naatni ɗumen nder oto oo. Nde ɓe ngasni, ɓe **tiindii** opitaal ngam faabaade ɓe. Ko ndeen **dadiiɓe** bee, hono polis, puɗɗii yottaade. 'Be ngadii naam-naade ko hol to sofereeɓe otooji ɗii ngoni. Nedɗo gooto daari e yeeso mabbe wi'i ko kaɳum woni sofeer kamiyoŋ oo.

Alkaatiiji dñi naamnii sofeer kamiyoŋ oo kayitaaji oto mum. Sofeer oo tottiri kala kaayit mo ƒe naamninoo dñm. Nde ƒe ngasni e sofeer kamiyoŋ oo, ƒe naamnii hol dognatnoodo oto njaga njaay oo. 'Be **njiilii** haa ƒe tampi ƒe njiyaani Muusaa hay nokku. Ko dñon neddñoo gooto gonnoodo e nder njaga njaay hee yñewi **fud-naange**. O sooyinii Muusaa ina roondii Juude mum. Alkaatiiji dñi tawoyi mo toon ngaddi mo. Aksidaa oo wadi haa o wayi no **ceerdo e sago** makko nii. Polis habri mo wonde hay gooto waasaani fittaandu mum kono wadii gaañiibe. Nde alkaatiiji ngartiri hakkile oo ha ngasni, naamnii mo kankeo kaayitaaji oto makko. 'Be puɗɗii **wittude** ko saabii aksidaa oo.

Nde alkateebe bee yeewtindii aksidaa oo, be tawi ko sofeer njaga njaay oo tooñi. Ko Muusa ðali laawol mum tawtoyi kamiyoŋ oo. O wonno ko e ðaanaade. Ko ðuum addi **musiiba** oo. Nde alkateebe bee yeewi kaayitaaji makko, be tawi hay dara makko wonaani e laawol. Alkaati debbo oo habbi juude ðee, naatni mo e oto polis hee. Nde be njotti polis, be keðtii mo. Ko o **layi** koo kala hay huunde heen **baa-raaki** ðo tiidi. Ko ðoon alkaateebe bee puðdii **waajaade** mo. Be nganndini mo wonde oto ko maleyka, foti ko reenteede. Be kollii mo kadi wonde mo dogiri seese, yetto e jam. Sofeer kala ina foti jogaade kayitaaji timmudi.

Naamne

- 1 Hol sifaa oto Muusaa jogii?
- 2 Mbele oto Mussa oo ina hattani yahde Tammbaa?
- 3 Hol ko wadi oto oo jirwude?
- 4 Hol ko mbasiyoto-don Muusa ngam golle makko peewa?

Kaddungal

Kaddungal

Jooni kam Mustafaa tiidii. Hikka o timminta duubi jeegom. Jignaabe makko bee poti **heblanaade** mo o yaha wuro maamiraabe makko Caambe. Senegalnaabe fof ene nganndiri wuro ngoo teddinde aada. To wuro Caambe, duubi jeedidi fof kaddunngal mawngal na wada toon. Kala do bidɗo Caambenaajo woni, o **luutetaake** ngoo **yuɓɓo** mawngo. Worɓe, rewɓe, sukaabe e mawɓe kambe fof ngarat. Wuro ngoo dillat. Otooji saretaaji welooji e jakartaaji ndiira, nawa yimɓe to wuro too. Hikka kadi, ɗum **ɲakkataa** sabu ɓe cosii goomu toppi-toodo yuɓɓo ngoo. Gorko e debbo, suka e mawɗo, boomi e sagataabe haa e mawɓe bee, moni kala dañii ko wadi. Goomu mawɓe bee kañum subotoo nde kaddungal wadata kam e to wadetee.

Goomu mawbe bee, anndinii jamaa oo, ñalaade kaddungal de yiibe padi dee. Kaddungal ngal wadata ko e ñalaade gadiide e lewru Settaamburu. Ko e **boowal** ladde fudnaange Caambe wadatee.

Ko goomuuji joyi ndarnaa. Goomu kala ina wadi worbe rewbe e tolno kala. Ko Sammba Jaari ardii Goomu laabal. Goomu ngalu, ko Elisabet ardii. Goomu ñaamdu e **yardu** buri heewde yimbe. Ko Umaar Joob ardii, Kummba Jallo woni cukko. Goomu joyafo oo, ko subaabe wuro ngoo sabu berde mabbe laabde. Oo goomu **wasiyotoo** keddiidi dii. Joom wuru ngoo, Usamaan Caam kam e **ballidiido** makko, Baabakar Sillaa, dowtata goomuuji golle joyi dii.

Nokku kaddungal sukaabe ala e sago feewnee haa yooda.

Ko sukaabe worbe wuro ngoo poti feewnude dūm e gardagol mawdo wuro ngoo. Rewbe bee **keddaaki caggal**, Ko kambe **cañidi** Daagooje haddinaabe, Pittirdi nokku oo keewdi, ko kambe kadi Peewni di. Ko subaka law sukaabe worbe yebti **kaborde** mumen njahi ladde.

Ko e laawol be kawri e Baaba Duudu o wi'i be:

"Woto njejjitee dabbude **baaji bokki** e barkeewi ". Nde be njahi seeda be coynii sukaabe rewbe nayo : Yaasin, Saarata, Binta kam e Aysata. Moni kala ina jogii jaasi. Alasaan wi'i be :

"Onon to kuccu-don? "Saarata wi'i mo: "min njidi ko tawtoreede golle dee, Ko waddii on e miñiraabe bee koo, waddii min. Maamuudu jaabii miñiiko wi'i : "On kaalii ngoonga. Njehen kono noon, yeeewe no feewi to njabba-ton. Ndee ladde ina heewi ndiyam .

Baaba Caam noddii **wondiife** mum ngam
yeewtitde e mabbe fa'de e coodgol na'i dii.

Maam Sillaa wi'i: "Fulbe bee, seerereebe kamen e yeeyooobe teewu
bee ene nganndi nagge. Yoo be ndenndine. Baaba maamuudu wi'i yo
afo makko yahdu e mabbe. O wasiyii be dum : "Woto on **keño** etee
woto on **ndukdu** sabu duum bonnat coodgol. " O beydi heen o wi'i :
"Mbafee feere ndañon nagge **faynge**, haarnge, yoodnge haa berde
fof buuba." Baaba Saydu wi'i : "Mbaßen feere njahen law hade daral
ngal faadde sabu ndunngu nguu. Baaba Maamuudu wi'i Muusaa kam
e Umaar yoo kabbu saret , be nawa soodoobe bee daral. Be kaaldii
yobe kawroy to damal suudu Baaba Maamuudu, so be njuulii subaka.
Baaba Maamuudu wi'i maa tottu **coodgu** na'i dii afo makko Sammba
potdo yahdude e Mabbe. Nde o waynii yahde, owi'i be : "woto **mbee-**
tee dey so Alla jabii, sabu on potaa ñallude."

Subka law soodoobe fof ngari: fulbe bee, seereereebe bee, yeeyoobe teewu bee. Baaba Maamuudu limi kaalis na'i dii e yeeso maɓbe o o totti dum biɗɗo oo. Kambe fof be njabbi e dow saret, be njahi to daral. Pucci dii ene ndeggondiri eɗi ndoga e nokku jaajɗo. Hade kikiide yonde tawi be njettiima daral haa be puɗɗii y'eewde na'i dii. Daral ngal ina heewi tep, hay gooto waawaa nande sabu haala yimbe kam e **kuunaali** na'i. **Kaaldigal** ngal **ɗeɓisadtude** seeda, na'i dii ene ndiwa, na **kawondira**, aynaabe ene ceernda di. Soodoobe bee nani joofoo ga'i dii ngam adaade haaldeede, puseer oo ina suɗɗi daral ngal. Sukaabe Baaba Maamuudu pecondiri pecon taton ngam weebnude coodgol ngol. Feccere kala pullo, seereer, kam e jeeyoowo teewu, nani heen, Saalif njoboowo oo ina rewi e maɓbe.

Be coodii na'i noogaas e ɗiɗi ngam heblude ñalaade kaddungal kam e yubbo mawngo ngoo. Na'i kabbaama to dingiral, rewbe ngari ina kuljina, yimbe fof mbeltii.

Baaba Maamuudu yetti soodoobe bee wi'i be : "Golle mon timmii, na'i dii njoodii."

O hucciti e Neene Binta o wi'i mo :

"Suɓo rewbe diɗo, njeewton ko fa'ti e coodgol sewo-sewoo ".

O fawti heen : "**mbadtee hakkille** wonde kaddugal ngal duumoto balde sappo e jowi etee hadiibe bee ngonii teemedere. Subaka, kawren to Baaba Maamuudu ngam nganden ko soodeedatee e no foti kaalis yonata."

Baaba Maamuudu wi'i " Woto **njawee** ñalaade, woto njejjitee ledde, ngaccon **yeddondirde**.

Rewbe bee limi fof: basalle, ñambi, pompiteer, suppome, karoot, laaj, bineegar, poobaar, nebam, e goddum. Neene Binta winndii kala ko foti soodeede e kaayit kam e no foti e kaalis. Baaba Maamuudu toti mo kaalis keewɗo, wi'i: "Ndawee law hade naange wulde. Tato kala njahda soodde, ngartira **kaayitaaji seedee**

Ko hannde kikiide foti yahde ladde ngam haddinde. Moni kala jignaabe mum ene keblano dum. Baaba demmba kam e Neene Ami nod-dii Mustafaa, ebe mbaajoo mo. Baaba makko wi'i mo: "Maamiraabe maa fof ko jaambareebe. Be meedaa hulde, be meedaa hulde hay dara. " **Ñemmbu** be. O ruttii o wi'i : "A fotaa **luukde**, woyde etee woto saalit."

Yumma makko wi'i : "gorko alaa ko foti saftude e mum, etee ko kosam gorko muuynin-maa-mi, woto hersin am."

Mustafaa jaabii wi'i : "Ndeeynee berde mon, mi hulaani, mi wonaa puuydo etee wullataa haa bada".

Baaba Demmba wi'i mo : "naat e sutura ngudditaa loonde njaraa heen, looto-daa.

Neene Ami totti mo **talki** wi'i mo: " Habbu e daande, e junngo nano kam e koyngal ñaamal"

Nde takkusaan benni, Baaba Demmba **duwanii** mo, jaggi junngo makko hucci dingiral, gorgol Faati ina manta mo.

Sukaabe worbe teemedere fotbe haddineede ngardii e **dowtoobe**.

Nde futuro benni, mawdo gorko wi'i: "Ngonee rimbe, tiidnon berde mon". Sukaabe ndegginaa jahi ladde, yoga e mabbe ene ngoya kono won e mabbe tiidbe. Mustafaa kañum nana heñioo. Omo fija, omo jala, omo sippira e sehilaabe makko. Mawdo gooto wi'i :

"Ndeeyee, tay're bernde alaa, kulol alaa, ngonee jaambareebe."

Maam mbisaan kañum kaddinoowo oo kañum e walloobe mum nana lobbini. Mustafaa kam e sukaabe suusbe bee ene ngadondira naatde. Huunde e sukaabe ene cuudoo ngam hulde naatneede.

Mawdo gooto wi'i":

Gonee, worbe ko sadti booyata etee ko muñ-ɗaa fof gasat.

Nde fof timmi, **selbeeji** dii boorni be comci njulli, **ñeñani** be looci nawi be to caaleeje too. Seedaa e mabbe daanii haa kari, Mustfaa na tooña **giyiraa**be mum

Ñande hiirde njulliiɓe ndee selbeeji dɔi ngoni e yimde ene piya **bawɗi**. Njulliiɓi dɔi e selbeeji keddiidɔi dɔi ina **njaaboo**. Pi'gol bawɗi ngol njirwii. Sahaa kala wooda e njulliiɓi dɔi guummiidɔi naayoo, rewɓe ɓee ne ngama. Yeeboobe ɓee na poɓɓa kelle na kuljina, jimoowo hiirde nde ina **geewo**. Omo wi'a: "laaraa ooy laara laddee jam. Emin laaraa, emin laara ko webaani."

Doon tan Mustafaa kadiidɔ oo, naati e dingiral ngal fuddɔi jimol baaba mum jannginnoo dɔm. O wi'i: "Sinno mi anndi mi jaba ko neene am wi'noo mi. Mi **hettanee** wutt mi dogo mi sooroo nder ladde." Bawɗi dɔi konngi, jaboobe ɓee ndewi heen. Njulli godɗo naati jirwini, yimoobe hiirde nde ngonti yeeboobe.

‘Be pini, mawɗo gorko gooto ina jannina ɓe tinndi, cifti, Haala e holno ɓe poti huutoraade leɗɗe. Selbe gooto wi'i : "Ngonee **rimɓe** woto on janfo. Dimo, baasal haɗataa ɗum rimɗude."

Selbe godɗo ɓeydi heen: "Ndañee **faayiida** ngonon e goonga sabu ko goonga wattinta. Selbe mawɗo oo fawi heen: "

Mi halfinni on geɗe ɗiɗi, sutura kam e wonde **aadiyanke** yo ngon njoobaari mon. Yo ɗum won kuutorɗe mon. Godɗo jukkiti wi'i: "

"Njaltinee balewagal reedu, **haasidaagal** e kiram e nder ɓerde mon, woto ngañee hay gooto."

Konngol ɓe kaali kala ɓe ndokka yeru haa ɓe paama ko soomii heen. Ñande lulnde nde gasata, ɓe nduppi lenngeji ɗii e huunde e kuutorɗe.

‘Be pini ɓe ɓuftii, ɓe njuuli, ɓe ɓami comci maɓɓe joodɗi, wuro ngo weltii. Caggal ɗuum baaba Aali yetti konngol yetti dental ngal e nannondira kame gondigal joodngal ngal. O anndini ɓe wonde ko ɓe gootum hoto ɓe ceertu, ɓe ngona sehilaabe.

Naamne

- 1 Hol toon e hol ndeen lulnde ndee waɗata?
- 2 Mbele rewɓe ɓe ko ko ngoppidi heen worɓe ɓee ? hol ko hollirta ko njaabi-ɗaa koo?
- 3 Mbele ko sukaaɓe Caamɓe ɓe tan njeyaa e lulnde ndee? hol ko hollirta ko njaabi-ɗaa koo?
- 4 hol ko ɓuri waɗde nafoore e ko sukaaɓe ɓee njanngi e lulnde ndee?